

1975/76:93

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

Onsdagen den 31 mars

Kl. 10.00

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

§ 1 Justerades protokollet för den 23 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1975/76:136 till inrikesutskottet

1975/76:148 till justitieutskottet

1975/76:149 till civilutskottet

1975/76:155 till trafikutskottet

1975/76:164 till civilutskottet

1975/76:166 till näringsutskottet

1975/76:172 till inrikesutskottet

1975/76:174 till justitieutskottet

1975/76:175 till näringsutskottet

1975/76:179 till socialutskottet

1975/76:181 till skatteutskottet

1975/76:182 till inrikesutskottet

1975/76:183 till konstitutionsutskottet

1975/76:184 till finansutskottet

1975/76:189 till försvarsutskottet

1975/76:192 till näringsutskottet

1975/76:195 till skatteutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motion

1975/76:2371 till kulturutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

socialförsäkringsutskottets betänkanden 1975/76:31 och 32

socialutskottets betänkande 1975/76:28

näringsutskottets betänkande 1975/76:39

civilutskottets betänkanden 1975/76:19–21

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1975/76:160.

§ 6 Utrikes-, handels- och valutapolitisk debatt

Herr talmannen anmälde att herr utrikesministern *Andersson* och herr handelsministern *Lidbom* nu skulle lämna meddelanden i utrikes-, handels- och valutapolitiska frågor.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! I en tid av ökat internationellt beroende är det naturligt att Sverige i sin utrikespolitik i allt högre grad tar ställning till vad som sker i vår omvärld. Inte minst har kampen för politisk frigörelse och de fattiga folkens krav på likställdhet engagerat en bred svensk opinion. Insikten har ökat om alla folks gemensamma ansvar för de frågor som i sista hand gäller mänsklighetens fortbestånd – kontroll av kärnvapen, hejdande av kapprustningen, hushållning med naturresurserna, jämnare fördelning av jordens rikedomar och skydd av miljön. Det är bakgrunden till vårt omfattande engagemang i FN och andra internationella organisationer, där vi deltar i arbetet för fred och en rättvis världsordning. Vi har tagit ställning mot förtryck och starkt reagerat mot sociala och ekonomiska orättvisor. Vi har gett stöd åt strävandena efter nationell frigörelse från kolonialt förtryck. Vi har hävdat de små staternas rätt till oberoende gentemot stormakterna.

En förutsättning för att denna aktiva utrikespolitik skall vinna respekt och få tyngd är att vi konsekvent fullföljer den svenska neutralitetspolitiken. Vår obundna position i förhållande till maktblocken i världen underlättar för oss att självständigt ta ställning i internationella frågor. En aktiv utrikespolitik kan samtidigt understryka vårt oberoende och på så sätt stärka tilltron till neutralitetspolitiken.

Det nordiska området har under hela efterkrigstiden varit anmärkningsvärt fritt från spänningar. Stabiliteten i vår del av världen sammanhänger med det säkerhetspolitiska mönster som skapats i Norden. I detta mönster ingår den svenska neutralitetspolitiken, stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar, som en väsentlig faktor.

Utvecklingen i fråga om strategiska vapen och den större vikt som lagts vid vissa vapensystem har på senare år riktat ökad uppmärksamhet på Nordens strategiska läge. Vi bör noga följa denna utveckling. Det bör enligt vår uppfattning ligga i allas, också supermakternas, intresse att stabiliteten i området bevaras.

Sammanhållningen mellan de nordiska länderna tar sig bl. a. uttryck i ett långtgående praktiskt samarbete som sträcker sig till samhällslivets alla områden och som är till omedelbart gagn för våra länders medborgare. I internationella frågor pågår ett fortlöpande nordiskt samråd och samarbete. Det ger oss större möjligheter att göra konstruktiva insatser för internationellt samförstånd.

Läget i Europa som helhet har konsoliderats genom arbetet inom konferensen om säkerhet och samarbete i Europa, som avslutades i Helsingfors förra sommaren. Konferensen ingick som ett viktigt led i den pågående avspänningsprocessen. De deltagande staterna gjorde en samlad genomgång av ett stort antal frågor av gemensamt intresse och kom överens om riktlinjer för det fortsatta samarbetet på en rad väsentliga områden. Samtidigt skapade man en utgångspunkt för fortsatta överläggningar om en vidare utbyggnad av samarbetet och om en ytterligare stabilisering av det säkerhetspolitiska läget i Europa.

Bland de konkreta resultat som redan kunnat noteras efter Helsingforsmötet kan nämnas att Sverige mottagit ett flertal föránmälningar av militära manövrar. Informations- och kontaktmöjligheterna på det ekonomiska området har i flera fall förbättrats. Konferensens slutdokument ger oss större möjligheter att aktivt ta upp frågor om mänskliga kontakter, t. ex. familjeåterföreningsfall, med de östeuropeiska staterna. Vissa positiva resultat har här uppnåtts. På informationsområdet har smärre förbättringar av svenska journalisters arbetsvillkor åstadkommit.

Vi ser det som en framgång att respekt för de mänskliga rättigheterna skrivits in i slutdokumentet som en norm för mellanstatliga förbindelser, jämställd med övriga. På svensk sida har vi understrukit att påtalande av förtryck och ofrihet är ett sätt att värna om avspänningspolitiken. Vi kommer att fortsätta att delta i den internationella opinionsbildningen mot brott mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Representanter för samtliga deltagarstater kommer att mötas i Belgrad nästa år för att studera hur konferensens principer och rekommendationer genomförts samt för att besluta om ytterligare åtgärder. Det är en omfattande och tidskrävande process att genomföra alla rekommendationerna i slutdokumentet, och den ställer stora krav på tålmod och realism hos deltagarstaterna.

Inför Belgradmötet har alla europeiska stater ett berättigat intresse av att förhandlingarna i Wien om ömsesidiga styrkereduktioner bedrivs med skyndsamhet. Även om vissa tecken på ett närmande mellan parterna kunnat skönjas under senare tid är skillnaderna i förhandlingsbud fortfarande betydande. Sverige är inte med i dessa förhandlingar och ser f. n. inte heller skäl att begära ett deltagande. När vi ändå uttrycker besvikelse över den långsamma framstegstakten beror det på att utgången av dessa förhandlingar i sista hand berör alla europeiska staters säkerhet. Konkreta resultat skulle stärka förtroendet för viljan till verklig avspänning.

Förenta staternas och Sovjetunionens gemensamma ansträngningar att minska riskerna för ett kärnvapenkrig utgör grunden för de senaste årens avspänningsprocess. De båda länderna strävar efter att stabilisera sitt inbördes förhållande och förhindra att situationer uppkommer som i sina yttersta konsekvenser kan leda till en kärnvapenkonflikt. Avspänningen innebär emellertid inte att den ömsesidiga misstron och motsättningarna upphört mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. På båda sidor kan vapen med fruktansvärd verkan omedelbart sättas in mot den andra makten. Vi måste dessutom vara uppmärksamma på att supermakterna fortfarande kan komma att söka främja de egna intressena runt om i världen med hot, påtryckningar, militärt bistånd och andra medel.

En fortsatt avspänning i världen innebär inte att skillnaderna i samhällssystem försvinner. Den får heller inte innebära att debatten om dessa skillnader upphör. Tvärtom borde avspänningen möjliggöra en vidgad diskussion om centrala politiska och ideologiska frågor, inom och mellan länderna. Det innebär att även samhällssystemen som sådana tas upp

till granskning – hur de lyckats tillfredsställa elementära mänskliga behov, vilken grad av social och ekonomisk rättvisa de nått, hur stort inflytande medborgarna har i samhället och vilken grad av personlig och kulturell frihet som finns. Vi avser att ge fortsatta bidrag till denna debatt genom att även internationellt diskutera frågor om politisk, social och ekonomisk demokrati och genom att stå fast vid vår grundläggande kritik av såväl kapitalistiskt som kommunistiskt fåtalsvälde.

Inom den europeiska gemenskapen har man nyligen lagt fram en rapport med planer på en mer samordnad utrikespolitik och ett närmare samarbete mellan de nio EG-länderna. Vi har anledning att noga följa dessa samarbetssträvanden, som är av betydelse för hela Europa. Det är viktigt att gemenskapen visar en öppenhet utåt. En intimare samverkan inom EG får inte leda till att möjligheterna för ett ökat alleuropeiskt samarbete begränsas. Planerna på ökad utrikespolitisk samordning inom EG bekräftar riktigheten av regeringens bedömning när den avvisade tanken på ett svenskt medlemskap i gemenskapen.

Strävandena att ytterligare fördjupa samarbetet inom EG ger oss anledning att värna om det mellanstatliga samarbete som bedrivs inom Europarådet. Där deltar både EG-staterna och flertalet andra västeuropeiska stater. Sverige verkar för att Europarådet skall förbli ett centralt organ på sådana viktiga områden som exempelvis skyddet av mänskliga rättigheter.

I Spanien har kraven på demokrati och social rättvisa fått ökad styrka efter diktatorn Francos död i höstas. Regimen har svarat med vissa uppmjukningar av sin politik. Men alltjämt finns diktaturens grunddrag kvar. Demonstrerande medborgare faller offer för polisens brutalitet. Faran växer att förändringarna kommer för sent, att tålmodet tryter och att folkets så länge undertryckta längtan efter ett fritt och rättvist samhälle bryter sig väg med våldsam kraft.

En förändring i Spanien kan endast genomföras av det spanska folket självt. Den internationella opinionens uppgift är att ständigt hålla kraven på en förändring till ett demokratiskt statskick i landet levande. Sverige deltog tillsammans med andra europeiska stater i protesterna mot Franco-regimens grymheter. I dag sluter vi upp med förnyad styrka bakom de demokratiska krafterna i Spanien och ger vårt stöd åt de många spanjorer som under svåra omständigheter aktivt verkar för ett fritt och mer jämlikt samhälle.

I Portugal pågår arbetet att bygga upp ett demokratiskt samhälle efter många års fascistiskt förtryck och politisk isolering. Ett femhundraårigt kolonialvälde har avvecklats med beundransvärd snabbhet. Det är naturligt att den nya portugisiska regeringens strävan mot politisk frigörelse och ökad social och ekonomisk rättvisa möter stora svårigheter. Inte minst ekonomin är utsatt för hårda påfrestningar.

Sverige har önskat bidra till det portugisiska utvecklingsarbetet genom samarbete på de ekonomiska och sociala områdena. Vi har spelat en aktiv roll i arbetet på att upprätta en särskild fond för Portugals indu-

strialisering inom EFTA. Svenskt-portugisiskt samarbete har inletts på bl. a. bostads- och utbildningsområdena. Folkrörelserna i Sverige och Portugal har påbörjat ett omfattande samarbete. Vårt stöd till Portugals strävanden att förbättra villkoren för sina medborgare och ge demokratin fotfäste måste förbli starkt.

Portugisernas uttåg från de forna kolonierna markerar slutet på en epok. Hela efterkrigstiden har präglats av de gamla imperiernas sönderfall och det koloniala systemets upplösning. Folken har krävt, kämpat för och uppnått sin rätt till självbestämmande och självständighet.

Men den politiska självständigheten har bara varit ett första mål. Den nationella frigörelsen får sin fulla innebörd först när de nya staterna också får möjlighet att själva styra sin egen ekonomiska och sociala utveckling. Denna möjlighet är i dag starkt begränsad. Världens handel, industri och finansinstitutioner präglas i alltför hög grad av industriländernas ekonomiska makt och intressen. Detta har bidragit till ojämlikheten i de ekonomiska förbindelserna och den djupt orättvisa fördelningen av världens totala resurser.

Utvecklingen i de fattiga länderna måste väsentligen vara deras eget ansvar. De nödvändiga sociala och politiska reformerna i dessa länder kan bara genomföras av dem själva. Men u-länderna är samtidigt enligt vår mening i sin fulla rätt när de med ökad kraft begär förändringar i det internationella ekonomiska systemet och ett väsentligt utökat bistånd från den rika världen.

Vad vi gör för u-länderna är en fråga om internationell solidaritet. En förutsättning för att genomgripande förändra relationerna mellan i- och u-länder är att de rika ländernas medborgare vinner insikt om att den fattiga världens problem också är deras egna. Vi behöver göra klart för oss att dessa problem har ett samband med vår egen välfärdsutveckling. Ett villkor för att de skall kunna lösas är att de ekonomiska relationerna mellan den rika och den fattiga världen ändras. Vi behöver också göra klart för oss att klyftorna mellan länder och folk, liksom klyftor mellan samhällsklasser och raser, på sikt är en fara för världsfreden.

Förhållandet mellan rika och fattiga länder har alltmer kommit i förgrunden i FN:s arbete. Bl. a. har två extra generalförsamlingar dragit upp riktlinjerna för en ny ekonomisk världsordning. Nu arbetar en grupp i- och u-länder i konferensen om internationellt ekonomiskt samarbete i Paris bl. a. på att söka ge konkret innehåll åt de allmänna FN-rekommendationerna. Sverige deltar aktivt i denna dialog. Våra insatser och ställningstaganden i dessa sammanhang kommer att närmare redovisas i den handels- och valutapolitiska deklARATIONEN.

Förhållandet till länderna i tredje världen har blivit en allt viktigare del av den svenska utrikespolitiken. I vår u-landspolitik sluter vi starkt upp bakom kraven på varje nations rätt till självbestämmande. Det är en huvudprincip för vårt arbete också inom olika internationella organisationer. Vårt stöd för nationella befrielseströrelser, vårt mottagande av

politiska flyktingar från Latinamerika, vårt arbete mot kolonialt förtryck, vår kritik av utländsk intervention och vår medverkan i strävandena att minska de små nationernas beroende av supermakterna har skapat förutsättningar för ett förtroendefullt samarbete med många av de nya staterna. Den svenska politiken avseende södra Afrika och Indokina har här betytt särskilt mycket.

Vårt intresse för ett politiskt samarbete med tredje världens länder visar vi genom att delta som gäster vid möten med de alliansfria staterna. Även om mycket som beslutas inom denna grupp skiljer sig från svenska ståndpunkter delar vi dess filosofi om nationernas rätt till oberoende och självständighet. Den alliansfria rörelsen är en viktig dynamisk faktor i den internationella politiken, och vi avser att även i fortsättningen hålla nära kontakt med den.

Vi har vidare inlett ett nära bilateralt samarbete, baserat på ömsesidiga intressen, med ett stort antal länder i Afrika, Asien och Latinamerika. Vi har ett omfattande utvecklingssamarbete med ett antal av dessa stater. Vi har också växande industriella och kommersiella förbindelser med många av dem. Regeringen kommer senare att ta upp frågan om hur våra relationer med u-länderna på olika områden skall utformas och ytterligare utvecklas.

Det svenska stödet till strävandena för nationell frigörelse har under det senaste decenniet även tagit sig uttryck i ett starkt stöd åt det vietnamesiska folkets befrielsekamp. Nu har kriget i Indokina äntligen upphört. Folken där kan under fred och oberoende börja bygga upp sina länder efter det moderna krigets ohyggliga förstörelse. Det snart återförenade Vietnam önskar få till stånd ett vidsträckt samarbete med andra länder i detta återuppbyggnadsarbete. Vi menar att det är ett internationellt ansvar att medverka i denna gigantiska uppgift. Inte minst gäller det dem som medverkade till förstörelsen.

I södra Afrika står folken inför stora förändringar efter upplösningen av det portugisiska kolonialväldet. I Moçambique, liksom i Guinea-Bissau, kunde en enad befrielsekamp ta över makten. I Angola följdes befrielsen av ett tragiskt inbördeskrig, där utländska trupper och intressen var inblandade. Sverige tog klar ställning mot all utländsk inblandning i Angolas inre angelägenheter. Det var naturligt att vi särskilt vände oss mot att den rasistiska regimen i Sydafrika sände stridskrafter från det ockuperade Namibia in i Angola för att bekämpa MPLA. Vi vill nu uttrycka förhoppningen att det angolanska folket skall få tillfälle att i fred och försoning bygga upp sitt land, utan utländsk inblandning.

För några veckor sedan fattade regeringen beslut om en första svensk biståndsinsats för det nu självständiga Angola. Regeringen är beredd att fortsätta sitt stöd för att bidra till ett befästande av landets nyvunna självständighet och för att främja en utveckling mot ekonomisk och social jämlikhet för det angolanska folket.

Det är uppenbart att bildandet av de nu fria staterna Angola och Moçambique kommer att påverka frigörelsekampen i södra Afrika i stort.

Därvid prövas nu åter om förändringar kan åstadkommas endast genom väpnad revolution eller om det kan finnas en fredlig väg att utrota resterna av kolonialism och apartheid i Afrika. På svensk sida kan vi inte förespråka våld, men vi kan förutse att fortsatt förtryck och exploatering till slut gör att den väpnade kampen bryter ut. Det är i första hand de vita regimernas omedgörlighet och förtryck av den svarta befolkningmajoriteten som drivit fram vad som nu kan befaras bli en våldsam utveckling i södra Afrika med oändliga lidanden för hela befolkningen. Den kan få allvarliga internationella återverkningar. Läget i södra Afrika utgör därmed ett hot mot freden. Detta är bakgrunden till att FN:s säkerhetsråd kan och enligt svensk uppfattning bör besluta om sanktioner mot Sydafrika liksom redan skett mot Rhodesia.

Det är ett oeftergivligt krav att majoritetsstyre snarast införs i Rhodesia. Befrielseörelsernas krav på oberoende måste tillgodoses. I avvaktan härpå förordar vi på svensk sida att sanktionerna mot landet ytterligare skärps. Vi är beredda att inom ramen för en FN-aktion öka vårt bistånd till Moçambique, som beslutat att tillämpa sanktionerna och stänga sin gräns mot Rhodesia.

Sydafrika måste nu dra tillbaka sina trupper och sin administration i Namibia och därmed göra slut på sin olagliga ockupation av landet. Därefter bör befolkningens vilja utrönas genom val under FN:s överinseende. Vi har gett vårt stöd till förslag i FN:s säkerhetsråd om skärpta påtryckningar mot Sydafrika till följd av läget i Namibia, bl. a. i form av förbud mot all vapenhandel med Sydafrika.

En grundläggande förändring måste också ske i det sydafrikanska samhället, vars hela struktur nu vilar på apartheidsystemets groteska filosofi. Denna politik innebär en ständig kränkning av FN-stadgan och alla vedertagna principer om mänskliga rättigheter. Läget i Sydafrika är sådant att det enligt vår uppfattning motiverar ekonomiska sanktioner. Det har tyvärr inte gått att vinna gehör för dessa tankar hos landets viktigaste handelspartner. De har inga utsikter att förverkligas i dag. Regeringen vill rikta en ny uppmaning till svenska företag att avstå från investeringar i Sydafrika.

Ansvar för utvecklingen i södra Afrika delas såväl av länderna i området som av FN:s säkerhetsråd, och särskilt dess permanenta medlemmar. Rådet har möjlighet att tillgripa åtgärder som skulle påskynda en utveckling mot ett fritt södra Afrika. De som vänder sig mot sådana åtgärder ger därmed ett indirekt stöd åt regimerna i Rhodesia och Sydafrika.

I Mellersta Östern kvarstår den kanske farligaste konflikthärden i dagens internationella politik. De förhandlingar som förts efter kriget 1973 har gett vissa värdefulla resultat. Ett andra Sinaiavtal träffades i fjol mellan Israel och Egypten. En återuppbyggnad är på väg i delar av de tidigare stridszonerna. FN:s fredsbevarande styrkor, i vilka trupp från vårt land ingår, har fått nya uppgifter genom bevakningen av den buffertzonen som skiljer de båda parterna åt. De underliggande problemen

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

i Mellanösternkonflikten har dock ännu inte angripits. Samtidigt har den tragiska händelseutvecklingen i Libanon medfört att konflikten fått en ny oroande dimension.

Risken kvarstår därmed för en ny väpnad konflikt i stor skala. Parterna torde visserligen vara medvetna om att ett nytt krig med än mer moderna och effektiva vapen skulle åstadkomma oerhörd förödelse också bland civilbefolkningen. Erfarenheten säger oss dock att en väpnad konflikt kan uppfattas som oundviklig om inga framsteg görs i arbetet att lösa problemen i politiska förhandlingar.

Mellanösternfrågan har behandlats i FN vid flera tillfällen under det gångna året. Sverige har där sökt verka för sådana uttalanden och lösningar som positivt inverkar på förhandlingsarbetet och som tar hänsyn till alla berörda parter vitala intressen.

Inför den gångna höstens generalförsamling gjorde vi från svensk sida en aktiv diplomatisk insats för att motverka förslag om att utesluta eller suspendera Israel från dess medlemskap i FN. Under församlingen tog Sverige kraftigt avstånd från FN-majoritetens beslut att jämställa sionism med rasism.

Sverige har vidare uttalat sig både i generalförsamlingen och i säkerhetsrådet för att Palestinaaraberna skulle få framlägga sina synpunkter på hur problemen i området bör lösas. Palestinaaraberna har representerats av PLO, som enligt vår uppfattning är deras mest auktoritative talesman.

Fleralet parter i konflikten i Mellanöstern har uttalat sig för att Genèveförhandlingarna snarast återupptas. Sverige är av samma åsikt. I sakfrågan utgår den svenska politiken från principerna i säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338. Vi fäster avgörande vikt vid att Israel jämte varje annan stat i området får sin existens och sin självständighet tryggad inom säkra och erkända gränser. I den viktiga frågan om Israels gränser anser vi att läget före junikriget 1967 måste vara utgångspunkten. Den svenska regeringen har konsekvent stött principen i resolution 242 att förvärv av områden genom krig är oacceptabelt. Den israeliska ockupationen av arabiska områden sedan 1967 kan inte rättfärdigas.

Under säkerhetsrådets debatt i januari i år föreslogs att till riktlinjerna från 1967 skulle läggas bl. a. ett uttalande till stöd för Palestinaarabernas krav på nationella rättigheter, däribland rätten att bilda en egen stat. Sverige ställer sig i princip bakom detta krav. Vi har redan tidigare framhållit att Palestinaarabernas situation inte får betraktas som enbart ett flyktingproblem utan som en fråga om rätt till nationell existens.

Det är vår övertygelse att freden i området bara kan bli bestående om den vilar på politiskt förtroende lika väl som på militära säkerhetshänsyn. Alla parter måste visa förhandlingsvilja och respekt för varandras intressen. Förtroende kan endast skapas genom kompromisser och överenskommelser mellan Israel, arabstaterna och Palestinaaraberna. Freden blir annars inte mer än ett vapenstillestånd som tvingar folken att leva i fortsatt oro och som ständigt hotar att förbytas i öppet krig.

Avspänningen mellan supermakterna måste åtföljas av åtgärder som

leder till en begränsning av rustningarna. Till avspänningens motsägelser hör att statsledningarna i Moskva och Washington för att värja sig mot intern kritik av avspänningspolitiken eller för att förstärka sina positioner i förhandlingarna om rustningsbegränsning kan frestas att öka sina militära satsningar. Teknologiska genombrott som möjliggör framställning av nya vapensystem, kraven från de militära etablissemangen, önskan att behålla arbetstillfällena inom försvarsindustrin, misstro och överdriven sekretess om militära utgifter kan motverka den politiska viljan att nå verkliga resultat i nedrustningsförhandlingarna.

Samtalen mellan Förenta staterna och Sovjetunionen om begränsning av de strategiska vapnen, de s. k. SALT-förhandlingarna, utgör ett viktigt led i avspänningsprocessen. Överenskommelserna att inte bygga ut omfattande antirobotsystem har inneburit att principen om strategisk jämvikt byggd på avskräckning stadfästs. Hittills har emellertid inga avgörande framsteg gjorts mot målet att hejda kapprustningen.

Den långsamma framstegstakten i förhandlingarna innebär också ständiga risker att nya teknologiska genombrott kan hota de resultat som redan uppnåtts. Den internationella opinionen har en viktig pådrivande roll att spela i detta sammanhang. Förhandlingarna rör förhållanden som påverkar hela omvärldens säkerhet. Alla stater har rätt att kräva att supermakterna uppfyller de löften de gett om effektiva åtgärder för att hejda kapprustningen och inleda nedrustning.

Supermakternas fortsatta satsningar på utbyggnad av kärnvapenarsenalerna bidrar till uppfattningen att innehav av kärnvapen medför särskild prestige. Den alltmer utbredda kunskapen om tekniken för framställning av klyvbart material innebär samtidigt att allt fler länder får förmågan att framställa kärnvapen. Därtill kommer att starka kommersiella intressen tycks göra det svårt att gå tillräckligt långt i fråga om kontroll.

Denna situation innebär allvarliga påfrestningar för det internationella arbetet att förhindra ytterligare spridning av kärnvapen. Den konferens för granskning av icke-spridningsfördragets tillämpning som hölls i Genève förra året lyckades trots starka motsättningar ena sig om vissa rekommendationer i syfte att hindra vidare kärnvapenspridning. Risken för en sådan spridning utgör ändå ett av de svåraste nedrustningsproblem vi står inför. Sverige kommer att ta nya initiativ i denna fråga. Särskilt gäller det att förbättra den internationella kontrollen av handhavandet av klyvbart material. I detta syfte har de största leverantörsländerna nyligen beslutat att tillämpa nya riktlinjer för export på kärnkraftens område. Dessa innebär i vissa avseenden strängare krav än nuvarande internationell praxis. Regeringen har i dagarna beslutat att Sverige för sin del skall tillämpa liknande riktlinjer.

Inga konkreta resultat har under 1975 uppnåtts i de två huvudfrågor som diskuterats vid nedrustningskonferensen i Genève, förbud mot kemiska vapen och ett fullständigt kärnvapenprovstopp. På svensk sida har vi tagit initiativ till en förnyad diskussion av provstoppsfrågan vid årets möte med nedrustningskonferensen. Enligt vår åsikt kan inte längre

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

supermakterna med anspråk på trovärdighet göra gällande att tekniska hinder föreligger mot en effektiv övervakning av efterlevnaden av ett provstoppsavtal. Vi avser att förelägga konferensen ett förslag om att ett globalt övervakningssystem skall upprättas som kan upptäcka, lokalisera och identifiera även små kärnladdningsexplosioner.

På svenskt initiativ har en översyn inletts av FN:s roll på nedrustningsområdet. Den av generalförsamlingen tillsatta kommittén står under svenskt ordförandeskap. Vår förhoppning är att kommitténs arbete skall bidra till att stärka FN:s möjligheter att effektivt behandla nedrustningsproblemen. Vi har också förordat att FN tar upp ett vidare samarbete med folkrörelser och andra enskilda organisationer, som kan utträta ett betydelsefullt arbete för att väcka världsoinionen för nedrustningens sak.

Sverige har vidare tillsammans med Mexico tagit initiativ till en FN-utredning som bl. a. syftar till en ökad öppenhet i staternas redovisningar av sina militärbudgetar. En sådan redovisning skulle öka förtroendet mellan staterna och underlätta förhandlingar om nedrustning.

På ett närbesläktat område, frågan om förbud mot användningen av vissa särskilt inhumana konventionella vapen, exempelvis napalm, hoppas vi att arbetet under det kommande året skall kunna avslutas framgångsrikt.

Nedrustning är inte bara ett naturligt mål för arbetet att främja och fördjupa avspänningsprocessen. Ett klart samband föreligger också mellan nedrustningsarbetet och strävandena efter en ny ekonomisk världsordning. Satsningarna på upprustning tar oerhörda mänskliga och materiella resurser i anspråk som i stället bör användas för framsteg mot ekonomisk och social rättvisa. Detta samband kommer vi att med kraft hävda i den internationella debatten om fred och utveckling.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Vårt lands alliansfria utrikespolitik syftar till att vi skall kunna upprätthålla neutralitet i krig. Detta har varit och är själva grunden för den svenska säkerhetspolitiken, och jag tror vi med rätta kan säga att vår neutralitetspolitik möts med respekt och tilltro av vår omvärld.

Vår fasta neutralitetspolitik ger oss goda möjligheter inte bara att vara med i det internationella samarbetet på många områden utan också att aktivt påverka det internationella skeendet. Därför är alliansfrihet och neutralitet inte detsamma som isolationism. Innehållet i regeringsdeklarationen ger vid handen att regeringspartiet har samma syn på våra möjligheter i detta avseende.

Sverige har nu sedan en tid tillbaka varit medlem av FN:s säkerhetsråd. Det har inneburit att vårt land genom sin röst har tagit aktiv ställning till en lång rad svåra internationella problem, som bara behandlas i rådet. Detta ställer stora krav på vårt land och framför allt på dem som har att företräda Sverige i detta sammanhang. Det är mitt intryck att vår delegation på ett hedrande sätt fullföljer våra åtaganden. Det är självklart

att en eller annan nyansskillnad i bedömningen av den ena eller andra enskilda frågans hantering i FN kan föreligga mellan regeringen och oss, men det vore att förstora dessa skillnader om jag här skulle ta upp varje enskild sådan punkt. Jag tycker i stället det finns anledning att understryka den enighet kring den svenska utrikespolitikens huvudlinjer som föreligger.

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa avslutades förra året. Dess resultat har sammanfattats i den s. k. Helsingforsdeklarationen, som enligt min mening lägger en god grund för en fortsatt avspänning i Europa.

Till det mest positiva i denna deklaration hör främst förpliktelsen att ingen stat med våld får förändra de nuvarande gränserna i Europa. Därmed borde en del av den misstro som tidigare rådde mellan länderna i Öst- och Västeuropa kunna undanröjas.

Till det positiva hör också bestämmelserna om rätt för splittrade familjer att återförenas, bättre information mellan länderna och över huvud taget en mänskligare syn på förbindelserna mellan länder och folk.

Vad det nu gäller är att omsätta principerna från Helsingfors i praktisk handling. Liksom regeringen beklagar jag att en del stater uppenbarligen inte tillmäter dessa principer samma värde som t. ex. icke-våldsprincipen.

Fortfarande är det så att splittrade familjer inte får återförenas. Familjen Agapov är ett av flera exempel på detta. Fortfarande förvägras människor i diktaturstater inom och utom Europa den självklara rätten att färdas fritt över gränserna, att ge och ta information, att tala och skriva fritt.

Om Helsingforsdeklarationen skall ha något värde borde detta inte kunna ske – inte ens under hänvisning till nationella lagar och bestämmelser. Självklara mänskliga fri- och rättigheter har FN:s medlemsstater anslutit sig till. Principerna från Helsingforsavtalet bara förstärker detta. Dessa deklarationer måste nu bli en del av människornas vardag. Alla stater delar ansvaret för att göra detta möjligt. Den svenska regeringen får inte försumma något tillfälle att påverka andra stater att i sin politik uppfylla Helsingforsdeklarationen.

Det har sagts från vissa håll att strävanden till ökade mänskliga kontakter och vidgad information över gränserna skulle innebära ett hot mot det egna samhällssystemet. Låt mig då upprepa den fråga som centerns talesman Johannes Antonsson vid förra årets utrikesdebatt ställde: Vad är det egentligen för kvalitet på det samhällssystem som känner sig hotat av ökade mänskliga kontakter och ökad information om hur andra människor har det? För oss och för vår svenska demokrati är dessa frågor lösning inte ett hot utan en tillgång – en tillgång för fredens sak.

Herr talman! Situationen i Mellersta Östern inger fortfarande stor oro. Sinaiavtalet och andra avtal som slöts mellan Israel och en del av dess grannar tycktes till en början innebära möjligheter till fredliga lösningar i området. Vi kan bara hoppas att parterna skall kunna fortsätta på den vägen. Situationen har de senaste månaderna förvärrats väsentligt genom

händelserna i Libanon. Fanatism på ömse sidor har nu resulterat i en total skövling av detta land. Jag finner anledning att ställa frågan om inte situationen i Libanon gör ett FN-ingripande där lika motiverat som det var i Cypernkrisen. Utan jämförelser i övrigt kan vi konstatera att FN-insatserna på Cypern förhindrade en blodsutgjutelse av den omfattning som med stor sannolikhet annars hade blivit följden.

En förutsättning för att kunna bilägga motsättningarna i Mellersta Östern är, som jag ser det, att de i konflikten inblandade parterna ges tillfälle att presentera sin syn på problemen och att delta i förhandlingsarbetet. Så skedde inte efter krigen 1956 och 1967, och någon fred kom inte heller då till området.

Vår mening är – och den har vi givit uttryck för många gånger tidigare – att grunden för en fredsuppgörelse i Mellersta Östern måste vara att Israels rätt att existera som stat inom säkra och erkända gränser garanteras. Samtidigt måste palestiniernas rätt till självständighet respekteras. Från centérpartiets sida har vi mot denna bakgrund funnit det naturligt att PLO, såsom företrädare för palestinierna, fått tillfälle att i FN framlägga sin sak.

Vi måste inse att upprepade våldshandlingar inte har lett till någon bestående lösning i Mellersta Östern. Därför måste vi främja en utveckling som bygger på förhandlingar och en politisk lösning. Skall detta vara möjligt att åstadkomma krävs det att alla inblandade parter deltar. Det är en lång väg att gå. Men jag tror att det är den enda vägen om nya våldshandlingar och krig skall kunna undvikas.

Den gamla diktaturen i Portugal har fallit. Vi knyter stora förhoppningar till att det förestående valet i Portugal på allvar skall markera inledningen på en demokratisk utveckling i detta land. Med oro har vi noterat hur krafter till höger och vänster har motarbetat en sådan utveckling i Portugal. Så mycket större förhoppningar fäster vi nu vid dessa val, och vår utgångspunkt är självfallet att valresultatet skall respekteras av alla parter i landet.

Militärjuntan i Chile står alltjämt som en symbol för det förtryck och den ofrihet under vilka miljoner människor över hela världen fortfarande lever. Vi har många gånger givit uttryck åt den avsky vi känner inför det förtryck som utövas där. Vårt land måste i allt sitt internationella handlande arbeta för att våldsregimer av vad slag och märke de vara må ersättas med styrelseformer som garanterar människorna elementära fri- och rättigheter och en socialt dräglig tillvaro.

Situationen i södra Afrika har under de senaste månaderna skärpts. Angola och Moçambique har intagit sin rättmätiga plats i de självständiga staternas krets. Med stor uppmärksamhet har vi följt inbördesstriderna i Angola efter självständigheten.

Vi tvingas emellertid konstatera att utländska makter funnit anledning att ingripa i striderna. Det innebär självfallet att riskerna för en spridning av kriget är större än de annars skulle vara. Vi förutsätter att den svenska regeringen med kraft och skärpa gör klart för den kubanska regeringen

och för den sydafrikanska regeringen att Sverige inte godtar den inblandning i en annan stats inre angelägenheter som dessa länders intervention i Angola innebär. Regeringens deklaration på denna punkt är välgörande, och jag instämmer i uppmaningen till de svenska företagen att avstå från investeringar i Sydafrika. Men regeringsdeklarationen lider av bristen att endast Sydafrika nämns vid namn när det gäller interventionen i Angola. Enligt uppgifter i svensk press har Sydafrika redan dragit tillbaka sina trupper från Angola. Cuba måste omgående uppmanas att göra detsamma. Regeringen måste i denna fråga se med båda ögonen, inte bara med ena ögat.

Den svarta majoriteten i södra Afrika väntar fortfarande på sin självklara rätt till jämlikhet. Smithregimen i Rhodesia klamrar sig fast vid makten. I Sydafrika slår apartheidpolitiken bort varje möjlighet för den färgade majoriteten att få sin rättmätiga del av levnadsstandarden och de politiska rättigheterna. Spänningen har höjts och risken för en krigisk urladdning är, som jag bedömer det, mycket stor. Det är inte svårt att göra sig en föreställning om vilka ohyggliga lidanden en konflikt i detta område skulle medföra. Inför hotet om en sådan konflikt måste vi med än större skärpa arbeta för att den färgade befolkningen i södra Afrika tillförsäkras sina självklara rättigheter. Därefter kan en situation inträda som ger förutsättningar för en lugn och fredlig utveckling i området, en utveckling som grundar sig på ömsesidig respekt och lika rättigheter för olika folkgrupper.

Herr talman! För att vi skall ha en möjlighet att till efterkommande generationer kunna överlämna en värld i fred måste vi ha två viktiga mål för ögonen: avspänningspolitiken måste fullföljas till en reell nedrustning, och jämlikhet mellan världens rika och fattiga länder måste skapas.

Vi vet genom historien att stora sociala skillnader inom ett samhälle skapar konflikter som mycket ofta tar sig våldsamma uttryck. Dagens världssamhälle uppvisar stora sådana sociala skillnader. Klyftan mellan rika och fattiga folk är, som vi alla vet, mycket stor och den ökar för varje år. Vad vi alltså måste göra är att utforma en internationell politik eller att utarbeta en internationell plan, som kan bringa denna klyfta att minska. Jag har tidigare talat om att världen behöver en överlevnadsplan. En sådan internationell satsning är lika angelägen i dag som den var när denna tanke ursprungligen framfördes för ett antal år sedan.

Det finns hoppingivande signaler. Det som vi ser som det mest hoppningivande är resultaten från FN:s sjätte och sjunde extra generalförsamlingar, som på allvar tar itu med frågor om resursfördelning, resurs-hushållning och vad som nu kallas en ny ekonomisk världsordning. Dessa FN-konferenser har slagit fast den enkla tesen att global jämlikhet inte åstadkoms enbart genom en ensidig resursöverföring från de rika till de fattiga länderna i den s. k. u-hjälpens hittillsvarande former. Vad som nu måste till är mera av att de rika länderna själva ålägger sig en hushållning med resurser och avstår från en ohämmad tillväxtökning, som

tömmer de resurser som finns och som traditionella fördelningsmekanismer inte lyckats fördela på ett rättvist sätt. Det är alltså så, att de rika länderna successivt måste ställa om sin livsföring och anpassa den till det internationella världssamhällets gemensamma villkor.

För vår del hälsar vi denna insikt, som ingalunda är ny för oss, med tillfredsställelse. När andra partier i slutet på 1960-talet drev tesen att det svenska jordbruket mer eller mindre skulle avskaffas, sade vi nej. Ett av våra argument var just att vi här i Sverige inte har någon moralisk rätt att minska vår livsmedelsproduktion mot bakgrund av världens totala behov av livsmedel, ett behov som vi och andra redan då förutsåg skulle komma att öka mycket kraftigt framöver. De krav som besluten om en ny ekonomisk världsordning ställer på de rika samhällena, bl. a. det svenska, är svåra att förutse i detalj. Ännu svårare är att bedöma hur den omställning, som med eller utan vår aktiva medverkan måste komma, ser ut i sin praktiska utformning.

Det är i detta perspektiv som vi nu måste se till att vi påverkar denna utveckling. Ett första steg är att, som vi föreslagit, kartlägga vilka grundläggande krav som de beslut som redan har tagits i FN ställer på oss, och sedan utforma en politik för global jämlikhet, som vi kan vinna förtroende och gehör för. Det måste bli fråga om en internationell solidaritet inte bara i ord utan även i praktisk handling.

Den andra stora framtidsfråga som jag skulle vilja ta upp här gäller nedrustningen. Jag har tidigare talat om avspänningen i Europa och det stora värde vi sätter på den. Den politiken är i dag allmänt omfattad och borde rimligen ha skapat de politiska förutsättningar som krävs för att arbetet på en militär nedrustning skulle ha kunnat bedrivas mer framgångsrikt.

Vi kan konstatera att resultat på nedrustningens område inte på långt när nått upp till förväntningarna. Tvärtom – rustningarna ökar och risken för en ytterligare spridning av kärnvapen är överhängande.

Detta sista – alltså riskerna för en snabb spridning av kärnvapen som ett resultat av det snabba genomförandet av civila kärnenergi-program – har föranlett oss från centern att försöka finna vägar, som kan bidra till att detta fredshot avlägsnas.

Jag behöver inte här upprepa hur det i dagsläget ser ut när det gäller den snabba ökningen av potentiella kärnvapenmakter. Det har konstaterats av andra, inte bara av företrädare för centern, t. ex. i en interpellation av Johannes Antonsson i januari, utan även av framstående företrädare för regeringen. Låt mig bara i korthet slå fast att år 1980 – alltså bara om fyra år – kommer, om den nuvarande utvecklingen får fortsätta, ett femtiotal länder att ha möjligheter att framställa egna kärnvapen.

Mot denna bakgrund har vi tagit upp tanken på att Sverige borde kunna ta initiativ i syfte att åstadkomma ett internationellt förbud mot export av kärnenergianläggningar för civilt bruk till länder som inte skrivit på icke-spridningsavtalet. Det förslaget har vi fört fram, sedan vi kunnat

konstatera att arbetet på att utforma ett internationellt kontrollsystem för den nukleära verksamheten inte har lett till något godtagbart resultat. Detta konstateras också i regeringsdeklarationen. Ingenting har hänt som gör att vi finner anledning att frånga vårt förslag. Regeringens tveksamhet grundar sig uppenbarligen på farhågor att ett sådant förslag skulle leda till att vi fick en utanförstående grupp av stater, som utan varje kontroll ändå skulle medverka till att riskerna för kärnvapenspridning bestod. Den risken kan finnas, det medger jag, men jag har svårt att förstå hur man kan påstå att risken för ett sådant resultat är överhängande, när man samtidigt säger att man inte ens tagit upp vårt förslag under nedrustningssamtalen i Genève. Först sedan regeringen har gjort det, finns det väl möjligheter att bedöma hur pass framkomlig denna väg kan vara. Inåll dess får vi nöja oss med vetskapen om att i varje fall Sydkorea, inför hotet om ökad internationell kritik, valde att skriva under icke-spridningsavtalet innan man köpte in ett kärnkraftverk från Förenta staterna.

Jag vill alltså än en gång uppmana regeringen att på nytt överväga vårt förslag om exportförbud för nukleärt material till stater utanför icke-spridningsavtalet.

Centerförslaget har fått ny aktualitet mot bakgrunden av de s. k. Londonöverläggningarna, vilkas hemliga klausuler ingen utanför regeringskretsen känner till. Låt oss först gemensamt konstatera att dessa överläggningar och de hemliga resultaten har kommit till stånd sedan säljarländerna funnit att den internationella IAEA-kontrollen över s. k. klyvbart material inte fungerar tillfredsställande. Avsikten är tydligen nu att säljarländerna själva skall utöva den kontroll över köparländerna som det internationella organet inte givits möjligheter till. Varje överenskommelse som kan minska riskerna för kärnvapenspridning hälsar jag självfallet med stor tillfredsställelse och som ett steg i rätt riktning.

Hemlighetsmakeriet kring detta avtal är dock svårförståeligt. Vad är det i denna kontroll som inte tål offentlighetens ljus? Vilka krav är det som deltagarländerna har ställt och som framtvingar detta hemlighetsmakeri?

Jag är självfallet fullt medveten om att internationell politik i vissa sammanhang kräver ett visst mått av begränsad offentlighet – men jag har svårt att i detta sammanhang godta hemlighetsmakeri. Vad är det för riktlinjer Sverige anslutit sig till? Däröf ger deklarationen inget besked. Om avsikten med dessa hemliga riktlinjer är att förhindra spridning av kärnvapen – en risk som är en följd av den fortgående utbyggnaden av kärnkraft – är det då inte bättre att Londonöverenskommelsens bestämmelser och förpliktelser görs offentliga, så att en bred världssopinion kan medverka till att bestämmelserna följs? Alltså: Vore inte offentlighet här ett bättre skydd mot kärnvapenspridning än hemlighetsmakeriet? Regeringen måste enligt min mening arbeta för att denna överenskommelse görs offentlig – jag är medveten om att det inte kan göras utan de andra staternas medgivande.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Jag har på några punkter kommenterat regeringens deklaration. Nu som tidigare kan jag konstatera att det råder stor överensstämmelse mellan socialdemokratin och centern i de utrikespolitiska frågorna.

Herr talman! Centern har en trovärdig svensk neutralitetspolitik som mål för sina utrikespolitiska strävanden. Avgörande för oss är att vårt land inte gör internationella åtaganden, som skulle äventyra den säkerhetspolitik som har varit och är ett viktigt bidrag till fred och säkerhet i Europa och i hela världen.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Under de senaste sex sju åren har våra utrikesdebatter här i kammaren präglats av begreppet "avspänning". Våra bedömningar av den svenska säkerhets- och utrikespolitiken har starkt påverkats av de förbättrade relationerna mellan de båda supermakterna, mellan den ena av dessa supermakter och Kina, samt mellan olika nationer på den europeiska kontinenten. Vi moderater har kanske markerat en större försiktighet i våra slutsatser om händelseutvecklingen än vad regeringen alltid har velat göra. Men vi har varit eniga om att avspänningstendenserna varit påtagliga och ingett förhoppningar för framtiden.

I dag finns det, herr talman, tyvärr mycket som tyder på att denna positiva utveckling har brutits. Avspänningsprocessen har kommit in i ett nytt skede, vars akuta innebörd det ännu är svårt att mera bestämt uttala sig om. Den nya processens styrka och inriktning vet vi inte tillräckligt om. Men mycket tyder på att avspänningspolitikens halvdecennium är på väg att efterträdas av en betydligt osäkrare och farligare period med nya spänningar och nya motsättningar.

Sverige måste självfallet anpassa sina förväntningar och sin politik till realiteterna i vår omvärld. Med önsketänkande löser vi inga nationella säkerhetsproblem.

Avspänningspolitiken byggde i mångt och mycket på förhoppningar. Det finns därför risk att mycket av det som avspänningspolitiken har åstadkommit kan komma att uppfattas som mindre värt om det skulle visa sig att de spända förväntningarna blir svikna. Risken för att detta kan inträffa är desto större som många politiker i olika länder av inrikespolitiska eller helt naturliga mänskliga motiv ibland har bidragit till att inge människorna mer optimism än vad realistiska och djupgående analyser egentligen skulle ha tillåtit.

Men att avspänningspolitiken fram till nu medfört betydelsefulla resultat är alldeles obestridligt. I förhållande till de, som det tycktes, nästan oförsonliga motsättningar som tidigare förelåg har väsentliga resultat uppnåtts. Berlinavtalet mellan de fyra skyddsmakterna har inneburit påtagliga förbättringar som varaktigt bidragit till att minska spänningarna i ett tidigare ytterligt högsänt område i vår omedelbara närhet. Vissa begränsningar i den strategiska kapprustningen hör också till den positiva bilden. Men i de verkligt stora frågorna, som sedan andra världskrigets slut delat vår kontinent i två block, har avspänningspolitiken – alla för-

hoppningar till trots – inte förmått åstadkomma någon lösning.

I flera av de länder som spelat en nyckelroll i den här politiken har en utrikespolitisk klimatförsämring kunnat iakttas under det senaste året. Tydligast är detta kanske i Förenta staterna. Där har t. o. m. själva ordet avspänning börjat få en sämre klang än tidigare. Den ena efter den andra av primärvalens alla presidentkandidater svär sig nu fri från begreppet. President Ford har nyligen officiellt ersatt det ursprungligen franska men även i engelskt språkbruk använda uttrycket "detente" med det betydligt konkretare begreppet "peace through strength", fred genom styrka. Därmed markerar president Ford strängt taget en återgång till det som tidigare betraktades som en självklarhet, nämligen att utrikespolitiska överläggningar skall ske från en klar styrkeposition. Och i dag kritiseras den forna globala mirakelmannen, utrikesminister Henry Kissinger, allt oftare och allt häftigare i den amerikanska debatten för påstådda onödiga eftergifter till Sovjetunionen. Detta samtidigt som isolationismens röster inte sällan dominerar i den långt ifrån motsättningsfria amerikanska utrikesdebatten.

Och eftersom Förenta staterna är en demokrati – särskilt levande under ett presidentvalsår – är det oundvikligt att sådana här förändringar i debatt och i allmän opinion på sikt påverkar landets utrikespolitik. Vi har därför att se fram emot en amerikansk politik som är präglad mindre av den avspänning och den flexibilitet som kännetecknade Kissinger på höjden av hans karriär och mera av den fasthet i tonfall och handling som det annalkande presidentvalet tycks få som följd.

Det är självfallet mycket svårare att analysera motsvarande utveckling inom Sovjet. Där förs ingen öppen debatt. Där finns ingen allmän opinion som kan påverka utrikesledningens handlande. Debatterna i Sovjet äger rum bakom Kremles murar. Och de redovisas – ofta rapsodiskt – för omvärlden först då enighet har uppnåtts.

Men trots det är det obestridligt att även den sovjetiska avspänningsattityden genomgått en viss skärpning. På sovjetiskt håll har man visserligen aldrig skruvat upp sina förhoppningar till samma nivå som man har gjort i väst. Snarare har man i Sovjet från första början förklarat att avspänningen inte får innebära några förändringar inom det egna maktområdet. Och gång på gång har dekretats att avspänningen inte har någon ideologisk innebörd. Man markerar i dag tydligare än för bara något år sedan att den s. k. fredliga samexistensens politik måste gå hand i hand med en skärpt ideologisk och politisk kamp mot västvärlden. Under det gångna året har man visat att man varit beredd att föra det slagets politik på ett handgripligt sätt i länder som Portugal och Angola.

Ett grundläggande misstag i de västeuropeiska ländernas avspänningsdebatt var att man på många håll uppfattade avspänningspolitiken som en förändring inte bara av den sovjetiska utrikespolitikens medel, utan också av dess mål. Man ville tro – och det är förståeligt – att Sovjet var berett att ge avkall på sina ideologiska strävanden att låta kommunismen omfatta en allt större del av världen och att Sovjet också skulle

tona ner den traditionella, storryska imperialism som många bedömare ansett utgöra en av de viktigaste drivkrafterna i modern sovjetisk utrikespolitik. Att detta var fel tycks nu alltmer bekräftas. De traditionella politiska målen står fast. Och studerar man generalsekreterare Bresjnevs tal på den tjugofemte partikongressen tillräckligt noggrant, får man ytterligare bekräftelse på det. Både den ideologiska och den storryska drivkraften för sovjetisk utrikespolitik ligger fast och har snarare förstärkts av de framgångar som kunnat noteras i områden som Indokina, den indiska subkontinenten och södra Afrika.

Avspänningspolitiken håller alltså på att ändra karaktär. Den går inte längre mot en förstärkning utan snarare mot en nyansering eller försvagning. Här skiljer sig den bedömning jag gör ifrån utrikesdeklarationens. Deklarationen ger närmast ett intryck av att avspänningsprocessen skulle kunna betraktas som något en gång för alla givet, något konstant. Det som skett under den senaste tiden visar att så inte är fallet. Vad som kommer att vara kvar, det är de båda supermakternas gemensamma intresse att kunna reglera frågor som nära sammanhänger med riskerna för ett totalt kärnvapenkrig. Men under denna höga nivå har vi sannolikt att se fram emot en period av nya spänningstillstånd och konflikter. Och det kommer att få konsekvenser på det militära området. Tecken härpå har vi redan kunnat iakttä.

I USA har de konventionella rustningarna fått större betydelse än tidigare.

Motsvarande tendens har varit känd sedan länge på den sovjetiska sidan.

Och det som sker på det konventionella området motsvaras av förberedelser för en ny, enorm upprustning på det strategiska kärnvapenområdet.

Att det här militära skeendet avspeglar en politisk bedömning av framtidrisker är nära nog självklart. Tydligt vägar ingen av de båda supermakterna lita på att avspänningspolitiken skall leda till bestående resultat. Och de åtgärder som man just med hänsyn till de här farhågorna vidtar är samtidigt ägnade att urholka avspänningspolitiken som sådan. Det nya skede som vi nu står inför är därför ägnat att inge stor oro.

Herr talman! De positiva företeelser som jag berörde inledningsvis har lett till ett slags pacifiering av förhållandena i Centraleuropa. Konflikterna kring Berlin och den tyska frågan har tonats ner. Motsättningsarnas tyngdpunkter har förflyttats till Europas s. k. flanker. Nordeuropa – till vilket Sverige som bekant hör – har blivit intressantare. Men de mera akuta konfliktriskerna har förskjutits till bältet av stater runt Medelhavet.

Och det är här som avspänningspolitiken kan komma att utsättas för sitt verkliga eldprov. De länder det här är fråga om är säkerhetspolitiskt viktiga. De är inrikespolitiskt labila. De omfattar den iberiska halvön med dess svåra och ännu långt ifrån lösta problem. De omfattar Italien, Balkans klassiska krutdurk – där de närmaste åren kan komma att bjuda

på dramatik – och Cypern. Samt självfallet det område som mer än något annat hotar freden och säkerheten i världen, nämligen Mellanöstern. Här möts Västeuropas säkerhetsintressen, hela västvärldens ekonomiska intressen och Sovjetunionens tydliga ambitioner att utsträcka sitt inflytande i riktning mot Persiska viken och Indiska oceanen. Allt invävt i den nationella motsättning mellan judar och araber, vars nödvändiga lösning för stabiliteten i detta vitala område vi ännu inte ens kan skymta.

Kissingers steg-för-steg-politik har medfört vissa positiva resultat. De sovjetiska bakslagen har varit legio. Men möjligheterna till en långsiktig fredlig lösning har knappast ljusnat. Man skall vara optimist för att våga helt utesluta en ny väpnad urladdning i denna del av världen.

Det finns – när man diskuterar Medelhavsområdet – anledning att peka på den betydelsefulla roll som de västeuropeiska staterna här måste spela. Under de gångna årtiondena har supermakternas närvaro, främst genom USA:s sjätte flotta, ansetts kunna fylla en stabiliserande uppgift. I dag är USA:s trovärdighet och politiska styrka i södra Europa synnerligen begränsad. Samtidigt har både inrikes- och utrikespolitiskt starka kommunistiska krafter ökat osäkerheten i området. Detta ställer större krav än tidigare på Europas demokratier. Det är i första hand på dem som det måste ankomma att skydda och förstärka demokratin i dessa för hela Europas framtida utveckling betydelsefulla länder.

De insatser Västeuropa gjort främst genom EG och EFTA för att stödja den demokratiska utvecklingen i Portugal är ur denna synvinkel utomordentligt tillfredsställande liksom den beredvillighet som på olika håll kommit till uttryck för att stärka en demokratisk utveckling i Spanien samt Europagemenskapens ministerråds strävanden att tillmötesgå Greklands önskemål om en snabb politisk integration med de europeiska demokratierna. Låt mig uttrycka en förhoppning om att EG i Medelhavsområdet skall kunna göra vår världsdel en tjänst i fredens intresse motsvarande den som EG gjorde genom att riva de sekelgamla motsättningarna mellan Frankrike och Tyskland.

Motsättningarna mellan de båda supermaktsblocken har under de senaste åren kommit att omfatta områden som tidigare legat utanför i varje fall den mera påtagliga konkurrensen i närbelägna intressezoner. Jag syftar då främst på vad som skett i södra Afrika och det som håller på att hända i området runt Indiska oceanen.

Utvecklingen i södra Afrika är djupt oroande. Alla i denna kammare är sedan länge förenade i önskemålet om att de vita minoritetsregimerna skall ge vika för styrelser omfattande alla folk i dessa länder. Vi hoppas att den olagliga regimen i Salisbury till sist skall godta en fredlig övergång till majoritetsstyrelse, att Sydafrika skall rätta sig efter säkerhetsrådets upprepade resolutioner i fråga om Namibia och att apartheidsystemet i Sydafrika skall falla på sin egen orimlighet och omänsklighet. I dessa hänseenden står vi enade.

Men vi kan inte underlåta att både beklaga och fördöma det som skett i Angola. Bara några månader av s. k. avkolonialisering har där medfört

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

mer lidande och fler döda än femton års kolonialkrig mellan portugiser och de tre nationaliströrelserna. Slutet blev att den ena av dessa brutalt slog ner de andra två med hjälp av en kommunistisk expeditionskår, bemannad av Cuba, beväpnad och sannolikt betald av Sovjet. Den politiska uppgörelse som hade träffats sopades åt sidan av utländsk vapenmakt. Det var naturligt – sägs det i dagens regeringsdeklaration – att Sverige "särskilt" vände sig mot att Sydafrika sände trupper till Angola. Ja, det var naturligt, men regeringen anser det uppenbarligen inte lika naturligt att fördöma den massiva kubanska inblandningen. Så mäter man med olika mått.

Från militant kubanskt håll påstås nu att marschen genom Afrika skall fortsättas, och på sovjetiskt håll tycks man vara inställd på att utnyttja det övertag man vunnit. Farhågorna för framtiden är stora.

Att vi alla vänder oss mot de vita minoritetsregimerna i södra Afrika är självklart, men vi får för den skull inte blunda för att förhållandena i många av de svarta majoritetsstyrda staterna i Afrika är minst sagt otillfredsställande. Årtiondet efter det stora avkolonialiseringsskedet har blivit ett decennium av nederlag för demokratiska strävanden bland i stort sett alla Afrikas folk. På de håll där något slags demokratiskt system en gång upprättats – inte sällan av den tidigare kolonialmakten – har det efter kort tid i regel svepts undan av militärregimer, civila diktaturer eller mer eller mindre auktoritära enpartiregimer.

Och det är inte bara i Afrika som demokratin sitter allt trängre. I Latinamerika tar militärjunta efter militärjunta över makten. I Chile och andra liknande länder tycks återgången till det som en gång betraktades som en demokrati vara långt avlägsen. I Indien har Indira Gandhi, stödd av Sovjet, kastat en skugga över demokratins framtid i denna del av världen. Och Nordvietnams marsch genom Indokina efter den amerikanska reträtten har sannerligen inte medfört vare sig demokrati, frihet eller oberoende för folken i denna härjade del av vår värld.

Herr talman! För vårt land gäller det nu liksom tidigare att driva en konsekvent, rakryggad och fast utrikespolitik. Dess uppgift är i första hand att tillvarata vårt eget lands omedelbara intressen. Men den skall också i möjligaste mån bidra till att de värderingar som vi omfattar – demokratins och den individuella frihetens värden – vinner insteg och respekteras av länder som vi kommer i beröring med för att på det sättet bidra till en varaktigt mera fredlig utveckling i hela världen. "Alla folks frihet – hela världens fred", tror jag det brukar heta i en socialdemokratisk paroll, vars djupare innebörd jag helhjärtat ansluter mig till.

Det har sedan länge förelegat enighet mellan de demokratiska partierna om vårt lands utrikes- och säkerhetspolitik. Att så är fallet utgör en styrka, inte minst därför att det klargör för utländska makter att ett regeringsskifte i Sverige inte skulle medföra någon ändring i vårt lands grundläggande utrikespolitik. All spekulationer i motsatt riktning kan därmed kategoriskt avvisas. Vår utrikespolitiska huvudlinje ligger fast,

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

oberoende av vilket demokratiskt parti eller vilken koalition av demokratiska partier som sitter vid regeringsrodret.

Vi närmar oss nu en valrörelse som säkerligen kommer att bjuda på hårda motsättningar mellan de olika partierna. Med största säkerhet kommer också vissa frågor med anknytning till utrikespolitiken att tas upp. Det kan inte uteslutas att det ena eller andra partiet av taktiska skäl försöker använda utrikespolitiken som inrikespolitiskt tillhygge. Sådant har som bekant skett förut här i vårt land.

Men för att inte vår omvärld skall dra den felaktiga slutsatsen av valrörelsens nödvändiga stridsdamm att där bakom skulle dölja sig några grundläggande meningsmotsättningar vore det önskvärt att vi här i kammaren klargjorde den grundläggande enighet som råder om vår svenska utrikes- och säkerhetspolitiska huvudlinje. En sådan deklaration är desto angelägnare som höstens val med stor sannolikhet kommer att resultera i ett regimsskifte. För mitt partis räkning är jag beredd att ännu en gång avge en sådan klar deklaration. Det vore av värde om utrikesministern – som så många gånger tidigare – vore beredd att göra motsvarande på sitt partis vägnar.

En anledning till att jag fäster stor vikt vid en sådan förklaring är *dels* att utrikesministern häromdagen hade lämnat de behagliga gemaken och kristallkronorna i Sofia Albertinas palats bakom sig för att uppbygga de partitrogna i Skåne med vilda spekulationer om vad som skulle inträffa om någon av herrar Fälldin, Ahlmark eller Bohman fick inflytande över utrikespolitiken, *dels* vissa formuleringar i dagens utrikesdeklaration.

Utrikesministern vet precis lika bra som jag att svensk utrikespolitik inte formas av utrikesministern personligen. För dess detaljutformning dag för dag är hela regeringen kollektivt ansvarig. Dess huvudlinjer läggs fast av Sveriges riksdag. Dess utformning diskuteras löpande i utrikesnämnd och utrikesutskott av företrädare för samtliga demokratiska partier. Så är det fastlagt i vår grundlag, och så skall det också fungera i praktiken. Visst skulle vi i oppositionen ibland önska oss en öppnare och utförligare information av statsministern och utrikesministern om deras kontakter med andra statsledningar, men oberoende härav formas svensk utrikespolitik inte av utrikesministern – och helst inte heller av statsministern – personligen. Den vilar och skall vila på ett betydligt fastare underlag.

Jag vill därmed inte ha sagt att ett byte av regering, och ett byte på utrikesministerposten, inte skulle innebära några som helst förändringar. Vissa framträdanden, ordval och tonfall skulle sannolikt bli anorlunda, och i en eller annan konkret fråga skulle förmodligen bedömningarna skifta. Låt mig – för klarhetens och säkerhetens skull – illustrera vad jag menar.

Man torde t. ex. kunna utgå ifrån att en ny regerings utrikespolitiska företrädare inte kommer att använda ordval, vilka om de nyttjades i denna kammare skulle få talmannens klubba att falla eller om de förekom i ett demonstrationståg skulle behöva föranleda polisingripanden enligt

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

tydligan nyetablerad praxis. Man lär också kunna utgå ifrån att en ny regering skulle ha det goda omdömet att inte i den officiella utrikesdeklarationen ta in avsnitt som verkar klippta direkt ur något partiprogram. Och när det gäller att kalla en diktatur för en diktatur och en invasion för en invasion skulle nog en ny regering ta mindre hänsyn till statsministerns utländska bekantskapers känslighet än vad nuvarande regering ibland har gjort.

I konkreta frågor skulle man sannolikt kunna utgå ifrån att den typ av svenskt handlande som vi såg exempel på i samband med säkerhetsrådets omröstning i Palestinafrågan inte skulle upprepas. Där förhindrades dock det värsta övertrampet genom ett kraftfullt och enat uppträdande av den demokratiska oppositionen.

Sådana här förändringar kanske vissa personer betraktar som stora. Men de rör inte grunddragen i vår utrikespolitik. De rör den färgläggning på ytan som skett under de senaste årens allt tydligare försök att göra svensk utrikespolitik till socialdemokratisk utrikespolitik. Och att det tjockaste spacklet behöver slipas bort är tydligen regeringen själv i sina ljusa stunder på det klara med. Jag noterade t. ex. med tillfredsställelse att i den officiella sammanställningen av vårt lands utrikespolitiska uttalanden under föregående år statsministerns mera uppseendeväckande nydaningar i fråga om diplomatiskt språkbruk i all tysthet har redigerats bort.

Det genomgående draget i utrikesministerns Skåneanförande och i vissa formuleringar i den utrikespolitiska deklarationen tycks vara strävan att söka inrikespolitisk strid om utrikespolitiken. Genom överdrifter tycks man vilja provocera fram en debatt som man av någon anledning tydligen anser ligga i det socialdemokratiska partiets intresse. Vi är klart beredda att ta en sådan debatt. Därom råder ingen tvekan. Men i den debatten, herr utrikesminister, kommer vi att sätta trovärdigheten till vårt lands utrikespolitiska handlande på sikt före alla partitaktiska hänsynstaganden – trovärdigheten utåt såväl som inom vårt land.

I sitt Skånetal påstod utrikesministern att ett regimskifte i Sverige skulle bli ett svårt bakslag för Socialistiska internationalen och för den internationella socialismen i allmänhet och att det skulle bli något av en kalldusch för det socialdemokratiska partiets många vänner ute i världen.

Må så vara, men nu förhåller det sig faktiskt så, att det inte är svensk utrikespolitikens uppgift att stödja vare sig Socialistiska internationalen, den internationella socialismens utbredning över världen eller det socialdemokratiska partiets vänner i olika länder – även om jag medger att det ibland kan vara lätt att få uppfattningen att så är fallet. Om några av herr Anderssons utländska vänner fått den här i grunden felaktiga synen på svensk utrikespolitikens syften, då tycker jag att det i allra högsta grad är på tiden att de får den kalldusch som utrikesministern ville bespara dem.

Och en sådan kalldusch borde drabba alla dem som tror att svensk utrikespolitik är ett visst partis utrikespolitik. Svensk utrikespolitik är

hela den svenska nationens utrikespolitik. Och den svenska nationen består som bekant inte – det visar ju bl. a. denna kammars sammanställning – av enbart socialdemokrater. Kalldusch eller inte kalldusch för herrar Palmes och Anderssons utländska vänner, svensk utrikespolitik är inte det socialdemokratiska partiets privata egendom.

Jag tänker inte gå in på de formuleringar i dagens utrikesdeklaration som jag tycker borde höra hemma i det socialdemokratiska valmanifestet hellre än i en sådan här deklaration. Låt mig bara konstatera att de uttalandena står för svensk socialdemokrati, inte för den svenska nationen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! För drygt 100 år sedan utkom i England en bok, som i dag är så aktuell att man undrar vad mänskligheten ägnat sig åt under det senaste århundradet. Det är en skrift som just nu förnekas i fler länder än någonsin förr och vars idéer förvägras fler människor än någon gång tidigare i historien. Det är John Stuart Mills Om friheten.

Många demokrater har på ett övertygande sätt motiverat varför politisk frihet är en förutsättning för ett gott samhälle. Men ändå tror jag att det andra kapitlet i John Stuart Mills bok – det heter Om tanke- och yttrandefriheten – är det kanske viktigaste uttrycket för liberal ideologi som vi kan finna. Mill skriver där: "Om alla människor utom en enda hyste en åsikt och blott denna enda vore av motsatt mening, skulle mänskligheten lika litet ha rätt att tysta denna enda, som hon, om hon hade makt därtill, skulle ha rätt att tysta ned hela mänskligheten."

I världen i dag är det bara några få hundra miljoner människor som lever i samhällen som tillkämpat sig den frihet John Stuart Mill talade om. Den överväldigande majoriteten, nära 3 miljarder människor, lever i stället under olika typer av auktoritära regimer. Aldrig förr i världshistorien har så många människor levt under förtryck som just nu. För hundratals miljoner människor i u-länderna är förtrycket dubbelt. Det kommer både från eländiga levnadsvillkor och från frihetsförkvävande diktatorer och storgodsägare.

De senaste två åren har inneburit några framgångar för demokratin och den nationella självbestämmanderätten. Jag syftar i första hand på de förändringar som ägt rum i Portugal och Grekland och i Portugals tidigare kolonier i Afrika.

Men trots sådana glädjeämnen överväger det mörka i bilden. Ett antal länder i Latinamerika – som tidigare präglades av betydande frihet för politiska partier, fackföreningar och tidningar – har i dag förvandlats till militärdiktaturer. Chile är bara en av vidrigheterna. Den härskande juntan vägrar nu att tala om var mer än 2 000 av de politiska fångarna sitter inspärrade. I dagarna väntas summariska militärrättegångar mot en rad av Allendes medarbetare.

I Afrika har flera av de självständiga staterna tagits över av grupper som inte tillåter någon som helst opposition. Människorna i Angola fick inte chansen att själva avgöra sin framtid. Vi vänder oss med skärpa

mot den utländska inblandningen med t. o. m. reguljära trupper från Sydafrika och Cuba. Sydafrikas närvaro har självfallet varit mest allvarlig. Men det är förvånande att inte utrikesministern uttryckligen kritiserar också de kubanska krigsinsatserna.

I Asien är det bara några få länder där regeringarna tvingas leva under kritik från politiska motståndare. Förra sommarens katastrof i Indien är att landets premiärminister tror att *hennes* framtid också är *landets* öde. "Indira är Indien, Indien är Indira", så skallar ropen på det härskande partiets kongress. Så upprätthålls myten att fångelserna måste fyllas med politiska fångar och att tidningsredaktionerna måste fyllas av censorer för att Indien skall överleva.

Att många länder i Indokina och Afrika gjort sig fria från *främmande* förtryck har varit oerhört glädjande. Att många av dem sedan inte kunnat värja sig mot *egna* förtryckare är den stora tragiken.

På 1930-talet talade man om demokratins seger och kris. Med Tysklands nederlag i första världskriget föll de gamla regimerna, och demokratin fick sitt genombrott i ett stort antal länder. 15 år senare hade fascism, nazism och kommunism tagit över många av de nationerna. Efter demokratins seger följde demokratins kris.

Kanske står vi i dag i en liknande situation. Befrielsen av Europa från nazismen ledde bara till att *halva* Europa fick demokrati. Andra halvan fick kommunistiskt förtryck. Avvecklingen av kolonialvärldena betydde inte alltid att de nya regeringarna blev mer liberala eller att den ekonomiska imperialismen från omvärlden fick sitt slut. Förenta staternas historiska insats i motståndet mot nazism och kommunism i Europa har inte hindrat USA att liera sig med korrumperade juntor på flera håll i världen. Förenta nationernas bildande har inte lett vare sig till särskilt mycket av social solidaritet med de fattiga i världen eller till politisk solidaritet med de förtryckta.

Och i FN har man nu diskuterat det otroliga: Skall den nation som FN en gång bildade, Israel, uteslutas ur FN eller hindras att delta i dess arbete? Låt mig citera Per Wästberg: "Anti-semitismen, insmord i olja, har på nytt blivit salongsfäbig."

Det är bittert att säga det: Vi kan inte säkert veta om demokratin kommer att finnas i världen vid nästa sekelskifte, om 25 år. Folkstyrelserna har visat sig vara så känsliga för kriser och ekonomisk utpressning att demokratin fortfarande framstår som ett osäkert historiskt experiment. Den samhällsform, som vi vant oss vid att betrakta som självklar i vårt eget land och som naturlig målsättning för många andra länder, är ett privilegium för en liten minoritet. Den politiska friheten ses av många som en lyx för mänsklighetens överklass.

Det betyder inte alls att demokratin är dömd till undergång eller att man underskattar den sprängkraft i slutna samhällen som idén om friheten ofta utgör. Men insikten om farorna för demokratin är nödvändig om vi skall förstå att demokratin ständigt måste vinnas på nytt i varje land och i varje generation. Den är inte en gång för alla given. Den

måste försvaras mot angrepp och likgiltighet.

Och av demokratierna bör vi fordra att de stärker och inte försvagar skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna, t. ex. i grundlagen. Därför känner vi oro över den nya lagstiftning i Västtyskland, som kan medge godtyckliga ingripanden mot medborgare som framför kritiska synpunkter i öppen debatt.

Det finns en missuppfattning om frihet. Den är att medborgerliga rättigheter mest är formaliteter, viktiga ibland och för ett fåtal men inte avgörande för den stora massan av människor. Det centrala är, säger man, den ekonomiska utvecklingen eller graden av förstatliganden eller utjämningen mellan olika grupper inom folket. Men friheten är inte central – det är *i vems intresse* man utnyttjar friheten som bestämmer vår syn på den.

Tanken att friheten är en oviktig formalitet blir en filosofi för minoriteter som vägrar godta att de inte har folket bakom sig. De kräver att ändå få sätta sin stämpel på samhället också om det måste ske till priset av politisk terror och tusentals politiska fångar. Och när de bekämpar sina motståndare mera med polis än med polemik, så gör de det alltid i folkets namn. låtsas alltid att de företräder nationens "verkliga" vilja, förhäver sig ständigt i tron att framtidens krav ger dem en historisk rätt att i dag nonchalera andras meningar.

Så är det i Sovjet och i Östeuropa. Fria val är otänkbara, då skulle regimen i Kreml troligen röstas bort. Och regimen i Kreml är en garanti för en marxistisk-leninistisk politik, och den är viktigare än formaliteter som demokratis frihetsbegrepp. Då får motståndarna finna sig i att bli tystade och trakasserade. I folkets namn fångslar man dem som inget mer begär än att i fri debatt få vända sig till folket.

I Helsingfors undertecknade de sovjetiska ledarna i somras slutdokumentet från den europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen. Man förband sig där att "respektera mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, däri inbegripet tanke-, samvets-, religions- och trosfrihet, för alla utan åtskillnad med hänsyn till ras, kön, språk eller religion". Man lovade i det här dokumentet att "i positiv och humanitär anda behandla ansökningar från personer som önskar återförenas med medlemmar av sina familjer".

Men mellan orden i Helsingfors och verkligheten i Östeuropa går en djup klyfta.

"Respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter", säger sovjetregimen i Helsingfors – och åker sedan hem och hotar fem ester med dödsstraff för att de vädjat till Förenta nationerna om skydd för de mänskliga rättigheterna i sitt hemland.

"Religionsfrihet", säger sovjetregimen i Helsingfors – och fortsätter sedan förtrycket av judar och kristna.

"I positiv och humanitär anda behandla ansökningar från personer som önskar återförenas med medlemmar av sina familjer", säger sovjetregimen i Helsingfors – och förvägrar sedan familjer att förenas, vilket

vi i Sverige fått en tragisk påminnelse om genom fallet Agapov.

Sveriges statsminister skall nu besöka Sovjetunionen. Om Olof Palme i Moskva talar klartext om frihet, rätt och humanitet, har han så gott som hela svenska folket bakom sig.

Påståendet om friheten som en formalitet är också farligt. I samma ögonblick som man nedvärderar den politiska friheten, religionsfriheten, yttrandefriheten, tryckfriheten och friheten att organisera sig öppnar man ett fönster åt terror och tortyr, åt rättslöshet och politiska rättegångar, åt arbetsläger och systematisk diskriminering av oliktankande. För om friheten inte är så viktig, är det inte heller så viktigt när man gör våld på den. Om folkviljan inte får höras och prövas, kan man gott spärra in dem som vädjar till den. Ty godtar man inte friheten, måste man också förtrycka dem som kräver frihet.

Så har det gått i nästan alla länder där man börjat säga att friheten är rätt oviktig. Det har startat med blygsamma begränsningar av yttrandefriheten, det har fortsatt med trakasserier av opponenter, det har fullföljts i diktatur, och det har ofta slutat i polisstat och tusentals arresteringar. Så har det gått med militärregimer och klerikala fåvälden, med korrumperade enpartistater och fascistliknande juntor. De har börjat med att proklamera höga ideal, de har slutat med att förnedra samma ideal. De har startat sin agitation med att kräva rättvisa åt folket. De har till slut inte känt sig säkra förrän en del av folket satts bakom galler och resten skrämmts till lydnad.

Därför skall vi fördöma dem som förtrycker andra människor och söka belysa hur totalitära samhällen av olika slag fungerar. Då går det inte att med bevarad heder storma mot förtryck i ett land och försvara förtryck i ett annat. Kräver vi frihet för judarna, de inspärrade kristna, de politiska fångarna i Sovjet, begär vi också samma rätt för de förföljda i Spanien, Brasilien och Syrien. Föraktar vi regeringen i Pretoria i Sydafrika skall vi också fördöma härskarna i Moskva. Jag känner ingen respekt för dem som *alltid* talar om juntans terror i Chile men *aldrig* har ett ord att säga om terrorn i Östtyskland. Jag kan på motsatt sätt inte förstå dem som nu fördömer den omänskliga folkomflyttningen i Cambodja, men aldrig protesterade när Nixon för några år sedan lade ut sina bombmattor över samma land. Friheten är en och odelbar, den är en rätt som varje människa på vår jord kan kräva av sitt land.

För oss liberaler är det lika självklart att fördöma förtryck såväl i öst som i väst, där det förekommer. Den ideologiska färgen på förtryckarna intresserar oss inte mycket – att människor pinas och berövas sin värdighet och sin frihet är avgörande. Det var för oss lika självklart tidigare att kritisera den fascistliknande juntan i Portugal som det i dag är att kritisera de militärer och kommunister som vill införa en ny junta i samma land. Att kräva frihet för de politiska fångarna i Sydafrika är lika naturligt som att kräva frihet för fängslade fackföreningsledare på Cuba.

Knappast någon diskriminering är så systematisk som den i Sydafrika.

4 miljoner vita anser sig i kraft av sin hudfärg ha oinskränkt rätt att förtrycka 20 miljoner landsmän. Rasåtskillnadspolitikerna – apartheid – tränger in i varje del av afrikanernas liv. Alla medborgare tvingas registrera sig enligt sin ras. Den avgör var deras barn skall få gå i skola, vilka sjukhus de får vårdas i, vilka bussar de får åka med osv.

Afrikaner som saknar arbete har inte rätt att bo i städerna, utan tvingas bo i särskilda reservat. Det är förbjudet för de afrikaner som får arbeten i de vitas städer att ta familjen med sig. Den svarte chauffören, anställd vid ett hotell i Johannesburg, har tid och råd att se sin trebarnsfamilj, 80 mil avlägsen, en eller två gånger per år. 1 500 000 afrikaner är i dag gästarbetare i sitt eget land. Deras familjer splittras, barnen får inte se sin far eller sin mor under mycket långa tider.

I varje tätort är olika områden avsatta för olika raser. En afrikan får besöka ett "vitt" område under högst 72 timmar.

De senaste tio åren har över 6 miljoner svarta arresterats för "brott" som ingen vit har möjlighet att begå. Det finns en lag för varje tillfälle i afrikanens dagliga liv, vilka parkbänkar han eller hon får använda, vilka biografier han får gå på, vilka postkontor eller vilken tvättinrättning han får använda, vilka badstränder han får utnyttja.

De vita har betydligt högre lön än resten av befolkningen. Inom den viktiga gruvindustrin har de vita i genomsnitt 14 gånger högre lön än de svarta. De svartas löner har höjts en del under senare år, det är sant. Men från mitten av 1960-talet till mitten av 1970-talet har lönegapet mellan vita och svarta inom tillverkningsindustrin fördubblats.

De vita utgör en sjättedel av befolkningen, men fyra sjättedelar av kostnaderna för utbildning går till de vitas barn. Vitas barn är ålagda skolplikt i åldersgrupperna sju till sexton år. Icke-vita ungdomar har däremot ingen skyldighet utan i bästa fall möjlighet att studera.

Samtidigt som de vita i Sydafrika njuter av välfärd dör uppåt hälften av de svartas barn på landsbygden före fem års ålder, genom fattigdom och brist på vård. En överväldigande majoritet av den icke-vita befolkningen i dagens Sydafrika lever precis på den svältgräns som räknats fram av s. k. vetenskapliga institut i Sydafrika.

Det har sagts att detta skändliga apartheidssystem skulle vara på väg att luckras upp. Ingenting är mer felaktigt. Det finns exempel på att man tagit bort några uttryck för rasåtskillnaden. En del parksoffor som tidigare förbehölls vita har t. ex. upplåtits också för icke-vita.

Men samtidigt vidmakthålls och skärps det stora förtrycket. Bara vita har rösträtt. Ett tjugotal lagar och enskilda lagrum finns till förfogande för att kuva en alltför frispråkig press. De används med allt större hårdhet. Radion agiterar dag efter dag för rasåtskillnad.

Diskrimineringen och uppdelningen i vita och svarta områden utsträcks också till Namibia, trots att FN förklarar att Sydafrikas närvaro i Namibia är olaglig. Enligt den sydafrikanska regeringen får alla politiska grupper i Namibia fritt verka för konstitutionella förändringar och delta i politisk verksamhet. Men enligt alla tillgängliga rapporter möts varje opinions-

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

yttring som inte passar in i det sydafrikanska mönstret med åtgärder som varierar från mötesförbud till fängelsestraff. Det är nu hög tid att FN sätter större kraft bakom sina ord i Namibiafrågan, bl. a. genom beslut om obligatoriskt stopp för vapenhandel med Sydafrika. Det är bra att Sverige här driver på i FN:s säkerhetsråd.

Raspolitiken i Sydafrika liksom i Rhodesia är ett grovt hån mot människorätten. Medan det finns hopp om att södra Afrika i övrigt snart skall bli fritt från kolonialism är Sydafrika en förtryckets bastion. Men vi får inte förtrötta att bekämpa rasistregimen på alla de vägar vi kan finna.

Då får inte heller de svenska företagen undvika en hårdhänt granskning av sin verksamhet i Sydafrika. De måste ställas inför krav som säger att alla människor har lika värde oavsett hudfärg och har samma rätt till frihet. För drygt ett år sedan begärde jag i en motion ett riksdagsuttalande mot investeringar i Sydafrika. Jag vill till fullo instämma i regeringens nya uppmaning till svenska företag att avstå från investeringar i Sydafrika.

Misären i många delar av världen är ofta frihetens största fiende. På ett sätt har det varit de rika ländernas största svek mot demokratin att de så lätt har funnit sig i andras fattigdom.

I förra veckan presenterade Världsbanken nya siffror om hur välfärden på jorden är fördelad. Ännu en gång har vi fått reda på att klyftan mellan rika och fattiga håller på att vidgas. Det är mot den här bakgrunden vi måste se u-ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning.

Sverige har anslutit sig till de synpunkterna. Det är bra. Det är mycket saken gäller: bättre villkor för u-ländernas export, överföring av teknik, internationella regler för multinationella företags uppträdande i u-länderna och inte minst mer av bistånd till de u-länder som är fattigast och som drabbats särskilt hårt av oljeprishöjningarna.

Om Sverige skall leva upp till de krav som den nya världsordningen ställer innebär det vissa "uppoffringar" för oss. Högre bistånd måste betalas över skattsedeln. Att köpa mer varor från u-länderna kan innebära vissa omställningsproblem för vissa delar av det svenska näringslivet.

Men vilket är alternativet? Blir det över huvud taget uthärdligt att leva i en värld där fler och fler hundra miljoner människor håller på att duka under av svält, medan andra befäster sitt överflöd?

För folkpartiet – med sin starka förankring i de kristna samfund som i årtionden bedrivit praktiskt u-landsarbete – har det varit självklart att ständigt påminna om att vår solidaritet inte får göra halt vid nationsgränsen. Och jag är övertygad om att man i framtiden kommer att betrakta 1970-talets politiker som oerhört kortsynta, om vi inte nu gör allt för att bryta utvecklingen mot ständigt växande klyftor mellan rika och fattiga i världen.

Det här handlar också om vår egen och våra barns framtid. Vad händer om orättvisorna år efter år fördjupas i stället för att minska? Vad händer om nationerna fortsätter, som hittills, att satsa 20 gånger mer varje år

på militära ansträngningar än på u-landsbistånd? Jo, vi får en värld ännu mer än i dag av oro och kriser och av lokala krig som kan sprida sig till stormaktskonflikter.

Och hela tiden vilar hotet av ett kärnvapenkrig över oss. Det är förfärande att material och teknik som kan användas för att tillverka kärnvapen nu sprids till allt fler länder. Det råder politisk enighet i Sverige om vår neutralitetspolitik – jag kan helt instämma i vad herr Fälldin sade. Regeringen har helhjärtat stöd i ansträngningarna att genom internationella överenskommelser minska riskerna för kärnvapenspridning och få stopp på kapprustningen.

I går fick vi tragiska nyheter från Mellersta Östern. I Galiléen i Israel drabbade arabiska demonstranter samman med israelisk polis. Flera människor dödades och sårades i upploppen. Ännu är det omöjligt att få en klar bild av vad som hänt. Men *om* myndigheterna visat den brutalitet som några av rapporterna talat om, finns en särskild anledning till kritik just från oss som är Israels vänner i Sverige. Liksom många israeler själva ställer vi särskilt höga krav på den judiska staten, som så ofta har varit föredöme för progressiva demokrater. Händelserna i Galiléen är en tragedi för dem som drabbats och en olycka för Israel.

De är framför allt en följd av konflikten i Mellersta Östern. Enligt folkpartiets mening är det två krav som måste resas för att en fredlig lösning skall kunna uppnås och bli varaktig:

1. Israel har samma rätt att existera som alla andra länder i världen och alla andra medlemmar av Förenta nationerna. Varje stat och organisation som kräver att Israel skall försvinna som judisk nation måste kritiseras i den offentliga debatten. Vi får aldrig svika Israels rätt att leva oavsett hur mycket pengar och olja som Israels fiender förfogar över.

2. Palestinierna har rätt till en egen stat eller del av en stat i någon sorts federation. Men den palestinska staten skall ligga vid sidan av Israel och leva i fred med Israel. Den skall inte ligga på ruinerna av Israel eller bli en militärbas riktad mot Israel.

Israel har rätt att leva – det betonar utrikesministern i dag. Men det räcker inte att då och då slå fast den saken samtidigt som man ibland låter bli att dra rimliga slutsatser av den. I 28 år har det varit arabstaternas, eller nästan alla arabstaters, mål att Israel skall utplånas som judisk stat.

Den politiken måste den svenska regeringen i olika sammanhang ta avstånd från. I stället har man gjort en rad gemensamma uttalanden tillsammans med några av de mest militanta arabstaterna, t. ex. Libyen och Algeriet. I de kommunicéerna talas det om "det palestinska folkets legitima rättigheter". Med de orden menar arabstaterna att Israel skall utplånas som judisk stat; Sverige har självfallet en helt annan tolkning. Men ingen enda gång har regeringen begärt att "det israeliska folkets legitima rättigheter" skall slås fast i de här uttalandena. Det är över huvud taget inte rimligt att Sverige gör gemensamma kommunikéer om konflikten i Mellersta Östern med Israels mest fanatiska fiender.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Och vill man skydda Israels rätt att existera skall man självfallet aldrig stärka dem som menar att Israels utplåning är en förutsättning för en lösning av konflikten. Utrikesministern säger i dag att PLO är palestinierernas "mest auktoritativa talesman". Det vet man inte mycket om. Palestinierna själva är som vanligt inte tillfrågade. Tragedin för palestiniererna har under hela 1900-talet varit att extremisterna begärt att få föra deras talan. Alltför ofta har de fått omvärldens erkännande att göra det.

Att stärka PLO är att motverka de palestinier som önskar fred med Israel och vill leva sida vid sida med Israel. Vill man ge dem en chans skall man inte i FN-omröstningar och på annat sätt stödja en organisation som systematiskt går in för krig mot Israel. PLO:s program är känt. Palestina skall bli arabiskt. Sionismen är olaglig och rasistisk. Terrorn är kärnan i befrielsekriget. Bara de judar som fanns i Mellersta Östern före 1917 skall få bli medborgare i det nya Palestina. Det är innebörden av några paragrafer i PLO:s program.

Det är beklagligt att utrikesministern inte heller i dag uttryckligt och med kraft tar avstånd från PLO:s program och uttalanden. Självfallet har regeringen andra åsikter än PLO. Jag antyder inte ett ögonblick att man delar PLO:s åsikter, men fördöm då dess program öppet och entydigt! Det är särskilt angeläget, eftersom Sverige med sin röst i FN gett PLO ökade propagandamöjligheter.

Utrikesministern har tidigare sagt att PLO:s deltagande i FN skulle "underlätta en fredlig lösning av Mellanösternkonflikten". Jag mötte PLO:s "utrikesminister" Kaddoumi här i riksdagshuset häromveckan. Kaddoumi har sagt att "detta sionistiska getto Israel måste förstöras". Det är Kaddoumi som brukar företräda PLO i FN:s säkerhetsråd. Hur kan stöd till en sådan man "underlätta en fredlig lösning"?

Jag frågade Kaddoumi om han kunde tänka sig en judisk stat *vid sidan av* en palestinsk nation. Det var inte tänkbart, menade han. Jag bad honom tolka den paragraf som säger att bara judar som kom *före* 1917 skall få bli medborgare i Palestina. Vad skall hända med de över 90 % av judarna i Israel som kom *efter* 1917?

Jo, de skulle "erbjudas" att återvända till de länder de kom ifrån! 600 000 judar skulle sändas tillbaka till arabstaterna, t. ex. Irak, där de få återstående judarna nu lever i skräck och diskriminering. Ett par hundra tusen till Sovjetunionen, som nu bedriver en systematisk antisemitisk hets. Ännu fler till de områden i Europa, där de nazistiska dödslägren en gång låg, tillbaka till t. ex. Polen, som drivit ut merparten av sina judar. Det var, enligt Kaddoumi, PLO:s "erbjudande" till judarna i Israel. Hur kan stöd till en sådan organisation "positivt inverka på förhandlingsarbetet"?

Skall vi bidra till en fredlig lösning måste vi stimulera de palestinier som inget hellre önskar än att leva i fred med Israel i ett eget land. Och de tragiska rapporterna från Galiléen nu visar än en gång hur viktigt det är att det äntligen blir fred mellan judar och araber i Mellersta Östern.

Det finns i dag 20 arabiska stater; det finns *en* judisk stat. Arabländerna har 120 miljoner invånare; Israel har 3 miljoner. Arabvärlden från Atlanten till Indiska oceanen rymmer 11 miljoner kvadratkilometer; Israels territorium är knappt en femtedels procent av den ytan.

Trots det får vi år efter år veta i arabisk propaganda att denna lilla judiska nation måste försvinna. Den påstås vara ett hot mot arabvärldens stolthet och utveckling. Men tanken att Israel skulle gå under måste för oss demokrater kännas outhärdlig. Att så inte sker bör vara ett särskilt ansvar för de länder som en gång i FN beslöt att en judisk nation skulle bildas i Palestina. Också därför måste vi i fortsättningen stödja de krafter som verkar för *fred* i Mellersta Östern och inte stimulera dem som önskar krig.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Den internationella utvecklingen under det senaste året har varit långt ifrån entydig. När USA-imperialismen led sitt stora nederlag i Sydostasien, fanns det väl de som hade hoppats på att makt-havarna i USA skulle dra förnuftiga slutsatser av sitt misslyckande. Men uttåget ur Sydostasien följdes i stället av en upptrappning i Korea, med kärnvapenhot mot Nordkorea och en förstärkning av USA-trupperna i Sydkorea.

När den långa befrielsekampen i Angola led mot sitt slut, satsade USA stora summor på att finansiera proamerikanska quislingarméer. Den gången hölls regeringen i Washington tillbaka av en opinion inom landet, som hänvisade till att den inte ville se ett nytt Vietnamkrig igen, denna gång på afrikansk botten.

Det är bara att befara att den förnuftiga opinionen i USA får allt svårare att göra sig hörd ju närmare presidentvalet man kommer. Amerikanska presidentval har alltid inneburit ökat mördande i någon del av världen på grund av den sittande regeringens strävan att fria till den reaktionära, primitiva manipulerade strömning som kräver att USA kraftfullt spelar sin roll som självutnämnd världspolis, beredd att slå ner varje frihetsrörelse och beredd att stödja varje fascistisk diktatur eller militärdiktatur. På denna punkt har herr Bohman redan instämt, om än naturligtvis i andra ordalag.

Denna världspolisroll har USA ingalunda givit upp, och därför är solidaritetsarbetet med de förtryckta folken oupplösligt förbundet med kampen mot USA-imperialismen. Det är detta som gör den svenska regeringens hållning så motsägelsefull. Man är inte konsekvent när man å ena sidan stöder befrielseströrelser och å andra sidan deltar i de organ för imperialistisk maktutövning som styrs av USA, såsom Världsbanken eller Oljeklubben.

Efter Angolas befrielse står nu Rhodesia i blickpunkten. Rasistväldet i södra Afrika lider mot sitt slut. Varje försvagning av rasistregimen i Sydafrika medverkar till att undvika ett långt och blodigt krig. Vi upp-repar vårt krav om förbud mot svenska investeringar i Sydafrika och

en avveckling av de svenska kapitalintressen som redan finns där.

Medan det koloniala förtrycket i Afrika går mot sitt slut, ligger nu en annan kontinent nästan i sin helhet under fascistiska eller fascistliknande militärdiktaturer. Bara för några dagar sedan tog en militärjunta åter makten i Argentina. Där råder nu samma terror som i Brasilien, Uruguay, Paraguay, Bolivia och Chile.

I Chile pågår f. n. i tysthet en summarisk rättegång – i enlighet med krigslagarna, som man säger – mot regeringsledamöter från Unidad Popular, som ingick i Salvador Allendes lagliga regering.

Ankagelsepunkterna är ”uppvigling”, ”olaga innehav av vapen” och ”utlämnande av statshemlighet”. Det finns inga bevis för de påstådda brotten utöver Pinochetjuntans påståenden. Åklagaren yrkar livstidsstraff, vilka krigsrådet – en militär domstol med utomordentliga befogenheter – kan omvandla t. o. m. till dödsstraff. Bland de politiker som berörs av denna process återfinns bl. a.: generalsekreteraren i Chiles kommunistiska parti, Luis Corvalan, generalsekreteraren i Unidad Popular, Anibal Palma, en av ledarna i socialistpartiet, Erich Schanake, tillsammans med andra ledande personer under Allendetiden.

Rättegången mot dessa förgrundsgestalter från en folkvald regering försiggår i ett rättsligt undantagstillstånd som inträtt i och med statskuppen den 11 september 1973. Man har våldfört sig på de elementära reglerna för människobehandling och varje människas oförytterliga rätt till fysisk integritet, rätten att dömas enligt de lagar som gäller vid ”brottets” begående och inte enligt undantagslagar med retroaktiv verkan, rätten till offentlig försvarare, rätten att dömas av en icke-militär domstol. Alla dessa övergrepp mot de grundläggande mänskliga rättigheterna gör rättegången olaglig och gör den till en skådeprocess.

Med denna omänskliga rättegång försöker man ge sken av laglighet åt förtrycket och övervåldet mot medborgarna i dagens Chile. Den utgör en grov kränkning av den internationella opinionen och kan inte uthärdas med samtyckande tystnad.

Spänningen i Mellanöstern är fortfarande utomordentligt stor. Ansvar för det vilar främst på den israeliska regeringen som fortsätter att driva en utmanande politik både gentemot befolkningen i de ockuperade områdena och mot Palestinaarabernas företrädare PLO. Spänningen kan inte nedbringas förrän Israel utrymmer de ockuperade områdena och sätter sig vid förhandlingsbordet med PLO. Det finns i dag en växande förståelse i Sverige för att detta är den enda realistiska vägen och att Israel genom att fortsätta en aggressiv politik så småningom kommer att stå totalt isolerat.

I vår egen världsdelen kämpar den sista fascistiska regimen med USA:s stöd för sitt bestånd. Denna skamfläck på Europas karta, där Hitler och Mussolini generalrepeterade inför andra världskriget, den består ännu. Om ett par månader är det fyrtio år sedan Franco gjorde uppror mot den spanska republiken, applåderad av hela den europeiska borgerligheten. I dag är Franco död, men hans regim lever kvar. Det är inte

så att det spanska folket kommer att få några demokratiska rättigheter av Juan Carlos. Det kommer att få kämpa sig till dem, och det behöver stöd utifrån i den kampen. Det nya, positiva som har meddelats just i dagarna är att nu står hela den spanska oppositionen enad mot regimen. Vi måste lyssna på den. Om denna samverkande opposition menar att Sverige även på det statliga planet kan göra en insats för demokratins seger i Spanien så måste den insatsen göras.

Det går en gengångare genom Europa. Han heter Kissinger. Han är en gengångare från det kalla kriget. Han viskar i statsmännens öron: Så här får er regering se ut och så där får den inte se ut. Ett av hans verkställande organ för utrikespolitik – CIA – mutar försvarsministrarna, partisekreterare, prinsar, höga militärer och experter i nyckelpositioner. Han avkräver socialdemokratiska partiledare räkenskap. Han stöder Juan Carlos i Spanien, Spinola i Portugal, Karamanlis i Grekland sedan hans trogna överstar föll på eget grepp. Han hotar när det passar sig och besticker när det tycks lämpligare.

Det sägs att den mannen skall inbjudas till Sverige. Möjligen har han inbjudit sig själv. Jag förstår bara inte vad ett sådant besök skall tjäna för nytta. Det är inte bra för trovärdigheten i Sveriges neutralitetspolitik. Alla vet att Kissinger inte reser för nöjes skull. I alla länder vet man hur han blandar sig i andras angelägenheter. Vad tänker världspolischefen själv inspektera här i Sverige? Vilka råd och anvisningar tänker han ge? Ja, knappast några som är till gagn för Sverige. Därför bör han inte komma hit, därför bör han hållas härifrån.

Herr talman! Även i vår del av Europa pågår en konflikt som jag inte vill förtiga i dagens debatt – nämligen konflikten mellan Storbritannien och Island.

Storbritanniens politik – där militära maktmedel kommit till användning – i fiskerigränskonflikten måste brännmärkas. Det var positivt att man vid Nordiska rådets senaste session samlade sig till ett gemensamt nordiskt solidaritetsuttalande för Island och dess folk i denna konflikt.

Åtta månader har gått sedan undertecknandet av slutdokumentet från Helsingfors. Dokumentet underskrevs av 33 europeiska stater och därjämte av USA och Canada. Gränserna i Europa blev därmed fastlagda efter det andra världskrigets slut, och i dokumentet har sammanfattats huvudvillkoren för att fred, säkerhet och samarbete ytterligare skall kunna fördjupas och utvecklas.

Det finns anledning att i riksdagens protokoll än en gång läsa in de tio huvudpunkter som sammantagna utgör konferensens resultat. Inte därför att nu efter gångna åtta månader dessa tio punkter omsatts i verkligheten, utan därför att den första förutsättningen för att de skall kunna bli omsatta i verkligheten är att de blir allmänt bekanta och understödda.

Konferensen antog högtidligt dessa punkter:

1. Jämlikhet i fråga om suveränitet, respekt för de rättigheter som är förbundna med suveräniteten.
2. Avstående från våld eller hot om våld.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

3. Gränsernas okränkbarhet.
4. Territoriell integritet.
5. Fredlig lösning av tvister.
6. Icke inblandning i inre angelägenheter.
7. Respekt för de mänskliga rättigheterna inkl. tanke-, samvets-, religions- och trosfrihet.
8. Lika rättigheter och självbestämmanderätt för folken.
9. Samarbete mellan stater.
10. Förtroendefullt uppfyllande av förpliktelserna enligt internationell lag.

Detta är tio bud för att stärka och fördjupa freden. Alla är klara över att de buden ännu i långa stycken är skrift på papper och att det inte är tillräckligt med statsmäns underskrifter för att buden skall bli verklighet. Det är helt nödvändigt att dessa tio regler för internationellt uppförande stöds av de breda folklagren för att de skall få verklig betydelse. Men den första förutsättningen härför är då att folk får lära känna vad detta Helsingfordokument innehåller.

Vad har regeringen gjort för detta? Enligt uppgift har UD låtit trycka några tusen exemplar av dokumentet. Vi har en befolkning på över åtta miljoner och det finns anledning att fundera över vad som ligger bakom denna futtiga insats. Är fred, säkerhet och samarbete inte intressanta? Nej, så illa är det säkert inte. Fredsfrågan är för viktig för att bli behandlad på detta sätt, och jag säger det med all respekt för vad diplomater och politiker kan åstadkomma.

Jag tror att de fredsforskare har alldeles rätt som säger att den kraft som verkligen kan åstadkomma något här är folkets breda massor. Om detta vittnar såväl vad opinionen för Vietnams kämpande folk som Stockholmsappellen för mer än 25 år sedan betydde.

Det finns i dag en ny Stockholmsappell, som står i nära samband med de frågor jag tagit upp. Fred och säkerhet blir tomma ord lika länge som kapprustningen fortsätter. De samlade årliga rustningsutgifterna uppgår numera till det astronomiska beloppet 1 500 miljarder kronor. Det är lika mycket som en fjärdedel av världens befolkning totalt har att leva på. De samlade biståndsbidragen uppgår till en tjugofemtedel av rustningsutgifterna. Massförintelsevapen finns det tillräckligt av för att utplåna jordens befolkning flera gånger om.

Det finns i det här sammanhanget en farlig tendens att ställa Sverige utanför de stora och avgörande utvecklingslinjerna i världen. Så länge som Sverige kan leva och blomstra är allt väl – även då en del av detta beror av rustningsleveranser till andra länder. Visst deltar Sverige i konferenser på olika nivåer och ger sina bidrag – men samtidigt läggs alltför ofta ansvaret för den uppkomna situationen på stormakterna. Detta är ohållbart. Utvecklingen har visat att det leder till alltmer ökade rustningar. Terrorbalansen blir skörare och skörare. Vi säger det med respekt för vad som uppnåtts i fråga om förbud mot bakteriologiska vapen, liksom avtalen om förbud mot spridande av kärnvapen och förbud mot kärn-

vapenprov, utom de underjordiska. Detta är framsteg utan vilka situationen skulle ha varit än farligare. Det är resultat som visar att det finns en väg framåt för en utveckling i fred.

Jag vill i detta sammanhang hävda, vilket är aktuellt i dessa dagar då Jugoslaviens president Tito är här på statsbesök, att ju närmare samarbete som utvecklas mellan de alliansfria staterna, desto större möjligheter får man att påverka stormakterna.

Det är nödvändigt att ta itu med ned- och avrustningsproblemen konkret. Sverige måste därför stödja de krafter som är för en samtidig nedrustning i de två läger som i dag står emot varandra. Samtidig nedskärning av rustningarna med 10 % är ett sådant krav. Den skulle med ens frigöra väldiga resurser för fredliga ändamål – två och en halv gånger så mycket som det samlade biståndet i dag uppnår.

Men för att lösa för folken så livsavgörande frågor är det nödvändigt att på bredaste möjliga bas samla stöd för en verklig nedrustning. I Finland har president Kekkonen och de politiska partierna gått i spetsen för en appell för nedrustning. Kan vi räkna med att få en efterföljd här i Sverige? Vill övriga partiledare medverka till en sådan manifestation till stöd för fredskrafterna i världen?

Det är bra att Sverige – om man inkluderar det bundna biståndet – som första kapitalistiska stat har uppnått det s. k. enprocentsmålet för u-hjälp. Det bundna biståndet – som ökat kraftigt på senare år – ses dock av u-länderna som ett "icke-biståndselement". Det är faktiskt så att minst 40 % av biståndsanslagen är bundna till upphandling och köp i Sverige. Den bindningen av biståndsmedel får flera negativa följder i u-länderna. Bundet u-landsbistånd är ofta mer en hjälp till det egna kapitalet än till u-ländernas utveckling.

Sverige bör enligt vår uppfattning nå enprocentsmålet utan att det bundna biståndet räknas med. Det bundna biståndet bör minskas och avskaffas och biståndet ges i form av villkorslösa obundna gåvor.

De rika kapitalistiska staternas utveckling beror till icke oväsentlig del på utplundringen av forna kolonier. Även om vi inte haft några kolonier så har Sverige gynnats av bieffekter av de stora kapitalistiska makternas kolonialism, och svenska kapitalägare har även deltagit i den internationella utplundringen.

Samtidigt skall sägas att regeringen i vissa avseenden har hörsammat progressiva opinioner inom arbetarrörelsen. Sverige ger i dag bistånd till flera länder med regimer som garanterar social och ekonomisk utveckling och utjämning; stater som Demokratiska republiken Vietnam, Guinea Bissau, Cuba, Moçambique, Sydvietnam, Folkrepubliken Angola och Tanzania.

Därför måste de angrepp mot ett progressivt länderurval som de borgerliga, och främst moderaterna, gör bestämt avvisas. Moderaterna har i år använt Cubas stöd till befrielsen av Angola för att få till stånd en opinion för sitt gamla krav att Cuba inte skall bistås. Sådant är moderaternas politik: endast "pålitligt" reaktionära regimer skall ha stöd. Mo-

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

deraterna har alltid – så länge Sverige bistått Cuba – varit emot detta bistånd. Under Allendes regim i Chile ville moderaterna förmå den svenska regeringen att inte heller ge bistånd till Chile. Det behövdes ingen u-hjälp i Chile, den skulle ges åt bättre behövande, sade moderaterna. Men nu, sedan Allende mördats och hans framstegsvänliga regim störtats av det mördarband som i dag styr Chile, säger moderaterna inget om det bistånd som ges till Chilejuntan via Världsbanken, eller om de svenska kapitalägarnas ökade investeringar i Chile. Därför är moderaternas u-landspolitik både reaktionär och beklämmande.

Det sagda innebär naturligtvis inte att regeringens länderurval är ställt utom all diskussion. Fortfarande ges bistånd till reaktionära eller korrupta regimer som de i Bangladesh och Tunisien. Det är regimer som är emot utveckling och social utjämning och därför inte är förtjänta av bistånd.

Sveriges förbindelser med de länder som brukar kallas den tredje världen bestäms lika litet som Sveriges utrikesförbindelser över huvud taget enbart av riksdag och regering. En viktig del av Sveriges utrikesförbindelser bestäms av det svenska, och i viss mån även av det internationella, storkapitalet.

Svenska storföretag bedriver en omfattande export av kapital. De senaste åren har direktinvesteringar för långt mer än 2 miljarder kronor gjorts i utlandet. Huvuddelen av denna kapitalexport går till andra utvecklade kapitalistiska länder. Icke oväsentliga belopp går till länder med direkt reaktionära regimer. Regeringen säger sig motverka svenska investeringar i vissa reaktionära stater. Jag vill därför fråga: Vilka konkreta åtgärder har vidtagits för att motverka svenska investeringar i Sydafrika, Spanien, Brasilien och Chile? Enligt tillgängliga uppgifter har de svenska investeringarna i bl. a. dessa stater ökat på senare år. Det är inget progressivt inslag i Sveriges utrikesförbindelser när svenska kapitalägare i ökad skala kan utplundra svarta arbetare i apartheidens Sydafrika. Det är inget progressivt inslag i Sveriges utrikesförbindelser när Chilejuntan kan skryta med ökade utlandsinvesteringar i Chile från bl. a. Sverige. Det är inget progressivt inslag i Sveriges utrikesförbindelser att São Paulo i Brasilien förvandlats till Sveriges tredje största industriområde – och att svenskt kapital där i fascistdiktaturens hägn kan utnyttja brasilianska arbetare. Det är heller inget progressivt inslag i Sveriges utrikesförbindelser att svenskt kapital i ökad omfattning söker skörda profiter under den spanska diktaturens skydd, på dess villkor och till dess stöd. Den internationella solidariteten kräver ett slut på detta. Den kräver förbud mot kapitalexport till länder med fascistisk regim. Vad tänker regeringen göra åt detta? Kommer man även framdeles att tillåta svenska företagsinvesteringar i Chile, i Spanien, i Sydafrika och i Brasilien?

Kapitalägarna bestämmer också det avgörande innehållet i den svenska handelspolitiken. Det är de stora import- och exportföretagens inriktning av sin verksamhet som gjort Sverige så beroende av handeln med andra kapitalistiska stater. De har därmed gjort Sverige beroende av den ekonomiska utvecklingen i dessa länder. Den internationella kapitalistiska

krisen – den höga arbetslösheten, den ständigt allt starkare inflationen, valutakrisen – är Sveriges förvisso en del av. Sverige inte bara påverkas av dessa fenomen utan påverkar dem. Inhemska orsaker är huvudkrafter i den stagnerande ekonomiska utveckling vi haft här i landet. Men om vår utrikeshandel vore mera spridd – hade en jämnare länderfördelning, om vi satsade ordentligt på en ökande handel med de socialistiska staterna och med progressiva u-länder, skulle vi kunna få bort en del av de negativa verkningar som vårt ensidiga handelsberoende av en handfull kapitalistiska stater ger.

En politik som inom landet bekämpar kristendenser och inflation måste också angripa storförfinansens makt i landet. Den kan få stöd i en handelspolitik som minskar beroendet av andra kapitalistiska stater.

Det är påfallande hur klart sambandet är mellan de motsatta intressena inom landet och i internationellt hänseende. De krafter som här hemma söker utnyttja inflationen i vinningssyfte på lönearbetarnas bekostnad driver samma linje globalt. Krafter som är reaktionära i inrikespolitiken är också reaktionära i utrikespolitiken. De progressiva krafterna i vårt land är också progressiva i internationella frågor och det är det, herr talman, som avgör ställningstagandet till olika internationella problem.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Herr Fällidin, som började debatten här i kammaren, underströk enigheten mellan partierna i fråga om huvuddragen av den svenska utrikespolitiken, och han ville för sin del inte ta upp till diskussion de olika uppfattningar – nyanser kallade han dem – som ibland kan förekomma mellan partierna. Han ställde dock några frågor till mig som jag skall försöka besvara.

Den första frågan gäller det s. k. hemlighetsmakeriet kring de nya riktlinjerna för kontrollen över export av kärnenergimaterial. Vi är väl ganska eniga om att det hade varit bättre om det funnits och kunde bli öppna riktlinjer, men låt mig förklara varför det inte är så. Det är i och för sig inte något mystiskt eller något smussel i den här frågan, utan det förhåller sig helt enkelt så att de stormakter som det är fråga om har beslutat tillämpa dessa riktlinjer, som vi också har kunnat acceptera. De har inte velat i detalj föra ut innehållet till offentligheten. Vi måste finna oss i detta. Sakinnehållet i riktlinjerna innebär att vi får en strängare praxis än vad som f. n. gäller internationellt vid export av kärnenergimaterial. Den kanske viktigaste förändringen är att också överföringen av kunskap och teknologi på området skall kontrolleras vid export.

Jag skall tillägga att den omständigheten att vi accepterat dessa riktlinjer inte innebär att vi inte kan gå längre och, om vi så vill, uppställa ännu strängare villkor vid export än de som riktlinjerna innebär. Det är en fråga som vi håller på att överväga. Vi kommer också – det vill jag tillägga med anledning av ett annat krav som vi har diskuterat tidigare här i kammaren – att fortsätta vårt internationella arbete för att få till stånd överenskommelser om s. k. heltäckande kontroll i importörländer,

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

även sådana som står utanför NPT, så att all kärnenergiverksamhet i landet i fråga blir övervakad.

En annan fråga som herr Fäldin och även övriga talare tog upp var utrikesdeklarationens innehåll beträffande Angola. Man sade att i deklARATIONEN nämns endast Sydafrikas stridskrafter i Angola medan de kubanska glöms bort. Jag har i tidigare diskussioner här i kammaren bestämt tagit avstånd från den kubanska interventionen, som vi har kallat det, i Angola och vad utrikesdeklarationen i dag talar om är ju mera det förflutna. Det är alldeles riktigt att det med hjälp av Sovjetunionen och England har kommit till en överenskommelse mellan bl. a. Angola och Sydafrika som innebär att de sydafrikanska trupperna dragits tillbaka. Självfallet kvarstår vår kritik mot den utländska inblandning som bl. a. bestod i kubanska styrkor, som dock sattes in först sedan sydafrikanska styrkor oinbjudna befann sig i landet. Dr Neto och hans regering i Luanda ville inte ha dem där utan ville ha hjälp av kubanerna. Det var först när reguljära sydafrikanska förband satts in som kubanska militärt organiserade förband anlände.

Herr Bohman hade mycket att säga. På en tiominutersreplik hinner man tyvärr inte ta upp de många problem som han förde in i diskussionen. Det hade varit intressant om vi haft tid att diskutera avspänningspolitikens förändring, som jag också påpekade i utrikesdeklarationen. Men jag skall stanna vid en annan sak i stället.

Herr Bohman sade i slutet av sitt anförande att jag försöker ta upp – han åberopade mitt tal i söndags inför Skånes socialdemokratiska partidistrikt – en inrikespolitisk strid om utrikespolitiken. Han menade att jag i stället borde vara angelägen om att markera den enighet som råder mellan partierna. Ja, herr Bohman, vi är mycket angelägna om enighet kring huvuddragen i utrikespolitiken. I fråga om neutralitetspolitiken har jag inte tagit upp någon diskussion med herr Bohman eller någon annan. Det är en styrka för vårt land att vi har denna enighet. Men enigheten omfattar, som herr Bohman själv sade, inte alla delar av den svenska utrikespolitiken. Ett faktum är ju att moderaterna avskiljt sig från övriga partier i en lång rad av utrikespolitiska frågor under senare år. Jag kan nämna sådana frågor som vi har diskuterat livligt här i kammaren under de senaste tio åren. Vi kan t. ex. ta EG-anslutningen där vi hade en hård strid med framför allt moderaterna. Eller vi kan ta frågan om Vietnam och Chile, där moderaterna ställde sig utanför de andra partiernas opinionsbildning mot krigföringen i Vietnam och mot militärjuntan i Chile. Eller vi kan ta den sista händelsen, när herr Gösta Bohman omedelbart efter ett utrikesnämndssammanträde gick ut och liksom protesterade mot att vi erkände MPLA vid den tidpunkt som vi gjorde. Det har varit många sådana här diskussioner, och visst företräder moderaterna i dessa frågor en något annorlunda uppfattning än övriga partier här i kammaren.

Herr Bohman får ursäkta, men när jag säger att herr Palme ute i världen har blivit något av en symbol för den internationella solidariteten, så

är detta bara ett faktum som jag har tagit fasta på. Därför är det inte heller märkvärdigt om jag säger att en eventuell förändring av den svenska regeringen efter stundande val, innebärande att herr Bohman kom i stället för herr Palme, skulle för denna del av världen bli något av en kalldusch eftersom herr Bohman genom sin politik och genom sitt ställningstagande i en mängd frågor ingalunda har skaffat sig den positionen. Och att sedan också socialdemokratiska partier på andra håll skulle känna det som en kalldusch är väl inte så märkvärdigt med tanke på den stabilitet som svensk socialdemokrati anses ha efter att ha suttit vid makten i snart 45 år. Därmed anses den representera stabiliteten inom den socialistiska internationalen.

Tyvärr hinner jag nu under denna replik inte gå in på herr Ahlmarks anförande, framför allt när han talade om Mellersta Östern, men till det skall jag återkomma i min nästa replik.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är värdefullt att utrikesministern säger sig vilja verka för att innehållet i de nya riktlinjerna för kontroll över försäljning av kärnkraftvaror skall bli offentligt. Som jag sade i mitt huvudanförande vet jag att det kan inte Sverige ensidigt göra. Om jag förstod rätt är sakinnehållet att man skall försöka åstadkomma en strängare kontroll än den som IAEA i dag kan utöva, och att den kontrollen också skall avse kunskap och teknologi vid export.

Låt mig då ta det exemplet, eftersom det har figurerat i debatten, att om vi här i Sverige skulle behöva skaffa oss anriknings- och upp-
arbetsanläggningar – jag är motståndare till det, men om utvecklingen skulle bli sådan därför att en majoritet beslutar det – så måste vi skaffa oss kunskaperna därom utifrån. Och om kontrollen då skall utövas av säljarlandet uppfattar jag det som ganska äventyrligt från svensk synpunkt, eftersom en enda stat då skulle få en exklusiv möjlighet till kontroll av för svensk säkerhetspolitik vitala delar.

Det är mot den bakgrunden som det är värdefullt att få klarlagt om den internationella kontroll som nu utövas av det internationella organet skulle kunna ersättas med något slags bilateral kontroll. Från säkerhets-synpunkt är det viktigt att få veta vad som sägs därom i de nya riktlinjerna.

Vad angår situationen i Angola är utrikesministerns beskrivning riktig, och det är bra att regeringen i dag också gör detta tillägg när det gäller Cubas roll i Angola. Jag anser det mycket viktigt att verkligen slå fast att Cuba lika litet som något annat land har rätt att med vapen gå in i andra länder. Den principen måste hävdas av flera skäl, bl. a. det att all erfarenhet har lärt oss att intervention i ett land lätt leder till att också ett annat land finner anledning att göra detsamma. Man kan då få en spiral av händelser som medför ständig upptrappning av stridigheterna. Om staterna inte avhåller sig från att gå in med vapen i hand i andra länder, så kan det kanske utveckla sig till en stor världskonflikt.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Det är bl. a. från den synpunkten så viktigt att brännmärka även Cubas uppträdande, alldeles oavsett om kubanerna kom dit efter det att syd-afrikanerna redan hade trängt in i Angola.

Vad sedan gäller meningsutbytet mellan herr Bohman och utrikesministern vill jag än en gång slå fast, att den svenska neutralitetspolitiken är och förblir den fasta grunden för vårt utrikespolitiska agerande. Vår neutralitetspolitik väcker tilltro och respekt inom och utom landet, och den är ett viktigt bidrag till fred och stabilitet i Europa och den övriga världen. Neutralitetspolitiken har givit vårt land stora möjligheter att aktivt medverka i arbetet på att trygga en varaktig avspänning och fred, och den har varit och är en god utgångspunkt i arbetet för internationell solidaritet och global jämlikhet.

För att inga missförstånd skall råda finner jag också anledning att understryka en annan sak. Om valet i höst skulle resultera i en ny regering, så gäller för centerns del att den nya regeringen – som skall verka på mittenpolitikens grund – kommer att fullfölja den neutralitetspolitik som vårt land med framgång har drivit under hela efterkrigstiden. Om den saken kan ingen som helst diskussion få råda. Med det förflutna centern har i svensk utrikespolitik vågar jag försäkra på mitt partis vägnar att vi skall se till att så kommer att förbli också efter valet, om det skulle resultera i en ny regering.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag mera parentetiskt säga att även jag beklagar att vi inte har tid att diskutera avspänningspolitikens nya innebörd. Det hade varit önskvärt att göra det med hänsyn till att jag tycker att regeringsdeklarationen inte tillräckligt har markerat att det här har skett något nytt.

Sedan noterar jag med mycket stor tillfredsställelse att utrikesministern så bestämt deklarerade att vi alla är fullt ense om huvuddragen i den svenska utrikes- och neutralitetspolitiken, ett konstaterande som ännu hårdare underströks av herr Fälldin. Jag tycker att det inte kan sägas för ofta här i kammaren. De åsiktsskillnader som i vissa hänseenden föreligger gäller, som jag sade i mitt förra anförande, sättet att uttrycka sig, sättet att framtona, och vissa andra markeringar där jag inte kan ansluta mig till regeringens presentation av svensk utrikespolitik. Jag exemplifierade detta i mitt förra anförande.

Jag vill också tillägga att regeringen borde ha mätt med samma mått då det gäller den utländska inblandningen i Angola. Det har regeringen inte gjort trots de förtydliganden som utrikesministern kom med nyss.

Men när utrikesministern ville markera några andra skillnader trampade utrikesministern fel. I EG-frågan höll vi moderater på den uppfattning som regeringen själv drev, att man vid förhandlingar skulle pröva huruvida det fanns förutsättningar för ett inträde i gemenskapen med bibehållen utrikespolitik. Det borde Sven Andersson minnas även om han inte var utrikesminister den gången.

I Chilefrågan har våra kategoriska fördömanden varit tillräckligt tydliga. Där gällde diskussionen huruvida utrikespolitiska manifestationer skulle ske här i riksdagen, som i dag, eller på annat sätt, ute på gator och torg, utan det ansvar och utan den tyngd som gemensamma manifestationer i riksdagen ger. Jag tycker inte att det exemplet var särskilt väl valt.

Det finns anledning att stryka under att den senaste gången som riksdagen markerade huvuddragen i den svenska utrikespolitiken var 1973. Det var, som utrikesministern säkert minns, med anledning av en moderat motion, där vi hade sammanfattat våra synpunkter på svensk alliansfri utrikespolitik. De demokratiska partierna – hur det var med kommunisterna minns jag inte – ställde sig enhälligt bakom det uttalande som utrikesutskottet gjorde i den frågan. Liknande deklamationer har gjorts 1956, 1968 och 1969.

Min kritik mot utrikesministern gällde framför allt hans anförande nere i Skåne, där den svenska utrikespolitiken görs till något slags socialdemokratisk utrikespolitik och där det varnas för de förändringar som kommer att inträda både när det gäller den internationella solidariteten och den svenska utrikespolitiken för den händelse det skulle bli en ny regering. Nu har utrikesministern i varje fall indirekt tagit avstånd från sina egna uttalanden, och det tycker jag är utomordentligt värdefullt.

Dessutom är det förmätet, tycker jag, även för ett regeringsparti att för egen del så att säga inmuta begreppet internationell solidaritet. Det innebär ju att man menar att andra partier inte är lika engagerade i de internationella solidaritetssträvandena som det parti som just nu har makten och att man sätter likhetstecken mellan svensk utrikespolitik och socialdemokratisk utrikespolitik.

Hela talet var inriktat på att skrämma åhörarna för vad som skulle inträffa för den händelse det blev en borgerlig regering. Jag tycker att utrikesministern nu har tagit avstånd från uttalandena där nere, och det anser jag, som sagt, vara värdefullt.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! I herr Fälldins deklamation om grunderna för en ny regerings utrikespolitik kan jag helt instämma. Jag gläder mig också åt att utrikesministern klart slog fast att det är en styrka för vårt land att det råder så bred enighet om neutralitetspolitiken. Den kan visa sig avgörande för vår egen fred, för stabiliteten i Europa och också för vår förmåga att få gehör för flera av våra synpunkter i internationella konflikter.

Det är på en punkt – som utrikesministern återkommer till – som jag i dag har riktat kritik mot regeringen. Det gäller vår syn på konflikten i Mellersta Östern. Där är det två krav som måste ställas för att det skall kunna bli en varaktig fred i detta område.

Det första kravet är Israels rätt att existera. Landet har samma rätt att leva som varje annan medlem av Förenta nationerna, samma rätt

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

att finnas till som t. ex. Sverige, England eller Sovjetunionen.

Det andra kravet är palestiniernas rätt till en egen stat eller del av en stat vid sidan av Israel och i fred med Israel.

Vi i folkpartiet menar att man motverkar båda dessa krav om man ger sitt stöd till PLO. PLO:s uppfattning är ju att konflikten i Mellersta Östern bara kan få en krigisk lösning. Organisationen vägrar godta en judisk stat i området.

PLO:s program är alldeles klart. Om det har vi diskuterat tidigare här i kammaren. Palestina är en del av den arabiska nationen, så sägs det i den första paragrafen. Palestina skall ha samma gränser som under den engelska mandattiden, dvs. det finns ingen plats för Israel – det är § 2. Bara judar som kom till landet *före* 1917 skall få stanna kvar – det är § 6. Bara väpnad kamp kan befria Palestina – § 9. En annan paragraf i PLO:s program säger att sionismen är olaglig. Det heter också i detta program att terror är kärnan i befrielsekriget.

Det är alltså PLO:s program. Jag uppmanar utrikesministern att klart, tydligt och uttryckligt fördöma detta program. Det är grundvalen för PLO:s arbete. Särskilt om man ger PLO det stöd som den svenska regeringen har gjort i FN, finns det en speciell anledning för den svenska regeringen att uttryckligt ta avstånd från detta program, som naturligtvis utrikesministern djupt ogillar. Men säg det då öppet och tydligt nu här i riksdagen!

Jag tycker att det har skett en beklaglig omsvängning av den svenska regeringens hållning till Israel. Man kan jämföra t. ex. statsminister Erlanders intensiva ord av solidaritet med Israel mitt under sexdagarskriget 1967 med statsminister Palmes totala tystnad under oktoberkriget 1973, i de dagar då Israel var så nära att gå under. Jag menar att om vi verkligen vill arbeta för en fredlig lösning, måste vi hela tiden slå fast att man icke kan lösa upp denna konflikt genom t. ex. den typ av överraskningsangrepp över Israels gränser som Syrien och Egypten gjorde i oktober 1973.

Då kan man inte heller göra gemensamma uttalanden, som Sverige har gjort med några av de mest militanta arabstaterna som Libyen och Algeriet. Där talar man om "det palestinska folkets legitima rättigheter". Det är bra – de har rätt till en stat eller del av en stat. Men Libyen och Algeriet menar med de orden att Israel skall försvinna.

Den svenska regeringen måste ju för att få balans i sådana uttalanden kräva att också "det israeliska folkets legitima rättigheter" skall slås fast. Ja, säger kanske utrikesministern, då hade det inte blivit någon gemensam kommuniké på det här området. Men gör då inget uttalande om konflikten i Mellersta Östern tillsammans med Israels mest fanatiska fiender!

Det är utomordentligt viktigt att alla demokratier söker att motverka den hets mot Israel som nu bedrivs på så många håll i världen. Man påstår att Israel skulle vara en rasistisk stat. Men Israel är tvärtom delvis ett svar på antisemitismen. Det mest fruktansvärda som hänt någon folkgrupp i Europa var ju det som drabbade judarna under 1930- och 1940-

talen. Inget land var då berett att ta emot judar på flykt.

Nu finns ett sådant land – Israel. Om portarna för judarna i Sovjet skulle öppnas och några hundra tusen judar fick frihet att lämna Sovjetunionen, skulle säkerligen en mängd demokratier i Västeuropa stänga sina gränser. Vi kan inte ta emot alla, skulle man säga. Men det finns ett land som alltid kommer att göra det. Det är Israel. En jude på flykt har alltid möjlighet att i Israel finna en fristad och en ny framtid i frihet. Den staten skall vi slå vakt om.

När nu ett antal diktaturer i Förenta nationerna har röstat igenom en resolution som säger att den enda demokratin i Mellersta Östern är rasistisk skall vi gå ut i stark kritik mot den. Det är feodalvälden som Saudiarabien och Jordanien, diktaturer som Brasilien, Indonesien, Sovjet och Spanien och några av rättslöshetens värsta platser på jorden som Uganda och Cambodja som har sagt att den enda demokratin i Mellersta Östern är rasistisk. Hyckleriet kan inte bli värre.

Jag gläder mig åt att den svenska regeringen tagit avstånd från denna resolution. På den punkten är vi alltså överens.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till herr Bohman, som attackerar dagens regeringsdeklaration och kritiserar uttalandet i denna att Sverige särskilt vänder sig emot att Sydafrika sände trupper till Angola. Det vore, som herr Bohman sade, lika naturligt att fördöma den kubanska inblandningen i Angola. Ja, det är ju helt i linje med moderaternas syn på biståndspolitik gentemot Cuba och moderaternas syn på de progressiva regimerna. Cuba uppfyller ju ändå det villkor som har ställts för bistånd. Cuba har i sin tur bistått en befrielse rörelse, MPLA, som också Sverige stödjer.

Sverige kan inte ge militärt bistånd som Cuba har gjort. Men skulle det inte sätta hela Sveriges biståndspolitik i ytterst motsägelserfullt läge, om Sverige inför MPLA vore tvunget att säga: Vi stöder er, men när ni löper risk att krossas, då är det inte bra. Och eftersom vi inte kan hjälpa er med det ni bäst behöver, tänker vi också straffa dem som kan ge er det ni behöver! Detta är egentligen andemeningen och sanningen i det som moderaterna och herr Bohman här har sagt, nu och tidigare. Men vilken befrielse rörelse och vilket behövande u-land skulle ta Sveriges biståndspolitik på allvar efter någonting sådant?

I mitt förra inlägg tog jag också upp frågan om förhållandena i Chile. Jag vill nu ta upp även ett annat problem som hänger samman med de chilenska flyktingarna. Ett mycket stort problem är frågan om de chilenska flyktingar som i dag befinner sig i Argentina. I dag lever omkring 17 000 av de sammanlagt 25 000 chilenska flyktingarna i flyktingläger i Argentina. Deras situation har hela tiden varit ytterst osäker, och åtskilliga fall av mord och misshandel av dessa flyktingar har rapporterats. De ansvariga för dessa dåd är AAA – den hemliga terrororganisation som allmänt anses ha nära anknytning till Argentinas polis

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

och militär.

Den senaste tidens politiska utveckling i Argentina har ytterligare förvärrat flyktingarnas förhållanden. Det finns uppgifter om att polis och militär trängt in i några av flyktinglägren – av vilka två stod under FN:s beskydd – och fängslat ett tjugotal personer.

De chilenska flyktingarna har aldrig betraktats som önskvärda i Argentina. Sedan en militärjunta nu gripit makten även där är det uppenbart att flyktingarnas situation har ställts på sin spets. Oron är mycket stor bland chilennerna i lägren och bland deras landsmän runtom i världen – en oro som även uttrycks av FN:s flyktingfunktionärer i Buenos Aires. Risken är mycket stor för att dessa flyktingar sänds tillbaka till Chile.

Därför menar jag att det i den här situationen är nödvändigt att sådana länder som Sverige ökar sina insatser för att även i fortsättningen trygga de chilenska flyktingarnas säkerhet. Från svensk sida har redan gjorts många betydelsefulla insatser, men den situation som nu har uppstått kräver enligt vår uppfattning att ytterligare chilenska flyktingar kan tas emot i vårt land.

Min fråga till utrikesministern är därför: Är regeringen beredd att verka för att ytterligare politiska flyktingar från Chile kan tas emot i vårt land?

En annan fråga som jag tog upp i mitt första inlägg var frågan om Kissingers eventuella besök här. Utrikesministern har hittills inte kommenterat den, och jag vill därför litet komplettera vad jag sade tidigare.

Det är ju känt och troligt att Kissinger hade ställt till med ett nytt Vietnam i Angola, om han inte fått en stark opinion i kongressen emot sig. Kissinger har också hotat med att invadera Cuba därför att Cuba har hjälpt till att omintetgöra Sydafrikas försök att utvidga sitt rasistvälde. Kissinger har låtit meddela – liksom Truman gjorde för 30 år sedan – att USA förbehåller sig rätten att avgöra att vissa partier inte får ingå i västeuropeiska regeringar, oavsett vilket folkligt stöd de har.

Detta och andra inslag i Kissingers utrikespolitik är omstridda i amerikansk politik, och hans mygeldiplomati väcker misstankar i allt vidare kretsar. Min fråga kvarstår därför: Vilken nytta skulle vi ha av ett besök av Kissinger här i Sverige? Varför är det så angeläget att Kissinger kommer hit?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Först ett svar på herr Fälldins undran: I de här riktlinjerna för export av kärnenergiprodukter finns inte någon förpliktelse som skulle innebära att Sverige måste acceptera en kontroll av annan enskild stat ifall vi skulle besluta oss för att importera avancerad kärnenergiutrustning eller -teknologi. Det finns ingen oklarhet i fråga om detta.

Herr Bohman försöker omedelbart förstöra det som jag betraktar som väsentligt, nämligen att vi är eniga i fråga om huvuddragen av svensk utrikespolitik – de som gäller alliansfrihet under fred syftande till neutralitet under krig. Jag talade icke om detta i det föredrag som jag höll i söndags, utan jag talade om det vi är oeniga om. Och det kommer

kanske klarast till uttryck från moderat håll i den artikel som ledamoten av denna kammare Anders Björck i Nässjö skrev för omkring 14 dagar sedan i Svenska Dagbladet. Där kritiserar han vår aktiva utrikespolitik och säger t. o. m.: "Sverige för i dag en neutralitetspolitik bara till namnet." Varför säger han det? Jo, när det gäller våra engagemang – som vi i denna kammare i allmänhet är eniga om med undantag för moderaterna eller vissa moderater – för stöd åt befrielseörelser i Afrika eller för bistånds- eller utvecklingssamarbete med vissa länder har moderaterna en annan ståndpunkt. Därför, herr Bohman, har jag inte tagit avstånd från vad jag har sagt, utan jag har tvärtom fått tillfälle att ännu hårdare markera att i många utrikespolitiska frågor är vi oeniga – och moderaterna är också oeniga med centern och folkpartiet. Men, gudskelov, i dag är vi eniga om det som är huvuddragen i vår utrikespolitik, nämligen vår neutralitet och vår säkerhetspolitik.

Nu, herr talman, skall jag ta upp det som herr Ahlmark har sysslat med en hel del i sina anföranden, nämligen frågan om Mellersta Östern. Vi känner alla till herr Ahlmarks starka engagemang i det avseendet, men jag tror att Per Ahlmark skulle övertyga ännu mer om han inte var – förlåt mig – ensidig i denna fråga; det är mitt personliga intryck och har varit det länge. Vi delar, så långt jag förstår, allihop engagemanget för Israel och dess invånare. Vi står bakom Israel. Vi är alla Israels vänner. Israel måste få leva i fred och säkerhet. Men det finns en annan sida, som herr Ahlmark inte egentligen sysslar med men som vi måste syssla med, om det någon gång skall bli möjligt för Israel att leva i fred och säkerhet. Det är bl. a. problemet med Palestinaaraberna, som i stor utsträckning – det måste jag säga – lever i misär, under mycket svåra förhållanden. Jag har besökt palestinska flyktingläger, och jag hoppas att herr Ahlmark också har gjort det. Gör det annars i samband med resor till Israel! Besök flyktinglägren, besök de hundratusentals palestinier som fortfarande bor i dessa läger!

Vi anser att det palestinska folket skall få uttrycka sin mening. Så långt jag förstår är det bara där vi skiljer oss åt. Vi har icke erkänt PLO. Vi har kritiserat PLO, dess program och dess terrorverksamhet. Men vi har sagt att det inte finns någon möjlighet att åstadkomma försoning – som herr Ahlmark vill – och fred, om man inte drar in dessa miljoner Palestinaaraber i dialogen.

Herr Ahlmark talar om att den svenska regeringen har ändrat uppfattning under de senaste tio tjugo åren. Ja, men hela världen har gjort det, herr Ahlmark. Vi var för ett och två år sedan praktiskt taget ensamma i FN – från västvärlden i varje fall – om vår uppfattning. Vi röstade också för att PLO skulle få delta i vissa förhandlingar inom säkerhetsrådet och i FN:s generalförsamling, förhandlingar som uteslutande gällde frågan om Mellersta Östern. I dag delar alla vår uppfattning, och i dag har också Israel för första gången satt sig vid samma bord i säkerhetsrådet och diskuterar med PLO. Har inte herr Ahlmark märkt denna förändring, som är historisk? Jag vill uttala min stora tillfredsställelse över att Israel

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

– jag förstår att det måste ha varit svårt – ändå har börjat inse att det är denna väg som är framkomlig.

Herr Ahlmark citerar – och vi känner väl till citatet – Kaddoumis intervju i Newsweek, där han har sagt att ”detta sionistiska getto Israel måste förstöras”. När Kaddoumi var här i Stockholm och träffade bl. a. herr Ahlmark men också medarbetare till mig i utrikesdepartementet, tog de självfallet upp denna sak med honom och frågade om detta var hans uppfattning, om han stod för detta uttalande som den svenska regeringen, riksdagen och allmänheten bestämt protesterade emot. Han har gjort allt för att försöka övertyga oss om att han inte har sagt detta, att han är felciterad i Newsweek. Det är i varje fall hans bestämda utsago, och man kan, om man vill, ta fram andra uttalanden av honom som går i annan riktning.

Men det är klart att motsättningarna finns där. Det är det som är kärnan i hela Mellanösternpolitiken. Då hoppas jag att herr Ahlmark, som menar att PLO inte företräder Palestinaaraberna, talar om för oss vilka det är som gör det. Vi vet att PLO icke företräder alla Palestinaaraber – det har jag alltid sagt här i kammaren. Men vad finns det i så fall för annan organisation av fria Palestinaaraber som vi kan dra in i de internationella diskussionerna? Vad har herr Ahlmark för alternativ?

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar som positivt utrikesministerns besked att det inte föreligger några absoluta förpliktelser för Sverige att acceptera kontroll av enskild stat. Jag skall inte förlänga den här diskussionen, bara återigen uttala förhoppningen att den svenska regeringen skall lyckas få de andra staterna att gå med på full offentlighet när det gäller innehållet i Londonöverenskommelsen.

Situationen i Mellersta Östern vill jag återkomma något till. Jag påminner om att den har präglats av att dialogen mellan parterna inte har kommit i gång. I stället har åter och åter våld och krigshandlingar brutit fram.

Vi måste konstatera att den vägen inte har gett några lösningar, och därför måste vi främja överläggningar som strävar till en politisk lösning. Får jag då upprepa vad jag sade tidigare i dag, att en avgörande del i denna politiska lösning enligt vår mening skall vara att Israel som stat garanteras rätt att leva inom säkra och erkända gränser. Den inställningen har vi ingalunda gett upp, och det uppfattar jag att inte regeringen heller har gjort.

Men att vi har funnit det nödvändigt att PLO ges möjlighet att lägga fram palestiniernas sak innebär *inte* – det är viktigt att slå fast, men det är, som jag uppfattar det, också ganska självklart – att vi skulle acceptera PLO:s program. Får jag vända på det och säga att om vi skulle vänta på att PLO förändrar sitt program, så att vi kunde ge det vår anslutning innan de kan få delta i överläggningar, skulle det väl under överskådlig tid innebära att vi konserverade det nuvarande labila läget

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

med ständiga risker för krig och våld i Mellersta Östern.

Det är alltså ingalunda ett uttryck för något gillande av PLO:s program när vi har funnit det nödvändigt att PLO ges en möjlighet att delta i överläggningarna. Det enda som är helt fastslaget ur vår synpunkt är att Israel skall ha denna rätt, rätten att som suverän stat leva inom säkra och erkända gränser, och sedan måste man i överläggningarna hitta former för att palestinierna kan få sina intressen tillgodosedda. Det är det vi kan hoppas av dialogen. Vi vet att utan dialog har det bara varit krig och elände.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Aldrig får man vara riktigt, riktigt glad. Jag tyckte att utrikesministern i sin första replik var både klok och förnuftig och gav uttryck åt den ansvarsmedvetenhet och strävan efter trovärdighet i den svenska utrikespolitiken, oberoende av vilka som sitter vid makten, som en utrikesminister bör ge uttryck åt. Sedan gjorde emellertid Sven Andersson något slags uppsplätning i vår utrikespolitik, i tre olika nivåer så att säga.

Nivå 1 avsåg huvudlinjerna i vår alliansfria neutralitetspolitik, om jag skall använda det uttrycket, och där var vi helt ense.

Nivå 2 var det som jag skulle kunna kalla färgsättningen. Där är vi inte ense. Det gäller ordval och uttrycksformer när man presenterar politiken. Det gäller våra krav på att man skall mäta med lika mått, kalla diktatur för diktatur var den än förekommer, ofrihet för ofrihet och förtryck för förtryck var det än förekommer. Vi är inte heller eniga i synen på biståndet till Cuba. Det finns en del sådana här framtoningar, där vi alltså inte är ense.

Men nivå 3 gällde den aktiva utrikespolitiken, och där gjorde utrikesministern gällande att vi skilde oss åt. Då vill jag hänvisa till att i den motion på det här området som riksdagen ställde sig helt bakom var inte bara låt mig säga skikt nr 1 med utan även den aktiva utrikespolitiken. Vi tog upp alla de här olika frågorna som är så väsentliga för samtliga partier i dag i vår motion, som riksdagen accepterade. Det gäller frågor om den internationella solidariteten, mellan oss och Europa och världen i övrigt. Det gäller strävandena till stöd för den underutvecklade världen. Det gäller frågan om att hävda demokratins principer, den individuella och den nationella frihetens värderingar, överallt i alla sammanhang där det behövs.

Det gällde också vår rätt att fritt debattera och fritt kritisera missförhållanden och sådant som vi djupt ogillar runt om i världen. Och den friheten har vi anledning att slå vakt om mer än några andra, eftersom vi har ett förflutet där vi blev angripna av den socialdemokratiska regeringen i början av 1960-talet, när vi krävde rätt att få fritt säga vad vi tyckte om den sovjetiska diktaturen och mycket, mycket annat. Utrikesministern kommer kanske ihåg den kamp som då fördes, där man tyckte att vi missbrukade yttranderätten när det gällde att slå vakt om

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

det fria meningsutbytet och om demokratins värderingar i olika sammanhang.

Det är mot den här bakgrunden som jag reagerade mot utrikesministerns anförande i Skåne, där han på något egendomligt sätt ville monopolisera svensk utrikespolitik för det socialdemokratiska partiet. Detta var ju det yttersta syftet bakom det anförandet, även om det var inlindat. Det är bra att utrikesminister Sven Andersson nu ruskar på huvudet och säger att det inte var meningen. Utmärkt!

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern säger att jag är "ensidig". Här har jag under 6-7 år, långt innan den svenska regeringen ens började tala om en palestinsk nation, pläderat just för skapandet av en palestinsk stat, eller del av en stat, vid sidan av Israel och i fred med Israel. Jag har sagt att det är det enda sättet att få en varaktig lösning på Mellersta Östern-konflikten. På den tiden när den svenska regeringen såg den palestinska frågan enbart som ett flyktingproblem, skrev jag mängder av artiklar - och en bok - om att det inte räcker med att se det på det viset. Palestinierna måste få en stat.

Utrikesministern uppmanade mig att besöka flyktinglägren. Det är just därför att jag har varit i dessa flyktingläger som jag är så övertygad om att de måste ha en nation vid sidan av Israel och i fred med Israel. Jag har besökt flyktingläger i Syrien, Jordanien och Västbanken. Det är avskyvärt där. Misären är upprörande. Det finns bara en lösning: att Israel får leva som en självständig stat inom säkra och egna gränser och, vid sidan av Israel, en palestinsk nation i fred med Israel.

Det är just från den utgångspunkten som jag är så kritisk mot att man stärker PLO. Det är inte alls på det viset att hela världen har röstat som Sverige. T. ex. de socialdemokratiska regeringarna i Holland och Danmark har röstat på ett helt annat sätt i Förenta nationernas generalförsamling. Den socialdemokratiska tidningen Arbetet i Malmö säger att på det här viset underblåser man "PLO:s ambitioner att framstå som en legitim diplomatisk storhet". Men PLO är inte den ende representanten för palestinierna. "Det är ett löst påstående som aldrig förankrats i verkligheten." Tidningen Arbetet säger vidare att "visst kan man prata med PLO och ha en lös kontakt med organisationen. Men hellre för litet än för mycket i nuvarande läge".

Jag menar att genom att ständigt ge sitt stöd till PLO stärker man de mest extrema av palestinierna och försvårar därmed skapandet av den palestinska stat, som utrikesministern och jag tydligen är överens om bör bildas.

Skyl då inte över PLO:s avsikter, herr Andersson! Kaddoumi har jag träffat här i huset. De judar som kom till Mellersta Östern efter 1917 skulle sändas tillbaka till Irak, Jemen, Polen och Sovjet, sade han. Det finns hundratals uttalanden av de ledande i PLO, Arafat och de andra. Arafat säger t. ex.: "Bara med geväret kan man befria Palestina ---.

Till slut kommer den arabiska nationen att segra. Det kommer bara att finnas plats för arabisk närvaro i området, eftersom detta är en historisk sanning som ingen kan ändra på.”

Ibland försöker någon PLO-ledare inför den västerländska opinionen göra några fredsuttalanden, som man dagen efter omedelbart dementerar. Inför sitt eget folk, de som ändå avgör framtiden för arabländerna, säger man hela tiden: den judiska staten måste försvinna.

Om vi vill fred i Mellersta Östern nu skall vi inte satsa på dem som önskar krig.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohman förnekar inte sin konservativa ståndpunkt och sitt stöd till reaktionära regimer. Det har han gett uttryck för även här i dag. Han ville inte ha något stöd till Allendes Chile, men han säger ingenting om Världsbankens stöd till militärdiktaturen i Chile. När Cuba stöder det angolanska folkets befrielse, vill herr Bohman agera polis i god amerikansk anda och utöva utpressning via u-hjälpen. Hans tal om internationell solidaritet har mycket speciella förtecken, och den sortens internationell solidaritet känner vi vid det här laget.

Till herr Ahlmark, som så mångordigt attackerar PLO och så ensidigt och onyanserat uppträder som försvarsadvokat för Israel, vill jag säga: PLO kräver att diskrimineringen av araber skall upphöra i Israel och att palestinierna skall ges återflyttningsrätt. Vad menar herr Ahlmark när han talar om 20 arabländer? När han uppträdde i TV häromkvällen verkade det som om han menade att palestinierna kunde sprida ut sig i dessa länder och sluta göra anspråk på sitt land. Jag tycker det är en orimlig och djupt odemokratisk ståndpunkt.

Per Ahlmark säger att PLO bara ser en krigisk lösning. Det är lögn, Per Ahlmark. PLO är berett att förhandla, men Israel erkänner inte PLO som förhandlingspart. Israel vill diktera förhandlingarna, och därmed bevarar Israel krigstillståndet.

Vidare säger Per Ahlmark: Varje jude på flykt har en fristad i Israel. Det är inte sant. Det finns klasskillnader mellan judar i Israel. En del är mera önskvärda än andra. De sämst ställda är inte önskvärda alls och får inga verkliga möjligheter att stanna i Israel utan återvänder till sina hemländer. Det har givits många olika bevis om dessa förhållanden – det kan inte Per Ahlmark vara helt omedveten om.

Vi känner sympati för den långsiktiga målsättningen att bilda ett demokratiskt Palestina där judar och araber lever sida vid sida med lika rättigheter. Men det tillkommer naturligtvis nationerna själva att avgöra i vilken statlig form folkens självbestämmanderätt skall förverkligas. Staten Israel är en realitet och kan inte försvinna utan palestinajudarnas samtycke. Men en realitet är också det palestinska folkets nationella befrielsesträvan och hundratusentals palestiniers berättigade krav att återfå de ekonomiska och sociala rättigheter de har berövats. Det akuta problemet är emellertid att Israel fortfarande förnekar Palestinaarabernas

nationella självbestämmanderätt och deras rätt till statlig organisation. Men detta förtiger Per Ahlmark konsekvent vid alla tillfällen då han diskuterar dessa problem.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Den debatt vi här för om Mellanöstern är intressant.

Jag försökte framhålla för herr Ahlmark att vi är oeniga egentligen bara på en punkt. Det gäller frågan hur man skall betrakta PLO. Vi är ense om att den bästa lösningen för Palestinaaraberna är en Palestinaarabisk statsbildning som i och för sig inte får utgöra något hot mot det Israel som ligger inom 1967 års gränser.

Om vi får möjligheter påverkar vi Palestinaaraberna att tänka som vi. Och det finns inom PLO och bland Palestinaaraberna riktningar som numera börjar acceptera tanken på en statsbildning. Det kan inte vara herr Ahlmark främmande att detta är problem som är aktuella. Herr Ahlmark har varit förutseende i denna fråga, men varför då betrakta PLO uteslutande som en terroristorganisation? Visst har PLO begått mycken terror – det har den svenska regeringen och den här riksdagen fördömt. Vi behöver inte diskutera det.

Det enda sättet att få med Palestinaaraberna i vad vi kallar för dialogen och få dem att vara med och ta ansvar är att låta dem sitta med vid behandlingen av Mellersta Östern-frågorna i FN och i säkerhetsrådet. Det är detta som jag menar nu har accepterats av praktiskt taget alla.

Herr Ahlmark rörde sig med gamla citat. Utvecklingen går mycket snabbt. Det går inte att anföra citat som är en månad gamla i denna fråga, herr Ahlmark. Jag vill hänvisa till den amerikanska FN-ambasadörens anförande i säkerhetsrådet för bara någon vecka sedan, och jag vill hänvisa till Arbetets ledare i söndags i anslutning till mitt anförande på Skånes socialdemokratiska partikongress, där jag också berörde Mellersta Östern-frågan. Utvecklingen går snabbt, herr Ahlmark.

Jag har tyvärr inte hittills haft tid att ta upp de frågor som herr Werner i Tyresö berörde. Jag beklagar det. Herr Werner har ställt två frågor till mig, och jag skall besvara dem.

Den första frågan gällde vår inbjudan av Henry Kissinger till Sverige. Det förvånar mig att herr Werner tar upp frågan om detta eventuella – kanske jag skall säga sannolika – besök fram på våren. Det skulle vara mycket egendomligt om Stockholm skulle vara den enda huvudstad i världen som dr Kissinger inte skulle besöka. Herr Werner var, om jag är rätt underrättad, nyligen i Moskva på den ryska partikongressen. Jag tror inte att herr Werner då avrådde ledarna i Moskva från att ta emot dr Kissinger och tala ut med honom. Inte heller tror jag att han har avrått någon annan östeuropeisk stat från att ta emot honom. Alla är intresserade av att diskutera med dr Kissinger.

Vi har olika uppfattningar, det har vi visat. Men vi vill få chansen att direkt inför dr Kissinger förfäktat de uppfattningar vi har i viktiga, aktuella internationella frågor. Klara av det förflutna behöver vi inte,

det har vi gjort i samtal med honom. I vår dialog nu gäller det viktiga internationella frågor där Sverige har en ståndpunkt och där Sverige genom sitt medlemskap i säkerhetsrådet också har ett ansvar och ett visst inflytande. Inte kommer man i dagens läge förbi den ena av de båda supermakterna. Statsminister Palme skall nästa vecka i Moskva ha samtal med ledarna i Sovjet. Jag skall på tisdag träffa dr Kissinger i Washington för överläggningar. Frågan om hans besök här i maj är en annan sak.

Sedan frågade herr Werner vad den svenska regeringen gör för att sprida kännedom inom landet om resultatet av Helsingforskonferensen. Jag medger att ansträngningarna hittills inte har varit så stora. Vi har givit ut dokumentet på svenska och engelska; man kan köpa det i bokhandeln, och vi har ordnat så att många universitet, folkrörelser och studiecirkelar arbetar med detta material. Men det räcker inte, och vi kommer att ge ut det i förkortad form, en mindre skrift som är lätt-tillgängligare och som kan spridas i större upplaga. Dessutom vill jag erinra om att folkrörelserna håller på att förbereda studiearbete kring de freds- och säkerhetsfrågor som Helsingfordsdokumentet rymmer.

Herr talmannen anmälde att herrar Ahlmark och Werner i Tyresö anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr handelsministern LIDBOM:

Herr talman! Den kraftiga konjunkturedgången i flertalet industri-länder i förening med stora underskott i de utrikes betalningarna har lett till starka spänningar i det internationella handelssystemet. Under trycket av stigande arbetslöshet har på många håll krav rests på att genom handelspolitiska skyddsåtgärder trygga sysselsättning och produktion.

Ser man tillbaka på de gångna årens ekonomiska kris kan emellertid det allmänna omdömet göras att det avtalssystem som reglerar den helt övervägande delen av världshandeln hittills i stort sett har hållit för påfrestningarna. Orsakerna är flera. Insikten om ländernas ömsesidiga ekonomiska beroende har självklart haft en avhållande inverkan på dem som frestats att söka ensidiga fördelar i en protektionistisk politik. Samtidigt har samarbetet inom EG och EFTA varit ett stöd för medlemsländerna att stå emot påfrestningarna. Förväntningar om ett relativt snabbt omslag i konjunktoren har också bidragit till att stärka motståndet mot att tillgripa handelspolitiska restriktioner. Tillkomsten av OECD:s s. k. trade pledge har vidare skapat ett inbördes ansvarsförhållande som för medlemsstaterna har inneburit en säkerhet och ett stöd.

Mot denna bakgrund beklagar den svenska regeringen djupt det beslut som Förenta staternas president nu fattat för att skydda den amerikanska specialstålindustrin från import. Beslutet är en framgång för protektionistiska krafter i Förenta staterna och kan utsätta den amerikanska administrationen för starka krav på att skydda även andra områden. Beslutet

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

innebär att man vill lösa specialstålindustrins problem i USA genom att lägga hela bördan på andra länder. Interna anpassningsåtgärder, vilka enligt svensk uppfattning hade varit naturliga, förutses inte.

Förutom att beslutet är ett nedslående bevis på de svårigheter den amerikanska administrationen har att motstå protektionistiska påtryckningar, innebär det också en risk för liknande åtgärder i andra länder.

Sverige, som är en av de största exportörerna av specialstål till Förenta staterna, har att välja mellan att ingå ett avtal om begränsning av exporten eller att utsättas för ensidigt viktiga importrestriktioner. Regeringen kommer att bestämma hur Sverige skall förfara så snart vi efter konsultationer och på annat sätt fått tillräckligt underlag för ett ställningstagande.

Sverige har alltsedan genomförandet av de sista tullsänkningarna i Kennedyronden förespråkat en fortsatt liberalisering av världshandeln. Motiven härför är bl. a. att söka i Sveriges betydande intressen som exportör och oro för att ett avbrott i de världsvida liberaliseringssträvandena skulle kunna utnyttjas av protektionistiska intressen. Lågkonjunkturen och vissa andra omständigheter har haft en fördröjande inverkan på den pågående GATT-förhandlingen. Det vid ministermötet i Tokio 1973 uppsatta målet att förhandlingen skall vara avslutad 1975 har förskjutits i tiden. De stora handelsnationerna siktar nu i stället på att slutföra förhandlingen under 1977. För att kunna klara det målet måste vissa framsteg göras relativt snart. Regeringen välkomnar därför den konkretisering av förhandlingarna kring en formel för tullsänkningar som har inletts under senare tid. Målet bör enligt svensk uppfattning vara att uppnå största möjliga sänkning av industrivarutullarna med sikte på en framtida fullständig avveckling. För att underlätta en sådan fullständig avveckling i en senare förhandling bör överenskommelse nås om en viss harmonisering av världens tullar.

Det arbete, som i övrigt pågår inom ramen för förhandlingen, ligger väl i linje med svenska intressen. Sålunda har det svenska näringslivet uttryckt stort intresse för framsteg på de områden som prioriteras, t. ex. i vad avser tekniska handelshinder.

Mot bakgrunden av den senaste handelspolitiska händelseutvecklingen är det angeläget att aktivt stödja den pågående GATT-förhandlingen och att förnya OECD:s trade pledge vid OECD:s ministermöte i juni. De nordiska regeringarna uttalade redan vid Nordiska rådets senaste session sin avsikt att i OECD verka för att handelsdeklarationen förnyas. Vad beträffar GATT-förhandlingen sker ett omfattande samråd mellan de nordiska länderna. Smidiga former har etablerats härför.

Inom OECD har Sverige verkat för överenskommelser som reglerar användningen av exportkrediter som konkurrensmedel. Det är regeringens förhoppning att en uppgörelse i någon form skall kunna nås under detta år. Sverige har även i OECD tagit upp frågan om de kostnadsgarantier som vissa regeringar ställer ut för sina exportörer. Systemet med kostnadsgarantier, som sprids till allt fler länder, påverkar konkur-

rensförhållandena på ett olyckligt sätt.

Lågkonjunkturen har kraftigt påverkat Sveriges export till vissa länder och ländergrupper. Västeuropas andel av vår export sjönk under 1975. Nedgången kan helt hänföras till EG. Exporten till EFTA har däremot hävdats sig väl. Flera av EFTA-länderna har genom en medveten ekonomisk politik någorlunda kunnat hålla uppe sysselsättning och efterfrågan, vilket mot bakgrund av EFTA-marknadens omfattning varit betydelsefullt. EFTA-samarbetet har också kunnat fördjupas och förstärkas.

Samarbetet mellan Sverige och Gemenskapen har utvecklats väl. Själva tillämpningen av vårt frihandelsavtal med EG har på det hela taget inte störts av lågkonjunkturen. Endast i ett avseende har avtalets funktion berörts. Efter framställning från sin egen pappersindustri har Gemenskapen berett sig en i frihandelsavtalet förutsedd möjlighet att senare under året ingripa mot exporten av papper från Sverige och övriga pappersexporterande EFTA-länder. Det är ännu en öppen fråga vilken betydelse detta beslut kan få. Det är inte ens sagt att EG kommer att sätta beslutet i verket.

Sveriges beslut att reglera importen av skor har diskuterats såväl med EG som i EFTA. Resultatet är att Sverige och Gemenskapen har olika uppfattningar om tillämpningen av den s. k. säkerhetsparagrafen i avtalet. EFTA:s råd uttalar sig inte emot att motsvarande paragraf i EFTA-konventionen skulle kunna användas i ett fall som det svenska. Rådet har däremot inte kunnat enas om att godkänna de svenska åtgärderna. Regeringen har i dessa sammanhang förklarat att importregleringen skall avskaffas så snart det är möjligt.

Medan vår export till Västeuropa under 1975 sjönk, ökade exporten till statshandelsländerna med över 30 % och utgör nu drygt 7 % av vår totala utförsel. Regeringen noterar denna ökning med tillfredsställelse.

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa resulterade i den s. k. Helsingforsdeklarationen. Denna innehåller en rad konkreta rekommendationer på bl. a. det ekonomiska området, vilka bör bidra till att förbättra förutsättningarna för att utveckla öst-väst-handeln. Den del av slutakten som berör det ekonomiska samarbetet innehåller rekommendationer, som syftar bl. a. till att på olika sätt främja flödet av ekonomisk och kommersiell information mellan öst och väst. På svensk sida avser vi att vid förhandlingar om nya bilaterala handels- och samarbetsavtal söka nå enighet om avtalstexter, som återger eller ansluter sig till de i Helsingfordokumentet godkända rekommendationerna. Så har hittills skett i samarbetsavtal med Polen och Tyska demokratiska republiken.

Även handeln med u-länderna har ökat. Detta gäller såväl importen som exporten. Utförseln till de oljeproducerande länderna nära nog fördubblades under år 1975. Man har i den allmänna debatten under de senaste åren möjligen något överskattat de finansiella resurserna i flera av OPEC-länderna. Deras omfattande och ambitiösa utvecklingsplaner ger dock underlag att förmoda att dessa stater kommer att förbli av ökande

betydelse för den svenska utrikeshandeln.

Fortsatta statliga insatser kommer att bli nödvändiga för att stödja exportansträngningarna på u-länderna. Regeringen kommer att ägna ökad uppmärksamhet åt handeln med dessa marknader. Men vi vill även hjälpa u-länderna med avsättningen av deras varor. Det av Sverige upprättade importkontoret för u-landsprodukter är ett uttryck härför.

När GATT-förhandlingarna inleddes 1973 rådde enighet om att särskild hänsyn skulle tas till u-ländernas intressen. Det är därför tillfredsställande att förhandlingarna rörande en ytterligare liberalisering av handeln med tropiska produkter förefaller gå mot en uppgörelse under innevarande år. Sverige presenterade, i likhet med ett antal andra länder, sina erbjudanden på detta område i början av mars. Som följd av tidigare GATT-förhandlingar medger Sverige redan tullfri införsel för det stora flertalet tropiska produkter. De tullar som i dag återstår är vid en internationell jämförelse mycket låga. Genom de erbjudanden som vi nu lämnat tar vi ytterligare ett steg i riktning mot fullständig tullfrihet för alla tropiska produkter.

Vid FN:s fjärde konferens för handel och utveckling, UNCTAD IV som äger rum i Nairobi i maj, är det på handelsområdet råvarufrågorna som väntas stå i förgrunden. Sverige finner det angeläget att konferensen i Nairobi utmynnar i beslut om att inleda förhandlingar om enskilda råvaror som lämpar sig för internationella överenskommelser inom ramen för ett sammanhållet program.

Konferensen för internationellt ekonomiskt samarbete som pågår i Paris, den s. k. dialogen, kommer att behandla i stort sett alla de ekonomiska problem som gäller relationerna mellan rika och fattiga länder. I konferensen deltar 19 u-länder och 8 i-länder, bland dem Sverige. Arbetet bedrivs parallellt i kommissioner för energi-, råvaru-, utvecklings- och finansfrågor. Sverige är medlem i kommissionerna för utvecklings- och finansfrågor. Konferensen är inte avsedd att ersätta arbetet i andra internationella fora. Den skall snarare söka ge impulser till andra organ, som behandlar motsvarande frågor.

Sverige kommer i UNCTAD, i Paris-dialogen och i andra internationella sammanhang att aktivt följa upp förslag som vi förde fram vid FN:s sjunde extra generalförsamling. Med tanke på de akuta ekonomiska problemen i de fattigare u-länderna kommer Sverige att fortsätta att verka för åtgärder inom området för finansiella resursöverföringar. Vi avser att få till stånd en diskussion om ett snabbare genomförande av FN:s biståndsmål om överföring av 0,7 % av bruttonationalprodukten i form av utvecklingsbistånd. Vi kommer också att verka för åtgärder i syfte att lindra de minst utvecklade och hårdast drabbade u-ländernas skuldbörda. Sverige är därvid inom ramen för en internationell överenskommelse öppet för både avskrivnings- och moratoriearrangemang avseende offentliga utvecklingskrediter.

Sverige finner det vidare angeläget att ett system upprättas för stabilisering av u-ländernas exportinkomster från råvaror. Vi syftar i detta

avseende till ett system som innehåller element av resursöverföring till de fattigare u-länderna. På livsmedelsområdet kommer Sverige att fortsätta att verka för en bättre internationell katastrofberedskap.

U-länderna har med rätta förväntningar på de förhandlingar som nu pågår i olika internationella instanser. Ett misslyckande skulle innebära ett allvarligt bakslag för alla länder.

Risken är påtaglig att vi åter skulle hamna i ett konfrontationsklimat. Det enda sättet att förebygga denna risk är att förhandlingarna förs på ett sådant vis att man inom rimlig tid kan peka på åtminstone några – om än begränsade – konkreta resultat.

Energifrågorna är inte i något annat forum än Pariskonferensen föremål för överläggningar med deltagande av såväl industristater som oljeproducerande och icke-oljeproducerande u-länder. Vi hoppas att arbetet vid Pariskonferensen skall leda till ökad förståelse och gemensamt ansvar för ett långsiktigt rationellt utnyttjande av energi på grundval av prognoser för tillgång och efterfrågan. Vi hoppas också att samarbete skall kunna inledas om energibesparing och forskning kring och utveckling av nya energikällor.

Under hela fjolåret pågick arbetet på att formulera ett program för långsiktigt energisamarbete inom det internationella energioorganet IEA. Vår inställning var från början avvaktande. Programmet skulle visserligen omfatta samarbete kring frågor som är av vitalt energipolitiskt intresse för Sverige, men vi ställde oss tveksamma till vissa punkter, framför allt till tanken på ett minimipris på olja. När IEA:s styrelse våren 1975 fattade ett beslut om minimipriset sade Sverige i en reservation att något beslut inte borde fattas innan dialogen hade kommit i gång och innan minimiprismetoden närmare hade studerats.

När Parisdialogen inletts och de svenska önskemålen beträffande programmet i allt väsentligt har tillgodosetts, har våra reservationer också bortfallit. Sverige har därför i IEA:s styrelse förklarat sig berett att ansluta sig till programmet. En proposition i ärendet kommer att föreläggas riksdagen.

I diskussionerna om den internationella handeln och de ekonomiska relationerna mellan länderna har frågan om utländska investeringar och multinationella företag kommit att spela en allt större roll under senare år. Dessa företags verksamhet är en viktig fråga för både industri- och utvecklingsländer. Det pågående arbetet på detta område, i första hand i FN och OECD, syftar bl. a. till att få till stånd internationellt accepterade riktlinjer för hur de multinationella företagen bör uppträda.

Sverige deltar aktivt och har gjort mycket stora ansträngningar för att bidra till att internationella åtgärder vidtas som kan skapa bättre kontroll över de multinationella företagens verksamhet. Det skall emellertid inte döljas att det är stora svårigheter att nå tillfredsställande internationella lösningar. I OECD går behandlingen av frågan nu in i ett avgörande skede.

Herr talman! Jag övergår nu till att behandla den valutapolitiska utvecklingen.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Den internationella konjunkturen fortsätter att förbättras. Uppgången är markant i Förenta staterna och återhämtningen i de stora västeuropeiska länderna blir allt tydligare. OECD-ländernas över- och underskott i utrikesbetalningarna är dock fortfarande mycket ojämnt fördelade. Medan Förenta staterna och Förbundsrepubliken Tyskland noterar stora överskott i sina bytesbalanser har främst de mindre OECD-länderna oproportionerligt stora underskott. Dessa länder inriktar sig nu på att nedbringa sina underskott och återställa balansen inom en tidsperiod av några år. Sverige har för sin del satt 1980 som riktmärke. Det är emellertid också angeläget att den ekonomiska politiken i överskottsländerna arbetar i riktning mot balans.

Den fortsatta konjunkturuppgången och den ekonomiska politiken får därför inte tillåtas skärpa den rådande obalansen utan bör tvärtom verka utjämnande och stabiliserande. Detta är i sin tur en grundläggande förutsättning för att en stabil utveckling på valutaområdet skall kunna tryggas.

Strävandena att förbättra det internationella valutasystemet spelar också en stor roll för att främja stabiliteten på valutaområdet. Sedan flera år har överläggningar pågått om en reform av valutasystemet. Vid Valutafondens och Världsbankens möte i Kingston i januari i år lades grunden till överenskommelser om guldets roll i valutasystemet, medlemsländernas kvoter i Valutafonden och växelkursystemet.

Låt mig erinra om att användningen av guld som betalningsmedel mellan centralbankerna i stort sett upphörde redan i slutet av 1960-talet. Det har också länge varit en utbredd uppfattning att guldets på sikt borde avvecklas i valutasystemet. Valutafondens medlemmar har nu enats om att göra de särskilda dragningsrätterna, SDR, till den huvudsakliga reservtillgången. Det innebär att guld och reservvalutor såsom dollar får en alltmer minskad roll. Det officiella guldpriset upphävs liksom den formellt bestående skyldigheten att i vissa fall använda guld som betalningsmedel. Som ett led i samma politik skall en sjättedel av Valutafondens guldinnehav säljas tillbaka till medlemsländerna till nuvarande officiella pris. Ytterligare en sjättedel skall auktioneras ut till förmån för u-länderna. Den vinst som då uppkommer skall till största delen tillföras de fattigaste u-länderna genom en särskild stödfond, benämnd Trust Fund.

I överläggningarna inom Valutafonden har Sverige förespråkat en fullständig och snabb avveckling av guldets i det internationella betalningssystemet. Detta mål har inte uppnåtts genom de här beskrivna överenskommelserna. De utgör dock ett betydande steg i rätt riktning.

Beslut har nu också fattats om en allmän höjning av kvotinsatserna i Valutafonden med i genomsnitt 35 %. Höjningen innebär att den totala kvotsumman i fonden ökas med ca 50 miljarder kr. Sveriges kvot föreslås därvid öka med ca 600 milj. kr. till ca 2,3 miljarder kr. Det innebär en viss ökning av vår andel i Valutafonden. Regeringen kommer senare att förelägga riksdagen proposition om svenskt deltagande i de allmänna

kvothöjningarna.

Kvothöjningarna innebär en välkommen förstärkning av fondens resurser som är nödvändig bl. a. mot bakgrund av världshandelns ökade omslutning och de betydande kreditbehov som uppstått till följd av rådande obalanser i världsekonomin. Sverige har förordat ännu större kvothöjningar än som nu har överenskommit. Det är därför tillfredsställande att en ny kvotöversyn avses ske redan 1978.

I fråga om växelkurssystemet har valutafondens medlemsländer enats om nya riktlinjer för att främja stabila valutaförhållanden. På sikt är målet att återgå till fastare kursförhållanden. Under mellantiden accepteras fritt flytande växelkurser, men också olika former av kurssamarbete blir möjliga, t. ex. av det slag som tillämpas inom den s. k. valutaormen. Enligt de nya reglerna skall medlemsländerna undvika att direkt styra sin valutakurs i syfte att vinna konkurrensfördelar på andra medlemsländers bekostnad. Medlemsländerna är vidare skyldiga att samarbeta med Valutafonden i dess övervakning av växelkurssystemet. Som led i utvecklingen mot ett internationellt valutapolitiskt samarbete under Valutafondens ledning bör denna del av överenskommelsen kunna accepteras ur svensk synpunkt.

Som jag tidigare framhållit råder f. n. stora brister i jämvikten i det internationella betalningssystemet. Fortfarande är också inflationstrycket betydande i vissa länder. Dessa förhållanden har under de senaste månaderna medverkat till spänningar på valutamarknaden. Betydande kursfall inträffade under årets första månader för liran, pesetan och engelska pundet, vilket i sin tur följdes av starkt tryck även på den franska valutan. Detta ledde till att Frankrike i början av mars beslöt att t. v. lämna ormsamarbetet och åter låta francen flyta.

Det var icke överraskande att Frankrikes åtgärd skulle utlösa starka förväntningar om kursförändringar också för andra ormvalutor, varvid belgiska francs och danska kronor kom under press. En effektiv och målmedveten samverkan mellan berörda centralbanker och regeringar ledde emellertid till att kurserna kunde hållas inom den överenskomna spännvidden. Därefter har läget varit normalt. Det kraftfulla agerandet i samband med denna valutaoro visar den betydelse alla i ormsamarbetet deltagande regeringar fäster vid denna samverkan.

Förhållandet mellan dollarn och valutorna i ormsamarbetet har hittills under året kännetecknats av god stabilitet. Möjligheterna att bevara denna stabilitet bör ha stärkts genom den överenskommelse om utvidgat valutapolitiskt samarbete som ingåtts vid sidan av överläggningarna om ändringar i valutafondens stadga. Överenskommelsen innebär att länderna inom valutaormen samt Japan, Förenta staterna och Canada i fortsättningen håller fortlöpande kontakt på olika nivåer i syfte att motverka omotiverade kursfluktuationer.

Den svenska kronan har varit nästan helt oberörd av påfrestningarna på samarbetet inom ormen. Utsikterna för åren 1976 och 1977 pekar nu på en påtaglig uppgång i exporten och en reduktion av underskottet

i bytesbalansen. Tillsammans med en viss fortsatt upplåning i utlandet, dock på en lägre nivå än år 1975, bör detta ge oss en fortsatt stark valutaställning. På någon sikt är vårt mål att återställa den grundläggande balansen i våra utrikesbetalningar och göra oss oberoende av upplåning utomlands.

Vår anslutning till ormsamarbetet skänker oss, vilket var det avgörande motivet då vi beslöt oss för att gå in i det, fördelen av en fast växelkurs gentemot flera av våra viktigaste handelspartner. Vi menar att samarbete i detta syfte alltfört är av stort värde.

Samtidigt utgör vår valutamässiga anknytning till länder med en i genomsnitt klart fallande takt i pris- och kostnadsstegringarna en viktig faktor som bidrar till att dämpa den kostnadsstegring i Sverige som orsakas av importprisutvecklingen men som skärper behovet att med ekonomisk politik kontrollera vår egen kostnadsutveckling. En rörlig växelkurs skulle däremot minska möjligheterna att bekämpa inflationen.

Riktlinjerna för vår växelkurspolitik – ett stabilt läge för den svenska kronan inom ramen för ormsamarbetet – är därför både realistiska och väl motiverade.

Nedgången i världshandeln har med särskild kraft drabbat u-länderna, särskilt de fattigaste. Exportinkomsterna har sjunkit. Samtidigt har det totala biståndet från i-länderna stagnerat mätt i reala termer. I vissa fall har biståndet t. o. m. minskat reallt sett. Många u-länder har därför tvingats skära ned importen av industrivaror. Detta har i sin tur slagit hårt på deras utvecklingsprogram.

Jämviktsbristerna är således utbredda och djupgående. Flera länders, och särskilt u-ländernas, möjligheter att låna på de privata kapitalmarknaderna är numera starkt begränsade. I det läget blir samarbetet inom den internationella valutafonden av särskild betydelse för att underlätta finansieringen av underskotten.

Åren 1974 och 1975 skapades en särskild lånemöjlighet, s. k. oljefacilitet, i Valutafonden för att tillgodose de ökade lånebehov som uppstod efter oljeprishöjningarna.

Oljefaciliteterna beräknas bli fullt utnyttjade under innevarande år. Någon ny oljefacilitet för 1976 är inte aktuell. I stället hänvisas medlemsländerna till att utnyttja sina ordinarie kreditmöjligheter hos Valutafonden. Dessa kreditmöjligheter kommer att vidgas genom den nu beslutade kvotshöjningen.

U-ländernas möjlighet att låna medel från Valutafonden för att kompensera kortsiktiga nedgångar i exporten har också ökat. Detta har skett genom att reglerna för fondens s. k. kompensatoriska facilitet liberaliserats.

Härtill kommer de särskilda insatserna inom Valutafonden för de fattigaste u-länderna. Dessa länders ränteutgifter för lån ur oljefaciliteten för 1975 subventioneras med särskilda bidrag från ett flertal av de rika medlemsländerna. Syftet med denna Trust Fund inom Valutafonden är att bistå just de fattigaste bland u-länderna.

Som jag tidigare har sagt medverkar Sverige solidariskt i det internationella arbetet för att underlätta u-ländernas finansiella situation. Från svensk sida har vi också stött olika arrangemang för att öka kredittillgången i Valutafonden. Sverige har således bidragit med ett lån på 50 milj. SDR, motsvarande ca 250 milj. kr., till oljefaciliteten för 1975.

Sammanfattningsvis, herr talman, kan konstateras att även om konjunkturuppgången nu är klart manifesterad, så är balansrubbingarna i världsekonomin betydande. Särskilt utsatta är u-länderna. Sverige kommer därför att också fortsättningsvis aktivt verka i olika internationella fora för solidariska åtgärder som syftar till att minska balansrubbingarna och underlätta u-ländernas utveckling.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ANTONSSON (c):

Herr talman! Den lågkonjunktur som vi har upplevt under de senare åren har i stort sett varit en internationell företeelse, och den har med stor kraft drabbat så gott som hela världen. Detta har i sin tur lett till ett klart avbräck i utvecklingen mot en ökad och friare internationell handel. Under förra året sjönk det totala handelsutbytet mellan världens länder för första gången under efterkrigstiden. I flera fall har – såsom också har framgått av regeringsdeklarationen – pågående förhandlingar om ytterligare tullavvecklingar och andra liberaliseringar på handelsområde blivit försenade.

Men jag vill ändå säga att de dystraste profetiorna, framför allt i samband med oljekrisen – där man på visst håll spådde ett nytt definitivt bakslag för frihandelssträvandena och gick så långt att man talade om ett totalt sammanbrott för valutasystemet – dock glädjande nog inte har blivit verklighet. Valutasystemet har, som jag tycker, tvärtom visat sig vara överraskande elastiskt och tåla de påfrestningar som både lågkonjunkturen och mera bestående strukturella förändringar i världsekonomin har fört med sig. Det har funnits en betydande sammanhållning mellan de länder som varit berörda när det gällt att lösa de akuta problemen och därmed slå vakt om vad man mycket mödosamt tidigare har byggt upp. Det har också funnits en klar strävan att så fort som möjligt försöka gå vidare på den tidigare inslagna vägen.

Därför menar jag att det som hänt de senaste åren på detta område trots allt ger underlag för en viss optimism. Det finns numera en utbredd insikt om att många problem inte kan lösas annat än i samverkan mellan större eller mindre grupper av länderna. Isolerade åtgärder, utan stöd i omvärlden, blir dessutom i allt större utsträckning verkningslösa i en värld där alla blir alltmer ekonomiskt beroende av varandra.

Bakom dessa förhållanden tror jag ligger en internationell samarbetsvilja som det inte har funnits någon motsvarighet till tidigare när det ekonomiska samarbetet har utsatts för liknande påfrestningar. Men myck-

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

et återstår naturligtvis att göra för att utveckla denna solidaritet till att omfatta alla länder och skapa en plattform för att mera målmedvetet angripa de fattiga ländernas problem, som klart apostroferades i statsrådet Lidboms deklaration.

Med alltmer utvecklade ekonomiska förbindelser blir emellertid också de enskilda länderna mer sårbara. Inte minst för vårt land, med vår bestämda strävan att bevara handlingsfriheten inte bara på det utrikespolitiska och militärpolitiska området utan så långt som möjligt också på det handelspolitiska området, gäller det att noga ge akt på denna utveckling.

I takt med att importen får allt större betydelse för vår försörjning och att den internationella specialiseringen drivs vidare får våra beredskapsinsatser för krigsfall, avspärningar och s. k. fredskriser allt större vikt för denna vår handlingsfrihet. Bl. a. med ledning av de erfarenheter som vi gjorde under oljekrisen pågår redan en stegvis uppbyggnad av vår försörjningsberedskap; det blir anledning att återkomma till detta när riksdagen senare skall ta ställning till olika konkreta förslag. Låt mig i detta sammanhang bara slå fast, att också frihandeln – även om vi är aldrig så starka principiella anhängare av den, vilket jag är för min del – har sina bestämda gränser just från den utgångspunkt som jag här berört, nämligen den beredskapspolitiska aspekten.

Denna fråga aktualiserades särskilt förra året, när regeringen införde vissa importrestriktioner för bl. a. skor. Den åtgärden var enligt min och mitt partis uppfattning klart motiverad av beredskapsskäl. Men det är samtidigt uppenbart att man varken inom eller utom landet alltid har förstått motiven för vårt handlande. Därför vågar jag förutsätta att regeringen kontinuerligt anstränger sig för att både inom och utom vårt land klargöra Sveriges inställning till dessa frågor och de motiv som ligger bakom vårt handlande.

Men, herr talman, något helt annat är det fråga om när ett utvecklat land använder sig av en protektionistisk politik för att försvara uppnådda ekonomiska framgångar eller av andra skäl. Särskilt oroande tycker jag det är om detta handlings sätt blir vanligt inom sådana sektorer av det ekonomiska livet där man kan förutse en överkapacitet under längre perioder. Särskilt under tidigare skede har detta förekommit, bl. a. på varvsområdet, och det är något som Sverige då försökt motarbeta. På samma grund kan man enligt min uppfattning protestera mot de amerikanska importrestriktionerna beträffande specialstål, som handelsministern nämnde i sin deklaration.

En annan handlingsväg för att undvika ekonomiskt beroende av enskilda länder eller ländergrupper måste vara att eftersträva en så allsidig sammansättning som möjligt av varuutbytet.

Både ur detta vidare perspektiv och ur rent ekonomisk synpunkt ser jag därför i likhet med handelsministern mycket positivt på att handeln med öststaterna har fortsatt att utvecklas på ett tillfredsställande sätt. Även handeln med olika grupper av u-länder har ju gjort avsevärda fram-

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

steg, om man beaktar de allmänna svårigheter som har rått när det gällt handel med dessa länder under de senaste åren.

Försöken att skapa ännu bättre betingelser för en utvecklad handel går nu vidare, bl. a. inom GATT. Jag delar handelsministerns uppfattning, att målet ur svensk synpunkt måste vara största möjliga sänkning av industrivarutullarna med sikte på framtida avveckling men att också lättnader i de tekniska handelshindren har mycket stor betydelse för Sverige som exportör.

Den ekonomiska krisen i stora delar av den rika världen har fått mycket negativa konsekvenser i de fattiga länderna. Det måste vara den främsta uppgiften för den s. k. dialog som nämndes i regeringsdeklarationen – dvs. konferensen för internationellt ekonomiskt samarbete mellan rika och fattiga länder – att verkligen anstränga sig för att finna former som dels kan häva de mest akuta ekonomiska problemen för u-länderna, dels kan försöka hindra att u-länderna i framtiden skall drabbas så svårt av den rika världens ekonomiska problem.

En lång rad åtgärder är i detta sammanhang viktiga. Resursöverföring i biståndssamarbetets former är väsentlig, och regeringens utfästelse att här vara pådrivande är värdefull. Åtgärder som kan lätta skuldbördan för de minst utvecklade och hårdast drabbade u-länderna – det är också något som berörts i regeringsdeklarationen – är likaså värdefulla.

På lång sikt måste emellertid ett system för umgänget mellan rika och fattiga länder på det ekonomiska området skapas som ger förutsättningar för ekonomisk utveckling och stabilitet i u-länderna oberoende av förändringar i dessa relationer med de rika länderna.

Riktlinjerna för Förenta nationernas sjätte och sjunde extra general-församlingar är, som jag ser det, grundläggande när ett sådant system skall utformas. Det är då viktigt att konstatera, vilket också har gjorts tidigare här i debatten av Thorbjörn Fälldin, att en ny ekonomisk världsordning inte åstadkommes bara genom åtgärder som enbart reglerar förbindelserna mellan rika och fattiga länder utan i lika hög grad genom åtgärder inom de rika länderna själva.

Här vill jag säga att jag önskar att regeringen på det området preciserar sig och inför riksdagen redovisar en konkret plan för de nationella åtgärder som kan vara aktuella och bli nödvändiga för Sveriges del. Vi får anledning att närmare komma in på detta när vi senare här i kammaren skall diskutera bl. a. biståndssamarbetet. Men jag vill starkt efterlysa en sådan samlad plan.

Jag delar regeringens bedömning att de förhandlingar mellan rika och fattiga länder som pågår inom en lång rad områden inte får misslyckas om vi skall ha en chans att komma vidare på vägen mot ökad global jämlikhet som vi så ofta talar om – och gör det med övertygelse. Jag förutsätter – och tycker mig finna uttryck för en liknande syn i regeringsdeklarationen – att Sverige är berett att i dessa diskussioner lägga fram förslag som kan påverka utvecklingen i positiv riktning.

Även om de upprepade valutakriserna inte har fått den förlamande

verkan på den internationella handelns utveckling som man tidigare fruktade, måste givetvis arbetet med att få till stånd en varaktig valutareform drivas vidare. För Sverige och för ett antal andra mindre länder i Väst-europa är den mest näraliggande uppgiften att få ner sina underskott i bytesbalansen och om möjligt återställa denna balans inom några år. I Sverige har det rätt relativt stor enighet om att försöka eliminera det mera varaktiga underskottet i bytesbalansen på omkring 5 miljarder kr. under en femårsperiod fram till år 1980.

Men jag vill säga, herr talman, att förutsättningen för att lyckas med detta är att vi är beredda att styra resursfördelningen i den riktning som bl. a. långtidsutredningen har uttalat sig för. Utrymme måste med andra ord tas från den privata konsumtionsökningen – jag menar inte att det skall bli någon konsumtionsänkning men att det inte skall bli så stark ökning – och styras över till investeringar inom industri och annat näringsliv. Det förutsätter i sin tur bl. a. att hushållens sparande och det övriga sparandet kan hållas på en mycket hög nivå.

Kurssamarbetet inom den s. k. ormen innebär en anknytning av den svenska kronan till i första hand den västtyska marken. Det har hittills inte varit några större svårigheter att hålla de överenskomna kursförhållandena mellan kronan och de övriga valutorna inom ormen under den valutaoro som gjort sig gällande den senaste tiden. Men man måste vara på det klara med att denna förhållandevis starka ställning för den svenska kronan måhända inte i första hand är ett uttryck för en stark ekonomi utan för att vi skaffat oss reserver valutamässigt genom utlandsupplåningen. Under sådana förhållanden lönar det sig inte under några omständigheter att spekulera mot en valuta.

Detta innebär således att vi kommer att ställas inför betydligt strängare ekonomisk-politiska krav under den period då neddragningen av bytesbalansunderskottet skall ske. Det blir under alla förhållanden inte möjligt att tillåta en hemmalagad inflation av den omfattning som vi har haft de senare åren. Därför är det nödvändigt att regeringen, partierna och andra berörda parter nu tar sig an problemen med inflationen och kostnadsutvecklingen inom det svenska näringslivet och den svenska ekonomin i allmänhet med större allvar än hittills.

Jag vill verkligen, herr talman, hoppas att den nu pågående rundabordskonferensen leder fram till ett realistiskt program mot inflationen.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Vi är alla medvetna om hur beroende Sverige är av sin utrikeshandel. Detta ställer krav på oss att föra en politik som bevarar vår konkurrenskraft på världsmarknaden. Våra betalningar till utlandet kan inte någon längre tid tillåtas överstiga våra inkomster från utlandet.

I den handelspolitiska deklarationen nämns också behovet "att med ekonomisk politik kontrollera vår egen kostnadsutveckling". Detta är på sikt ett oeftergivligt krav. Vi kan inte fortsätta att låna i utlandet i den omfattning vi gjort under de senaste åren. Hela den standardstegring

som ägde rum förra året bekostades med lån i utlandet. Under de senaste åren har vi lånat så mycket pengar i utlandet att det motsvarar ungefär 10 000 kr. per familj. De pengarna skall betalas tillbaka och med ränta. Så stora som kraven är på våra resurser från olika håll blir det inte någon enkel uppgift. Därför måste vi verkligen vinnlägga oss om att föra en ekonomisk politik som innebär just god konkurrenskraft på världsmarknaderna.

Handelsministern låter i sin deklARATION förstå att det nog skall gå bra. Ändå är det så att våra kostnader även i år synes stiga snabbare än i andra länder i genomsnitt. Detta underlättar inte för oss att återvinna de marknadsandelar som vi har att ta igen. Hur den ekonomiska politiken kommer att utformas i andra länder nästa år vet vi inte, men vi kan för vår egen del redan nu se att vi måste räkna med kraftiga kostnadsstegringar i Sverige. Redan olika höjningar av löneskatter kommer med regeringens politik att uppgå till ungefär 6 procentenheter. Kostnadsnivån skulle på det viset komma att stiga med 6 % redan innan löneförhandlingar ens har påbörjats. Det kan inte vara den rätta politiken för att värna om våra möjligheter att upprätthålla en hög sysselsättning i exportindustrin och de importkonkurrerande näringarna.

Världsekonomin och vi i den fordrar att valutasystemet är hållbart. Under de senaste åren har oron på valutamarknaderna varit påfallande. Efter långa försök att reformera valutasystemet inom ramen för den gamla IMF-ordningen blev påfrestningarna till slut för stora. Den enda utvägen blev ett system med i hög grad rörliga växelkurser. Även om denna övergång ansågs farofylld av nästan alla utom en begränsad krets nationalekonomer kan vi nu se att dessa rörliga valutakurser tillåtit världsekonomin att utveckla sig på ett någorlunda tillfredsställande sätt trots de påfrestningar som den utsatts för. IMF-samarbetet har kunnat leda in i nya och konstruktiva banor. Detta talar väl för de stora västliga industriländernas förmåga till samarbete.

Den svenska kronan flyter mot ett antal viktiga valutor men har, som sagts här flera gånger, knutits till den tyska marken och ett antal andra, västeuropeiska valutor inom den s. k. ormen. Detta samarbete har sina fördelar. Det ger en större säkerhet från dag till dag i de ekonomiska förbindelserna mellan de länder som ingår i ormen. Men om fördelarna kommer att överväga beror i hög grad på om vi kan bemästra våra kostnadsstegringar, så att de inte blir snabbare än andra länders inom den s. k. ormen. Dessutom fordras att ormländernas kostnadsstegringar är låga, så att vi inte den vägen importerar inflation.

Handelsministerns påstående i sin deklARATION, att "en rörlig växelkurs skulle däremot minska möjligheterna att bekämpa inflationen", måste vara ett missförstånd. Snabb inflation i andra länder gör en framgångsrik egen stabiliseringspolitik omöjlig under en regim med fasta växelkurser. Om det är snabb inflation i andra länder, blir möjligheten att uppvärdera sin egen valuta en förutsättning för att kunna avskärma sig från utländska prisstegringar. För att en sådan uppvärdering skall vara möjlig, fordras

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

självfallet att man i det egna landet för en kraftfull antiinflationpolitik, och en sådan saknas i dag. Driver man inte en egen kraftfull politik mot prisstegringar måste vi devalvera för att sysselsättningen inom exportindustrin skall kunna upprätthållas.

Med det här kan vi lämna valutafrågorna och gå över till handelspolitiken. Det är riktigt, som handelsministern påpekade, att det avtals-system som gäller för större delen av världshandeln i stort sett hållit för de påfrestningar som under de senaste åren gjort sig gällande i världsekonomin. Det är exempelvis bra att man har kunnat ta upp samarbetet i den s. k. dialogen. Handelsministern säger att det är åtta i-länder som deltar, däribland Sverige. Det är en något missvisande beskrivning av hur många länder som deltar, därför att det är åtta industriländer endast om man räknar EG som ett land.

På tal om denna dialog mellan u-länder och i-länder säger handelsministern i sin deklARATION, att nedgången i världshandeln har drabbat u-länderna illa, särskilt de fattigaste. Jag undrar om inte en riktigare beskrivning skulle vara att de kraftiga oljeprishöjningarna har drabbat de fattigaste u-länderna illa. Det är den väsentligaste anledningen, och den tål att understrykas därför att det därmed står ganska klart att uttalanden om att man skall hjälpa u-länderna genom råvaruprishöjningar inte är något så självklart enkelt som det ibland låter när exempelvis herr Lidbom talar. De fattigaste u-länderna, de som inte har egen olja, har drabbats mycket illa av dessa oljeprishöjningar.

Även om detta regelsystem har fungerat någorlunda bra, så har protektionistiska störningar inte saknats. För att motverka dessa är det värdefullt om de stora GATT-förhandlingarna om ytterligare frigörande av världshandeln kan komma in i ett mera aktivt skede. Det är också bra om OECD-länderna kan förnya sitt gemensamma uttalande om att avstå från åtgärder för att begränsa importen och subventionera exporten.

I det sammanhanget skulle jag vilja fråga handelsministern en sak som inte berörs i deklARATIONEN, och den gäller villkoren för vår sjöfart. Har regeringen övervägt åtgärder som kan minska de svårigheter som svensk sjöfart kommer att utsättas för om de avtal som förhandlas fram i UNCTAD sätts i kraft? En annan fråga är om regeringen har noterat de problem det innebär för sjöfarten att den ryska handelsflottan byggts ut kraftigt och nu konkurrerar på villkor som knappast kan anses marknadsmässiga.

Ett viktigt problem som däremot tas upp i regeringsdeklARATIONEN är de amerikanska åtgärderna för att skydda den egna produktionen av specialstål.

Vi instämmer i regeringens beklagande, att man från amerikansk sida fattat dessa importbegränsande beslut. Vi hoppas att regeringen i samarbete med de andra länder som drabbas skall finna en väg som undanröjer eller åtminstone minskar olägenheterna av de amerikanska åtgärderna.

Som handelsministern påpekar i sin deklARATION finns det en risk för att sådana protektionistiska åtgärder smittar av sig och att fler regeringar

därmed får det svårare att motstå krav i de egna länderna på importbegränsande ingrepp.

Men, herr talman, just denna synpunkt har också framförts gentemot Sverige, vilket inte sägs i regeringsdeklarationen. Den synpunkten att man inte skall göra importstoppande ingrepp, därför att de lätt smittar av sig, har framförts i samband med att man i internationella organ har behandlat de svenska importbegränsningarna i vad gäller skor. EFTA-länderna exempelvis sade att de var rädda för att den svenska åtgärden skulle få, som man sade, "snöbollseffekter". Man sade att det svenska fallet har gjort det svårare för andra länder att motstå just krav från den egna industrin.

EG och EFTA har inte godkänt de svenska åtgärderna att införa dessa restriktioner. Den svenska regeringen har förklarat att av neutralitets- och säkerhetspolitiska skäl är dessa våra åtgärder inte förhandlingsbara. När vi framför sådana synpunkter får vi dock inte glömma bort att vi skrivit på ett EFTA-avtal som innebär att åtgärder enligt den avtalsparagraf vi åberopar först skall godkännas av EFTA-rådet. Något sådant godkännande har vi inte skaffat oss innan vi tillgrepp åtgärden och inte heller fått i efterhand.

Om det ur neutralitetssynvinkel var acceptabelt att skriva på en sådan förpliktelse måste det ur neutralitetssynvinkel också vara godtagbart att efterleva den. Vi kan inte åberopa neutralitetshänsyn än på det ena sättet, än på det andra sättet utan att kompromettera neutraliteten. Vi får inte inge omvärlden känslan att neutraliteten är något vi åberopar, utan något system, precis som det passar oss. Går vi till väga på det viset minskar förståelsen för innebörden av den svenska neutraliteten.

När det gäller EG finns det inget stadgande om vilken procedur som skall följas när man vill tillämpa den paragraf vi åberopar. Dock är det så att vi i förhandlingarna med EG energiskt krävde att det alltid skulle vara konsultationer innan någon skyddsparagraf sattes i kraft. Det gör därför ett svagt intryck när vi nu säger att några konsultationer inte kan ske av neutralitetshänsyn. Det försämrar trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken när vi först kräver ett förfarande och sedan tillämpar ett annat.

Risken att importrestriktioner sprider sig visas också av att EG reagerat med åtstramningar av den svenska pappersexporten. I den handelspolitiska deklaration som herr Lidbom nu avgivit heter det bl. a.: "Efter framställning från sin egen papperindustri har Gemenskapen berett sig en i frihandelsavtalet förutsedd möjlighet att senare under året ingripa mot exporten av papper från Sverige och övriga pappersexporterande EFTA-länder".

Denna beskrivning av läget är ofullständig. De planerade ingreppen mot pappersexporten är mera omfattande mot Sverige än mot andra EFTA-länder. Olika motiv har angivits för denna för oss oförmånliga särbehandling. Klart är emellertid att de svenska skorestriktionerna här har inverkat.

Dessa sammanhang måste vi klargöra för oss själva. Det är inte bara i andra länder som det kan vara svårt att motstå protektionistiskt tryck från olika branscher. Vi måste vara medvetna om att andra branscher kan råka illa ut när vi med handelspolitiska ingrepp försöker skydda någon näring. Särskilt för ett litet land med så omfattande utrikeshandel som Sverige är dessa risker stora. Det är beklagligt att Sverige genom sina egna åtgärder fått det svårare att med kraft och trovärdighet protestera t. ex. mot de amerikanska försöken att minska vår specialståls-export.

Det finns en utredning som heter beredskapsförsörjningsutredningen. Den har framlagt ett betänkande som innebär att man måste finna andra stödåtgärder för verksamheter som behövs för att överleva en avspärrningsperiod. Man säger att handelshinder inte är förenliga med våra internationella åtaganden.

I den proposition som handelsministern just avgivit till riksdagen nämns dock, såvitt jag kan se, inte dessa slutsatser; dem förbigår handelsministern med tystnad.

Med hänsyn till att regeringen talar om ansträngningar för att bevara vår försörjningsberedskap blir man också förvånad över att staten, som ibland talar om att den själv skall hålla i gång verksamheter, nu föreslår att centrala beklädnadsverkstaden i Karlskrona skall läggas ned. Det är bra att Sverige har kunnat ökat exporten till vissa u-länder och till östblocket. Men man måste vara medveten om att helt avgörande är våra handelsförbindelser med OECD-länderna. Nästan 70 % av vår handel sker med dessa länder. Det är viktigt att vårda dessa kontakter. Jag har tidigare påpekat det anmärkningsvärda i att ingen regeringsföreträdare har funnit det mödan värt att göra ett goodwillbesök i EG sedan vårt avtal med EG skrevs på. Herr Lidbom och andra i regeringen är flitiga resenärer i u-länder och östländer. Dessa färder har sitt värde. Men om den svenska regeringen väljer att inta en överlägsen hållning till de viktigaste industriländerna och inte anstränger sig att skapa de allra bästa förbindelser också med dessa länder, kommer detta i det långa loppet att skada våra väsentliga intressen.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! I slutet av sitt anförande sade utrikesministern att det finns "ett samband mellan nedrustningsarbetet och strävandena efter en ny ekonomisk världsordning". Och visst är det så. I nedrustningsarbetet försöker vi få världens nationer, stora och små, fattiga och rika, att i fredens och det ekonomiska förnuftets namn hejda den vansinniga kapprustningen.

När vi talar om en ny ekonomisk världsordning vill vi att världsekonomin skall ordnas så, att rätten till drägliga materiella villkor inte skall vara förbehållen ett fåtal människor på jorden. För detta krävs en rättvisare fördelning av jordens resurser mellan människor och nationer. Men det är inte bara ett fördelningsproblem mellan fattiga och rika, det

är också en fråga om fördelning mellan förnuftiga och oförnuftiga ändamål.

I dag använder världen över 1 000 miljarder kronor på rustningar. För den summan har de båda supermakterna USA och Sovjetunionen skaffat sig en vapenarsenal tillräckligt stor för att de skall kunna förgöra varandra 50 gånger om.

I summan ryms också stora militärutgifter för de fattigaste av jordens länder. Cuba har råd att skicka 10 000 man trupper eller mer över Atlanten och underhålla dem där månad efter månad. 34 u-länder har ansett sig ha råd att skaffa militära flygplan för överljudshastighet.

En ansedd amerikansk tidskrift på nedrustningsområdet har med hjälp av forskare räknat ut vad man skulle kunna använda de pengar till som man fick loss om man minskade världens militärutgifter med bara 5 %. Det här skulle man kunna göra för de pengarna:

600 miljoner barn skulle kunna räddas från allvarliga bristsjukdomar till följd av felnäring och svält.

100 miljoner barn skulle kunna få plats i grundskola.

25 miljoner vuxna skulle kunna ges möjlighet att lära sig läsa och skriva.

Världsomfattande program mot tandsjukdomar och malaria skulle kunna genomföras.

En permanent internationell hjälpstyrka att sättas in vid katastrofer skulle kunna byggas upp och ges resurser att lämna effektiv hjälp.

Åtskilliga länder på randen till hungerkatastrof skulle kunna genomföra omfattande program för större jordbruksavkastning.

Pengarna skulle kunna användas på annat sätt än i det här exemplet. Men är det en ny och bättre ekonomisk världsordning vi efterlyser kan vi slå fast att sämre än på det nuvarande sättet kan pengarna knappast användas. Den slutsatsen blir inte mindre rimlig om man ser världens problem från militär säkerhetssynpunkt.

För just detta att rustningarna alltid görs "för fredens sak" belyser hur absurd den nuvarande situationen är. I stället för att angripa de orsaker som skapar social och politisk oro och krig koncentrerar man sina resurser på att skydda sig mot följderna. Ibland satsas miljarderna bara för den nationella prestigens skull.

Herr talman! FN-dokumentet om en ny ekonomisk världsordning är i hög grad ett uttryck för ländernas beroende av varandra. Det är ett beroende på snart sagt alla områden. Och det är ett beroende på både gott och ont.

När fisket slår fel utanför Peru och när Sovjetunionen når bara halva den planerade spannmålsproduktionen rakar livsmedelspriserna i höjden, till glädje för länder med överskott – som Sverige i fråga om vete – men till bekymmer och elände för oändligt många fler, framför allt i den fattiga delen av världen.

När oljepriserna i ett enda slag femdubblades rubbades världsekonomin. I industriländerna har följden blivit inflation och stagnation. I

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

det stora flertalet u-länder, som inte av naturen begåvats med väldiga oljelager, har förhoppningar om bättre levnadsvillkor och ekonomisk utveckling vänts till farhågor om ännu mer svält och ännu större fattigdom under kommande år.

När de stora industriländernas regeringar valt att vårda valutaserv och penningvärde med större ömsinhet än människors rätt till arbete sprider sig verkningarna till land efter land. Mindre industriländer, såsom Sverige, har fått se sin export minska och den ekonomiska tillväxten utebli. U-länderna har mötts av nya barriärer i sina trevande försök att få en plats på de rika ländernas marknader och av ännu mer av ovilja från de rika länderna att leva upp till givna löften om bistånd.

Men om negativa verkningar sprider sig mellan länderna ligger också det positiva möjligheterna till motåtgärderna i samverkan mellan länderna. Det gäller för den svenska ekonomin lika väl som för kraven på ökad rättvisa mellan människor och nationer.

Vi i Sverige har medvetet valt att ha en öppen ekonomi, där vi tar emot varor och konkurrens från andra länder, där vi själva på världsmarknaden säljer och konkurrerar så mycket vi kan. Vi har valt denna öppna ekonomi av flera skäl. Viktigast är att frihandeln är förutsättningen för det svenska välförhållandet. Utan ett fritt utbyte över gränserna av varor och tjänster skulle svenska folket ha det betydligt sämre än i dag.

Sverige är ett litet land. Men genom att svenska företag har tillgång till den stora världsmarknaden kan de bygga upp en produktion som är effektiv och ger billiga varor. Och genom att vi håller vår egen ekonomi öppen säkras en konkurrens också på de varuområden, där det bara finns något enstaka svenskt företag. Den konkurrensen pressar priserna och ökar valfriheten för konsumenterna.

För folkpartiet, som är ett liberalt parti, är det självklart att Sverige skall hålla fast vid den öppna ekonomin och frihandeln. Men då måste vi också vara medvetna om de krav det ställer på den ekonomiska politiken, t. ex. att vi inte omedelbart ger efter för de rop på protektionism och slutenhet som hörs i tider då de ekonomiska svårigheterna tornar upp sig. För om det blir så att varje land försöker skyffla över sina problem på de andra länderna, så mångdubblas svårigheterna för alla länder. Det som är import för ett land är export för andra länder. Det som betyder konkurrens på hemmamarknaden för ett land innebär sysselsättning och produktion för ett annat.

Vi ser det nu i hotet mot den svenska exporten av specialstål till USA, en export på ett par hundra milj. kr. som nu hotas av drastiska begränsningar. Särskilt de mellansvenska stålverken riskerar att hamna i stora svårigheter. Därför är det rimligt att handelsministern, som han gör i sitt anförande, reagerar skarpt mot de amerikanska åtgärderna. Men det finns också anledning att ställa sig frågande: Med vilken moralisk tyngd kan just den svenska regeringen just i dag framföra sin klagovisa?

I dag är handelsministern full av indignation över att USA tillgriper importrestriktioner för att skydda sin industri. För mindre än ett år sedan

stod han här i kammaren och var lika full av indignation över dem som vågade kritisera honom för att den svenska regeringen ville skydda sin industri – just med importbegränsningar.

I dag påpekar handelsministern, fortfarande helt riktigt, att den amerikanska åtgärden innebär risk för liknande åtgärder från andra länders sida. Just det. Men tog inte den svenska regeringen på sig precis det ansvaret när man införde importrestriktioner på skor och förebådade liknande åtgärder på hela textilområdet genom att införa licenstvång för all import av textilier?

Att industriländerna, herr talman, avstår från protektionistiska inslag i sin handelspolitik är också ett viktigt u-landskrav. U-länderna måste få spela en ny roll i världsekonomin, inte i fortsättningen som hittills tvingas finna sig i att leverera billiga råvaror och köpa tillbaka dyra färdigprodukter. När vi skrev under FN-dokumentet om en ny ekonomisk världsordning, lovade vi att hjälpa till med detta.

Det var därför med inte så liten förvåning vi läste om att regeringen i all tysthet förmått Portugal att gå med på en "frivillig" begränsning av textilimporten. Portugal skall enligt det här avtalet skära ner sin textlexport till Sverige med i genomsnitt 10 % jämfört med 1974/75, då exporten snarast var lägre än normalt.

Detta gör vi mot ett Portugal, där både ekonomin och demokratin befinner sig i väldiga svårigheter. Bara hälften av landets import täcks i dag av exporten. Nationalprodukten beräknas ha sjunkit med 15 % under 1975 och väntas sjunka med ytterligare 10 % i år. Omkring 300 000 portugiser var utan jobb vid årsskiftet. Arbetslösheten växer, bl. a. genom den stora inflyttningen från de f. d. afrikanska kolonierna. Valutaunderskottet har ökat dramatiskt. Guldreserven har tömts nästan helt.

Det är detta land, herr talman, vi inte anser oss ha råd att låta exportera mer till Sverige. Med ena handen ger vi bistånd – 40 milj. kr. – och Sveriges statsminister låter sig hyllas på det portugisiska socialistpartiets massmöten. Med andra handen, och i all tysthet, stoppar regeringen Portugals export på ett varuområde som är viktigt både för ekonomin som helhet och för sysselsättningen.

Jag vill inte påstå att det här är typiskt för den svenska regeringens sätt att uppfatta den internationella solidaritetens krav, men det är ett ovanligt trist inslag av politisk dubbelmoral.

Det finns ändå till sist, herr talman, anledning att understryka att ett upprätthållande av frihandeln inte är någon uppoffring från svensk sida. Vi hjälper u-länderna genom att köpa deras färdigprodukter. Visst är det så. Vi bidrar i ringa mån till sysselsättningen också i industriländerna genom att tillåta fri införsel av deras produkter.

Men framför allt hjälper vi oss själva. Det svenska välståndets viktigaste finansieringskälla är inkomsterna från vår export. De problem med ett stort underskott i handelsbalansen som just nu hotar det framtida reformarbetet kan bara klaras av om exporten ökas. Den uppgiften klarar vi inte om frihandeln naggas i kanten. Också på sikt står och faller den

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

svenska välståndspolitiken med den fria handelns och den öppna ekonomins bevarande.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Världsekonomin bär fortfarande sin prägel av imperialismens förhållanden. Den övervägande delen av jordens folk och länder hålls nere på en låg ekonomisk utvecklingsnivå därför att de plundras och utarmas på sina tillgångar av imperialistiska företag och stater. Den icke-socialistiska världens tillgångar kontrolleras till mycket stor del av mäktiga internationella monopol, s. k. multinationella företag. Dessa företag och deras stater försöker slå vakt om den världsordning de själva skapat. Inget medel är dem främmande för att söka bevara makten. De använder mutor och bestickning, kupper, öppen aggression och t. o. m. krig. En ny ekonomisk världsordning kräver ett slut på imperialismen. Den kräver ett slut på de multinationella bolagens makt och de regimer på vilka denna makt vilar.

Vilken roll kan då Sverige spela i världen? Sverige är en del av den imperialistiska världen. Men Sverige är en liten stat, vilket kan ge en viss rörelsefrihet, även inom systemets ram. Delar av den svenska utrikespolitiken visar detta. Det finns vissa drag i Sveriges förbindelser med omvärlden som är progressiva. Dit hör erkännandet av och biståndet till progressiva u-länder. Men det finns också, som vi ser det, negativa drag. Dit hör den svenska kapitalexporten, inte minst till länder som Spanien, Sydafrika, Brasilien och Chile. Dit hör också vårt lands medlemskap i Världsbanken och IDA.

Det har på senare tid påståtts att Världsbanken skulle ha fått en mera socialt betonad inriktning. Jag menar att dessa påståenden är felaktiga. Visserligen talas det från Världsbanken nu oftare om den sociala inriktningen, och visserligen har man givit lån exempelvis till Tanzania, men i övrigt består Världsbankens reaktionära politik.

Brasilien, som före militärkuppen 1964 vägrades lån, tillhör nu de största låntagarna. Likadant med Indonesien, som efter massakern på nationalister och kommunister 1967 fått omfattande stöd av Världsbanken/IDA. Likadant är det med Chile: Världsbanken deltog i det ekonomiska sabotaget mot Allendes regering och vägrade Chile lån – Pinochetjuntan däremot beviljas frikostigt medel. Sveriges medlemskap i Världsbanken och IDA står i motsättning till andra delar av vår politik gentemot u-länderna, delar som vi anser vara progressiva. Det står i strid med kraven på en ny ekonomisk världsordning. Därför anser vi att Sverige bör lämna Världsbanken.

Den svenska handeln med u-länderna avviker inte markant från det traditionella mönstret. Det är dock lovvärt att regeringen låtit införa särskilda tullpreferenser för att stimulera importen från u-länderna, även om dessa preferenser ännu berört mindre än 5 % av importen från dessa länder, och dessutom berör import från en del andra stater. Systemet med preferenser bör enligt vår mening vidgas för att främja u-ländernas

export.

Genom tillkomsten av IMPOD – importkontoret för u-landsprodukter – har Sverige skaffat sig en början till en apparat för att främja importen från u-länderna. Dess verksamhet hittills tycks främst ha varit av rådgivande karaktär. Det vore enligt min mening önskvärt om stödet till u-ländernas export kunde vidgas t. ex. genom att IMPOD ges möjlighet att bidra med en aktiv marknadsföring av vissa u-landsprodukter.

Trots att u-ländernas och de socialistiska staternas andel av den svenska utrikeshandeln ökat något under det senaste årtiondet fortsätter utrikeshandeln att vara ensidigt inriktad på ett fåtal kapitalistiska stater. Detta skapar problem. Vi vet hur exportinriktad den svenska produktionen har blivit. En rad storföretag producerar mer för export än för hemmamarknaden. Deras inriktning av exporten har skett efter deras egna av profitjakt och spekulation styrda intressen och efter deras politiska ambitioner att knyta Sverige till den övriga imperialistiska världen. Men de har därvid länkat utrikeshandeln till företag i kapitalistiska ekonomier, till ekonomier som liksom den svenska pendlar mellan högkonjunkturer och arbetslöshetskriser. De har, som fallet är med varven, drivits med i internationella spekulationsvågor – i varvens fall rörde det sig om tankersspekulation – och sedan när spekuleringen slagit fel hamnat i djup kris.

Vårt starka exportberoende av ett fåtal andra kapitalistiska stater har blivit ett problem allteftersom den internationella kapitalismens kris fördjupats. Visserligen har konjunktursvängningar och inflation i grunden och till avgörande del inhemska orsaker – men vårt starka beroende av utvecklingen i ett fåtal andra kapitalistiska länder bidrar till att förvärra problemen. För att en ändrad inriktning av utrikeshandeln – och vårt beroende – skall vara möjlig är det nödvändigt att utrikeshandeln blir föremål för kontroll och styrning också i dessa hänseenden.

Den minskade andelen för vissa kapitalistiska staters handel har som en viktig orsak den konjunkturrella utvecklingen. EG:s vikande andel borde dock förvåna dem som i EG-avtalet såg en källa till kraftig stimulans av den svenska ekonomin.

När det s. k. frihandelsavtalet godkändes var ett av argumenten att det skulle stimulera den svenska exporten till EG-länderna. Nu när avtalet varit i kraft några år, visar det sig att Sveriges handelsbalans gentemot EG blivit negativ och att handeln med EG totalt samtidigt har minskat. Om detta leder till en mera spridd utrikeshandel är det i och för sig inget negativt. Men det visar den dåliga hållfastheten i argumenten från debatten om EG-avtalen 1972 och senare. Vi hävdade då som nu att tullar ofta inte spelar en så viktig roll som man då gjorde gällande.

När Sverige ingick avtalet med EG, sade vi att detta kunde ses som ett första steg på vägen till att knyta Sverige närmare EG. Vi kan också konstatera att regeringen via sina representanter i den s. k. blandade kommitté mellan Sverige och EG, som tillkom för att administrera avtalet, varje år försökt få till stånd ett vidgat samarbete med EG, ett samarbete

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

som enligt handelsbilagan till årets budgetproposition "faller utanför själva frihandelsavtalet".

Inom EG fästes nu uppmärksamheten bl. a. vid den s. k. Tindemansrapporten som diskuterar EG:s framtid. Denna rapport syftar till en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik för medlemsländerna. Den visar med tydlighet att ett medlemskap i EG icke hade varit förenligt med en alliansfri politik.

Tindemansrapporten omfattar emellertid en del andra förslag. Sverige har knutit sin valuta till det s. k. ormensamarbetet, i vilket de flesta EG-länderna deltar. Enligt Tindemansrapporten skall detta arbete framdeles knytas fastare till EG. Valutasamarbetet skall bilda utgångspunkt för en gemensam ekonomisk politik. Ormensamarbetet skall därför enligt Tindemans utvidgas från att gälla krav på valutakursområdet till att gälla ländernas interna penningpolitik, budgetpolitiken, vad avser finansieringen av budgetunderskott och nyckelelementen i den ekonomiska politiken såvitt gäller konjunkturpolitik och inflationskontroll.

Det är förvånande att handelsministern inte med ett ord nämner just dessa planer inom EG i sin deklARATION, trots att han där diskuterar det s. k. ormensamarbetet. Dessa planer måste ju innebära – om de förverkligas – att Sverige borde tvingas lämna ormensamarbetet. Annars riskerar vårt land, som vi ser det, att på någon sorts lönnväg komma in i EG.

Herr handelsministern LIDBOM:

Herr talman! I morse kunde utrikesministern i sin första replik efter de borgerliga partiledarnas anföranden konstatera att det kring vissa delar av utrikespolitiken råder stor enighet, nämligen om vår säkerhets- och neutralitetspolitik.

På motsvarande sätt skulle jag kunna inleda min replik på de föregående talarnas inlägg med att säga att det också kring väsentliga delar av vår handelspolitik råder betydande enighet.

Här har sjungits frihandelslov i alla tonarter i de olika inläggen, och där är vi i grunden helt ense.

När kritiken har satt in och det skorrat litet grand i kritikernas anföranden har det gällt mera speciella frågor.

Det har varit påståenden om att regeringen inte fullföljer vår frihandelspolitik med full konsekvens, att vi gör avsteg som icke redovisas med hederliga motiv eller gör avsteg som skadar u-länder.

I anslutning till detta skulle jag vilja knyta an till vad herr Antonsson sade i sitt inlägg, där han strök under att frihandeln har sina bestämda gränser. Vad han syftade på i det inlägget var de gränser som bestäms av kraven på vår försörjningsberedskap och ytterst av vår säkerhetspolitik.

Vare sig vi talar om frihandel gentemot våra traditionella handelspartner eller om frihandel gentemot u-länder är det utan tvekan så att det finns vissa yttersta gränser för frihandeln, och där kommer försörjningsberedskapen in.

Det är i allmänhet på textil- och skoområdet som frågan om kon-

sekvensen i vår frihandelspolitik har aktualiserats. Då kan det vara till nytta att försöka ge litet perspektiv på detta.

Det sägs t. ex. att vi är alltför restriktiva mot u-länderna. Då kan det finnas skäl att påminna om vissa förhållanden. Vår import av tekovaror från u-länderna har utvecklats på ett rätt slående sätt under senare år. Under perioden från 1960 till 1975 t. ex. ökade den totala tekoimporten från u-länderna från 93 milj. kr. år 1960 till 825 milj. kr. år 1975.

En betydande del av denna import utgörs av kläder och trikåvaror. Under motsvarande period ökade importen från u-länderna av dessa varor från 28 milj. kr. till 536 milj. kr.

Denna statistik kan också – om man så vill – sammanställas med en annan intressant statistik, nämligen den över sysselsättningsutvecklingen inom tekoindustrin. Under samma tidsperiod som importen från u-länderna har utvecklats på detta sätt har sysselsättningen inom textilindustrin i Sverige minskat från 95 000 till 50 000 personer. Det säger ändå en hel del om att vi driver en politik som är inställd på en anpassning av vår industri och som kan ge utrymme för u-ländernas behov av att låta sin textilindustri expandera.

Herr Ullsten tog mera specifikt upp Portugal. Låt mig först i anslutning till detta säga att det inte är fråga om något märkligt avtal med Portugal, som vi förhandlat fram i största hemlighet och tysthet, och framför allt inte någon stor och revolutionerande nyhet. Vi har, trots vår allmänt generösa inställning i dessa frågor, sedan länge ett antal bilaterala avtal med olika stater om begränsning av importen av vissa tekoprodukter, och vi har tidigare haft ett sådant avtal med Portugal. Det avtalet har löpt ut, och vi är i färd med att förhandla fram ett nytt sådant. Det har också för en tid sedan nåtts en protokollär överenskommelse om detta, som på intet sätt innebär någon drastisk nedskärning i importen av tekovaror från Portugal.

Låt mig här också påminna om att Sverige är och sannolikt också kommer att förbli Portugals avnämare nummer två på detta område. Endast Storbritannien är större kund hos Portugal när det gäller trikå- och konfektionsvaror.

Det var kanske naturligt att någon av talarna skulle återkomma till den gamla frågan om skor och papper och våra relationer till EG. Herr Burenstam Linder ville knyta an till en tidigare debatt mellan oss om tolkningen av Sveriges avtal med EG, där han beskyller oss i regeringen för att vara inkonsekventa i vårt handlande och att sakna stöd för vårt agerande i det avtal vi själva skrivit på. Det skulle förhålla sig så enligt herr Burenstam Linder, att vi själva begärt att inga skyddsåtgärder skulle få tillgripas utan föregående konsultationer enligt det avtal vi hade med EG och att vi sedan ändå skulle ha rusat i väg på egen hand.

Nu är det tyvärr så att till den paragraf som handlar om säkerhetspolitiken är inte knuten någon skyldighet att konsultera. Och det är ingen tillfällighet – vi har självfallet inte velat föra in någon konsultations-skyldighet när det gäller åtgärder som bottnar i säkerhetspolitiska be-

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

dömningar. De bedömningarna skall vi göra helt på egen hand.

Herr Burenstam Linder ställde en konkret fråga om UNCTAD-koden och sjöfarten. Jag lämnar det svaret att vi inte har anslutit oss till den här koden och att vi gör vad vi kan för att man skall hitta lösningar som innebär att UNCTAD-koden inte tillämpas mellan de traditionella sjöfartsländerna. I den mån det kan trösta oss något kan vi ju konstatera att denna sjöfartskod, som utan tvivel skulle kunna tillfoga oss rätt stor skada, ännu inte har trätt i kraft. Det är alltså för dagen tveksamt om så många länder över huvud taget kommer att ratificera den att den kan träda i kraft.

Det var väl ett och annat i övrigt att nämna också, men jag kan återkomma till det i en senare replik, eftersom min tid nu lär vara i det närmaste utrunnen.

Herr statsrådet FELDT:

Herr talman! Jag skall bemöta något av vad som i tidigare inlägg sagts om vår valutapolitik och vårt internationella samarbete, och jag tänkte börja med herr Burenstam Linder.

Han gav det intrycket när han talade om Sveriges upplåning utomlands, att denna upplåning är oroväckande stor. Men jämfört med flertalet övriga industriländer har Sverige fortfarande en internationell skuldsättning som är mycket liten. Det gäller också efter den upplåning som vi haft åren 1974–1976.

Jag kan, för att illustrera detta siffermässigt, säga att upplåningens storlek under de här åren visserligen måhända motsvarar siffran 10 000 kr. per hushåll, men mera intressant är att konstatera om Sverige netto gentemot utlandet har en skuld. De bedömningar vi kan göra nu är att valutarenserven, inkl. dispositionerna i affärsbankerna, är ungefär 18 miljarder kronor och företagens nettoskuld ungefär 8 miljarder. Det lämnar en nettobehållning på 10 miljarder kronor. Eftersom vi har 3 miljoner hushåll, blir – i stället för herr Burenstam Linders siffra, en skuld på 10 000 kr. per hushåll – våra nettotillgångar gentemot utlandet 3 000 kr. per hushåll. Den här ställningen gentemot utlandet visar sig också däri att svenska låntagare har en mycket god kreditvärdighet på den internationella kreditmarknaden och i allmänhet har kunnat uppnå förhållandevis goda villkor.

Däremot är vi ense om att Sverige inte kan fortsätta att låna i samma omfattning som under de senaste åren. Det är också detta som kommer att prägla inriktningen av den ekonomiska politiken: att nå balans i våra utrikesbetalningar i början av 1980-talet.

Herr Burenstam Linder lyckades i sitt anförande också få in skatteomläggningen för 1977. Först kan man notera att herr Burenstam Linder tydligen utgår från att den kommer att genomföras på det sätt som regeringen kommit fram till och som LO och TCO har anslutit sig till. Eftersom detta inte kan vara någon förhoppning från herr Burenstam Linders sida, måste det alltså vara en prognos för att även 1977 års skat-

teomläggning vinner anslutning i riksdagen enligt regeringens förslag. Det är intressant att också moderata samlingspartiet nu kommit fram till den bedömningen. I övrigt tycker jag att herr Burenstam Linder har valt att helt misstolka skatteomläggningens betydelse för vår framtida pris- och kostnadsutveckling, men det hör liksom hemma i en annan debatt.

Det är utmärkt att herr Burenstam Linder stöder den svenska kronans medverkan i valutakurssamarbetet i ormen. De invändningar han gör mot regeringsdeklarationens uppfattning om rörliga växelkurser och inflation tror jag i min tur bygger på ett missförstånd. Vi tillhör via ormen ett valutablock där inflationstakten just nu – det gäller framför allt Förbundsrepubliken Tyskland – klart är i avtagande. Genom bindningen av kurserna stöds vår egen kamp mot inflationen. Skulle det sambandet brytas – det är det som avses med orden "rörliga valutakurser" – tyder mycket på att kursutvecklingen för de här länderna skulle bli sådan, att inflationstrycket utifrån på vår inhemska marknad ökar.

Sedan är det intressant att konstatera att herr Burenstam Linder i sitt inlägg nu visat en insikt om att inflation kan importeras. I andra sammanhang brukar företrädare för moderata samlingspartiet uppträda som om all inflation berodde på för höga löner och för höga skatter i Sverige, men när herr Burenstam Linder uppträder i debatter av det här slaget låter han tydligen förnuftet tala åtminstone en bit.

Herr Burenstam Linder är en upptagen man, och man kan därför inte begära att han skall följa med regeringsrepresentanternas resor i Väst-europa, men eftersom han uttalade sig i ytterligt kategoriska ordalag om att vi över huvud taget inte sedan EG-avtalet skrevs på har visat något intresse för att göra vad han kallar goodwillresor i EG-länderna, kanske jag till hans upplysning – om han nu vill höra på mig ett slag – kan låta honom få veta att utrikesministern har rest till London, Paris och Rom, att statsministern har rest till Haag och Paris, att industriministern har varit i London och har haft besök av den franske industriministern och den holländske ekonomiministern. Och själv har jag – i den mån mina resor har lett till någon goodwill – besökt Bonn, Haag, London, Köpenhamn – Köpenhamn räknas väl också till EG-området? – och även Bryssel, en stad vars regering jag besökte i går.

Herr Antonsson tycks till alla delar sluta upp bakom regeringens valutapolitik och vårt agerande i det internationella monetära samarbetet, och det är väl bra. En liten förenkling gör han sig dock skyldig till, när han påstår att den svenska kronans starka ställning enbart beror på att vi förstärkt valutareserven genom utlandsupplåning. Det är långt ifrån hela sanningen. Den svenska kronan är stark också därför att vår pris- och kostnadsutveckling hittills – det gäller sedan flera år – har varit gynnsam jämförd med omvärldens. Vidare uppfattas kronan som stark därför att vi samtidigt har haft full sysselsättning, stigande produktion och ökade industriinvesteringar. Svensk ekonomisk politik betraktas f. n. utomlands helt enkelt som något av ett föredöme, eftersom vi har kunnat

förena monetär stabilitet med ekonomisk expansion, och det återspeglar sig i marknadens värdering av vår valuta.

Till herr Israelsson skulle jag vilja säga att det är riktigt att Tindemansrapporten innehåller förslag om en mycket långtgående samordning av den ekonomiska politiken för de EG-länder som ingår i ett valuta-samarbete. Men vi har flera skäl att avvakta innan vi enbart på grundval av den här rapporten drar några slutsatser för Sveriges del.

För det första skall Tindemansrapporten behandlas av EG:s medlems-länder; det torde f. ö. ske i dag vid EG:s s. k. toppmöte i Luxemburg. Mitt intryck, baserat på samtal med företrädare för EG-ländernas re-geringar, är att rapporten inte kommer att antas av EG-länderna annat än i mycket begränsad omfattning.

För det andra vet vi i dag ingenting om hur förhållandet för de två länder som är associerade till valutaormen – dvs. Norge och Sverige – kommer att påverkas om EG-länderna skulle gå in i ett närmare sam-arbete. Men jag kan lugna herr Israelsson på en punkt: Under inga om-ständigheter kommer vi att låta detta förhållande utvecklas så, att det blir något slags lönnväg in i den europeiska gemenskapen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Att på tre minuter besvara inlägg från två statsråd är inte så enkelt. Jag börjar med herr Lidbom.

Det är helt riktigt – det sade jag i mitt inlägg – att i den paragraf som Sverige åberopar i vad gäller skorestriktioner gentemot EG-länderna finns ingen procedurregel. Men det står alldeles tydligt i propositionen att för alla de olika skyddsklausuler som här finns krävde Sverige i för-handlingarna att vi skulle få in ett konsultationsförfarande. Alla de jag har frågat som har sysslat med förhandlingarna bestyrker att så var det verkligen, och det står som sagt i propositionen.

Nu säger herr Lidbom att det är alldeles självklart att det aldrig kan ha varit vår avsikt att det skulle förekomma konsultationer när det gällde den här paragrafen, för det skulle strida mot våra säkerhetsintressen att ha överläggningar innan vi åberopade denna paragraf. Men om det vore riktigt, herr Lidbom, måste ni ha gjort en allvarlig tabbe när ni skrev på EFTA-avtalet, för där sägs det alldeles klart att för undantag enligt den skyddsklausul som avser säkerhetsskäl krävs rådets godkännande i förväg. Herr Lidbom kan inte gärna stå på två olika ben i denna mycket viktiga fråga.

När det gällde sjöfarten ställde jag också en fråga om Sovjet, men jag fick inget svar på den.

Det är riktigt att frihandeln har sina gränser, men vi kan f. n. konstatera att det ingrepp i form av restriktioner för skoimporten som regeringen gjorde förra året också tycks ha sina gränser i den bemärkelsen att det

inte har visat sig vara funktionsdugligt. Att döma av en av morgontidningarna i dag överväger regeringen att komma med en proposition om ytterligare stöd för skoindustrin, vilket jag tycker är bra, därför att de åtgärder ni satte in i höstas inte dög någonting till. Det var sådana synpunkter som gjorde att jag kritiserade restriktionerna när de infördes plus det förhållandet att jag anser att man när det gäller en så viktig sak som neutraliteten inte skall i ena ögonblicket åberopa ett förfarande som självklart i sammanhanget och i nästa ögonblick göra på ett helt annat sätt. Det försämrar vår trovärdighet.

När det gäller besök i EG har jag inte uteslutit att regeringsledamöter har befunnit sig i Bonn, i London och på andra platser. Jag svarade att det inte har varit något statsråd på goodwillbesök i EG, och det är riktigt. Det är synd, tycker jag, för dessa förhållanden som jag talat om visar ju att det skulle ha varit bra att ha rimligare kontakter än dem som vi nu har.

Till herr Feldts övriga synpunkter skall jag be att få återkomma i nästa replik.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min tes i det förra inlägget var att som metod att lösa sysselsättningsproblem är handelsrestriktioner mycket dåliga. Man kanske kan klara problemen kortsiktigt i en bransch, men samtidigt riskerar man sysselsättningen inom hela industrin. EG:s motåtgärder med anledning av de svenska importrestriktionerna för skor förra året – motåtgärder som riktade sig mot pappersexporten – är exempel på just detta.

Det är också alldeles uppenbart, såvitt jag begriper, att skulle vi göra allvar av planerna på nya importkvoter på tekoområdet, så kan återverkningarna på svensk industri i övrigt komma att bli ännu allvarligare. Det kan kanske vara av intresse för kammaren att få veta om man från regeringens sida överväger att låta det automatiska licenstvång, som man nu har, övergå till en direkt kvotering.

Dessutom vill jag framhålla – och det är inte det minst viktiga – att även om dessa avsteg från den rena frihandelsprincipen är ganska små och till synes obetydliga, så skapar de fel slags handelspolitiskt klimat. De amerikanska åtgärderna ser jag i och för sig inte som repressalier mot vad Sverige gjort på skoområdet – för det är nog Sverige alltför obetydligt. Men det är ett uttryck för hur det kan gå i en värld där frihandelsprincipen som sådan börjar naggas i kanten.

”The shoe is on the other foot now” lär vara ett uttryck som man nu använder i den amerikanska kongressens korridorer om ock till klagande svenskar. ”Skon sitter på en annan fot nu” – eller, i klartext: Ni med era skoimportrestriktioner skall väl inte komma här och gnälla.

Det är just den sortens klimat som uppstår när man för kortsiktiga vinster gör ingrepp i ett frihandelssystem som är ganska bräckligt som det är. Dessa ingrepp må te sig oviktiga vart och ett för sig, men t. ex. Portugalavtalet – jag har ingen aning om hur det står i förhållande till

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

tidigare avtal – medför från portugisisk synpunkt en nackdel. Det innebär en begränsning av möjligheterna att exportera till Sverige som portugiserna, med sina mycket stora ekonomiska problem, uppenbarligen upplever som mycket besvärande. Jag tycker att vi i Sverige, och inte minst herr Lidbom själv, borde ha förståelse för den sortens invändningar som i det här fallet kommer från Portugal. Det är ju ett direkt eko av den kritik som herr Lidbom själv framför gentemot de amerikanska utrikes- och handelsdepartementen för de åtgärder som de vidtar mot oss.

Herr ANTONSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag finner inte stor anledning att gå i polemik mot något av de statsråd som nu har yttrat sig.

Statsrådet Feldt hävdade att den svenska kronans styrka i huvudsak berodde på en stark ekonomi och en stark ekonomisk politik inom landet. Jag sade att kronans styrka också beror på den utlandsupplåning som vi har haft. Ingen kan förneka, tror jag, att denna utlandsupplåning har stärkt den svenska kronan, inte minst i förhållande till den tyska marken. Dessutom har OECD ganska nyligen varnat för vissa svagheter i den svenska ekonomin. Därför skall man kanske inte dra för stora växlar på den svenska kronans styrka.

Jag är tillfreds med att statsrådet Lidbom och jag är överens om en väsentlig princip, nämligen att även om vi ansluter oss till frihandeln som idé och vill försöka genomföra den så långt det är möjligt, så sätter vår utrikespolitik, beredskapssynpunkten och våra intressen ur den aspekten, en viss gräns när det gäller total frihandel.

Får jag så, herr talman, säga några ord om våra relationer till EG, eftersom den frågan har skyttat i debatten och delvis också omnämnts i regeringsdeklarationen. Vi som enträget och energiskt hela tiden hävdade att ett frihandelsavtal var den linje som vi borde gå in för, om vi ville garantera vårt oberoende, tycker naturligtvis att det är glädjande att höra vad som nu sägs. Vi möttes den gången av många tveksamma och starkt kritiska röster inte minst från det svenska näringslivet. Vi möttes av argument som gick ut på att om vi icke lyckades uppnå fullt medlemskap, skulle det innebära oöverstigliga ekonomiska svårigheter för svenskt näringsliv och en påtaglig svaghet för den svenska ekonomin i allmänhet.

Jag säger detta därför att om man i dag talar med svenska företagsledare, så erkänner de nästan utan undantag att frihandelsavtalet fungerar väl och att det har fungerat långt bättre än man förutsatte. Det ligger sannerligen, herr talman, inget försök till efterklokhet i detta utan endast ett konstaterande av att en tillfredsställande utveckling har ägt rum.

Herr ISRAELSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först konstaterar jag att handelsministern gjorde det väsentliga uttalandet att de säkerhetspolitiska bedömningarna skall vi helt göra själva, och de är inte förhandlingsbara. Det tycker jag är ett väsentligt

konstaterande, och vi är helt överens i den frågan.

Statsrådet Feldt tog upp Tindemansrapporten, som jag behandlade i mitt första inlägg. Herr Feldt är överens med mig i bedömningen av rapportens innehåll, men han lugnar ner mig beträffande tillämpningen. Han säger att blir planen över huvud taget antagen blir den det endast till ringa del, och Sverige har därför anledning att avvakta vad som händer.

I stora delar har jag nog samma uppfattning som statsrådet Feldt, men jag tror det är viktigt att vi konstaterar, att om den här planen verkligen genomförs måste det bli svårigheter för Sverige att vara kvar i valuta-ormen. Frankrike har ju gått ut och in i ormen ett par tre gånger, och skulle det här genomföras tror jag att det måste handla om att Sverige inte längre kan vara med.

Sedan skulle jag, om det nu ges tid till det i replikskiftet, vilja ställa en fråga. I utrikesministerns deklaration talades det om att det behövdes en debatt till följd av avspänningen, en debatt som också handlade om systemen. Kan man tänka sig att genomföra en ny ekonomisk världsordning utan att också systemen kommer in i debatten? Som jag sade i mitt huvudanförande har jag svårt att förstå att det går att genomföra en ny ekonomisk världsordning utan att systemen också förändras.

Herr handelsministern LIDBOM:

Herr talman! När jag den här gången lyssnade på herr Ullsten gjorde jag två reflexioner. Den ena är att en bra bit är vi överens. Jag tror inte heller att man i någon större utsträckning löser sysselsättningsproblemet genom handelsrestriktioner. Jag är lika helhjärtat anhängare av frihandelsprinciper som herr Ullsten. Men det är ju föga märkligt att vi är överens så långt.

Den andra reflexionen gäller hur herr Ullsten lägger upp det hela. För herr Ullsten finns ingen yttersta gräns, utan det är bara att öppna gränserna totalt och i synnerhet gentemot u-länder och exempelvis Portugal. Varför skall ett stackars land som Portugal med sina ekonomiska svårigheter inte få exportera fullkomligt fritt till Sverige? Det betyder att för herr Ullsten finns inte de betänkligheter som herr Antonsson och jag uppehöll oss något vid. Det finns ingen frihandels yttersta gräns som betingas av försörjningsberedskapen. Det vore rätt beklagligt om det återigen skulle visa sig att vi får en klyvning på det viset, att centern och socialdemokratin ensamma måste stå för vakthållningen kring denna väsentliga del av vår säkerhetspolitik. Dessutom tycker jag att herr Ullsten kunde kosta på sig ett erkännande att det realistiskt sett inte är riktigt att det lilla rika Sverige är ovanligt styggt mot Portugal. När det gäller konfektions- och triåkindustrin är vi Portugals kund nr två. Det har vi blivit därför att vi har tillämpat en ovanligt liberal politik. När herr Ullsten i sitt första inlägg talade om att vi nu går in med avtal och skär ned Portugals export av textilier till oss med 10 %, måste jag säga att jag inte har någon aning om varifrån herr Ullsten har fått dessa

siffror. De stämmer i varje fall inte med den uppfattning jag har av innebörden av det begränsningsavtal som är på väg med portugiserna.

För att avsluta detta kapitel vill jag säga att jag har inte heller upplevt någon veklagan och svår kritik från portugisiskt håll. Till skillnad från herr Ullsten har Portugals handelsminister Campinos utomordentligt stor förståelse för att inte något i-land totalt kan strunta i sina egna nationella intressen och över natten öppna gränserna för en ohämmad import, som är alltför konkurrenskraftig. De förhandlingar som vi har fört med portugiserna har präglats av en utomordentligt god atmosfär. De kvoter som vi har kommit fram till har bedömts som rimliga av bägge parter. Jag vågar påstå att förhandlingarna har utfallit till ömsesidig belåtenhet.

Så några ord om denna sammankoppling av skor och stål. Det är ett annat sätt att angripa vår handelspolitik när man påstår att vi, om vi vill vara konsekventa försvarare av frihandeln, får akta oss för sådana här övningar som i höstas med importbegränsning av skor. Då händer just sådant som att EG svarar med vissa importrestriktioner på pappersområdet eller att Amerika, som nu håller på att ske, gör importbegränsningar av stålet. Då står vi där nakna och har inga argument alls.

Ytterst är det samma argumentation. Fortfarande är det tecken på att man inte vill erkänna att det i botten ligger ett motiv som man inte kommer förbi. Som vi förut har sagt finns det en yttersta gräns, som dikteras av försörjningsberedskapen, och som gjorde sig gällande på skoområdet. Vi stod i en situation där ingenting annat än handelspolitiska åtgärder kunde ge oss tillräckligt rådrum för att vinna goda lösningar på sikt. Situationen var inte bara den att den svenska skoproduktionen hade gått ned till att motsvara ungefär 25 % av vårt konsumtionsbehov, utan det var också ett läge där vi förutsåg att om vi icke vidtog snabba och effektiva åtgärder, så skulle produktionen minska ytterligare till hälften inom loppet av något år. Det kunde vi inte finna oss i. För att få tid att på sikt ordna denna fråga var vi tvungna till handelspolitiska restriktioner.

Man vill alltså inte erkänna att dessa motiv har en speciell valör, utan man jämför dem med de andra motiv som andra länder kan ha för handelspolitiska restriktioner mot oss och andra – exempelvis USA beträffande stålet. Man kan egentligen inte göra någon jämförelse mellan det amerikanska specialstålet och de svenska skorna. Proportionerna är inte jämförbara. Rimligtvis hotades inte USA:s specialstålindustri på något för landet allvarligt sätt av det svenska specialstålet, som har en förhållandevis liten marknad i USA.

Jag skall till sist i den här repliken ta upp en sak som tidigare har förbigåtts men som något intresserat en del talare, nämligen dels herr Werner i Tyresö i morse, dels herr Israelsson nu. Jag tänker på de svenska investeringarna utomlands och de multinationella företagen. Herr Werner gjorde en rätt bred och yvig exposé i detta ämne.

Vi bör fortsätta att driva arbetet på att få internationella investeringar

och multinationella företag under en internationell och nationell kontroll. Men samtidigt är det av vikt att slå fast att det här är en invecklad problematik. Vi måste erkänna att våra bästa exportindustrier är något av ryggraden i svensk ekonomi och att investeringar utomlands ofta nog är nödvändiga för att företagen skall vara framgångsrika. På en del marknader är investeringar i det främmande landet praktiskt taget ett villkor för att de skall kunna vara verksamma där. Det finns exempelvis länder där man icke på något sätt kan konkurrera om den offentliga upphandlingen om man inte är etablerad i landet. I sådana fall innebär naturligtvis en utlandsinvestering en förstärkning av det svenska företaget och dess expansionsmöjligheter och kan bidra till att öka sysselsättningen också i Sverige.

Vi skall ha dessa förhållanden klara för oss, samtidigt som vi är medvetna om att ett företags multinationella karaktär kan skapa vissa bekymmer, därför att det blir alltför självständigt och oberoende gentemot nationella regeringar och fackliga organisationer.

Herr Werner talade om våra investeringar i Sydafrika. Utrikesministern har redan framhållit och upprepat att vi avråder svenska företag från att investera i Sydafrika. Jag kan i den delen bara tillfoga att regeringen noga följer utvecklingen på denna punkt. Vi har det allmänna intrycket att det under de senaste åren icke förekommit annat än skäligen obetydliga investeringar i Sydafrika.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Om det är riktigt som det sägs att regeringen skall framlägga en proposition om vidgat stöd till teko- och skonäringsarna, så är det bra. Men det är också ett mycket klart bevis för att herr Lidboms åtgärder som regeringen vidtog i december inte dög till att ge dessa näringar det stöd som behövs. Att det neutralitetsargument som regeringen försökt använda för att motivera att man inte haft några konsultationer med andra länder inte heller duger står också klart.

Herr Lidbom hade i sin sista replik ingenting att säga om detta. Han kanske sparar det till en senare replik då han vet att jag inte har rätt att gå i svaromål: Vi får väl tolka det förhållandet att herr Feldt gick in i debatten för att hjälpa herr Lidbom med växelkursfrågorna som ett tecken på att herr Lidbom behöver hjälp.

Herr Feldt försöker göra gällande att vår skuldsättning inte är så allvarlig. Vi har rätt stora tillgångar utomlands, påstår herr Feldt. Ja, men det avgörande är – det sade jag också – att vi under senare år har lånat i en omfattning som motsvarar ungefär 10 000 kr. per familj. Hela den standardstegring som skedde föregående år och som regeringen älskar att åka runt på möten och skryta med betalades av pengar upplånade utomlands. Det är helt riktigt. Det är självklart att vi har en del utländska tillgångar som byggts upp tidigare. Men det som är intressant nu är att den ekonomiska politiken lett till att vi har tvingats minska dessa. Den förändringen är allvarlig. Den är en signal till att man måste ta på allvar

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

de svårigheter vi står inför i den ekonomiska politiken. Jag sade detta i mitt inlägg men vill herr Feldt förringa de svårigheterna kan han göra det – det är i så fall ytterligare en signal till att det verkligen behövs en regeringsändring.

Jag sade inte att det skulle bli 6 % i löneskattestegringar nästa år. Jag sade att om det blir så som den nuvarande regeringen vill ha det så blir löneskattestegringen åtminstone 6 % innan avtalsrörelserna ens har satt i gång. Jag tror inte att det är det bästa sättet att vrida den svenska ekonomiska utvecklingen rätt, att hävda våra marknadsandelar, att trygga sysselsättningen i exportindustrin och i importkonkurrerande näringar.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern tyckte att jag var litet njugg när jag inte ville ge regeringen ett erkännande för att den i stort sett för en frihandelsvänlig politik. Låt mig då göra det nu. Att jag inte gjorde det tidigare beror på att jag har iakttagit att regeringen själv hyllar den svenska politiken så bra att det är en överflödsuppgift för andra att ge sig in i den verksamheten. Vad jag tog upp var de punkter där jag tyckte att det fanns anledning till kritik.

Nu säger handelsministern att det är fel, rent av litet lumpet, att jämföra stål och skor, att jämföra de amerikanska restriktionerna på importen av specialstål, som också drabbar Sverige, och Sveriges restriktioner i fråga om skoimporten. Javisst, jag påpekade också att det här rörde sig om litet olika storheter och att jämförelsen var ytterst principiell. Men här finns också likheter.

I båda fallen handlar det om regeringar som är ute för att skydda sin egen industri, och det har de både rätt och skyldighet att göra. I båda fallen fanns det alternativ till handelsrestriktioner. Herr Lidbom påstår att USA vältrar över hela bördan på andra länder i stället för att vidta interna anpassningsåtgärder. Det finns alltså alternativ till importrestriktionerna enligt herr Lidboms egen mening.

När det gäller Sverige och skoimporten var det, såvitt jag minns, inte en enda sakkunnig instans, myndighet eller någon annan, som tyckte att det rätta sättet att klara av skoindustrins problem var att gå in med just importrestriktioner. Även här fanns det alternativ, om man var ute för att skydda den svenska skoindustrin. Och där har herr Lidbom och jag precis samma ambitioner, och jag tycker det är alldeles utmärkt att det nu kommer en proposition med förslag i den riktningen. Jag hoppas att den kommer att innehålla en del av de förslag till hur man på ett effektivt sätt skall klara den svenska skoindustrin som vi från folkpartiets sida motionerade om när frågan var aktuell förra året.

Det är ju en sak att regeringen i Portugal tycker att den uppgörelse som träffades var den bästa man kunde nå. Men de som sysslar med textlexport i Portugal har inte den meningen. De säger att "vi var tvungna att skriva under det här avtalet. Vi hade inget val." De säger att här finns risker för att portugisiska textilföretag kommer att gå omkull

osv. Det innebär alltså en belastning på den portugisiska ekonomin. Detta är ett ganska dåligt första prov på vad man från den svenska sidan menar med en ny ekonomisk världsordning – när man har att göra med två länders problem, Sveriges och Portugals, prioriterar man alltså Sveriges. Vi borde ha lättare att klara problemen än Portugal.

Herr ISRAELSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det sades här att herr Werner i Tyresö hade en något yvig utläggning beträffande de multinationella företagen. Om min utläggning var sådan sades inte, men jag vill understryka att jag är anhängare av mindre yvighet och större saklighet, ifall det nu kan intressera.

På tal om exportindustrierna framhölls det att våra största och bästa företag var multinationella och att problemet därför inte var så enkelt. Det är jag medveten om. Regeringen har att bygga sin politik på grundval av det rådande ekonomiska systemet. Detta system är inte nationellt utan internationellt, och därför förstår jag svårigheterna att göra någonting på det här området. Men det får inte leda till handlingsförlamning. Vi måste vidta åtgärder så långt det går för att hindra de negativa konsekvenserna av dessa multinationella företag.

I regeringsdeklarationen om handelspolitiken framhålls också att överläggningarna inom OECD har kommit in i ett avgörande skede men att det är betydande svårigheter att komma fram. Det förstår jag.

Vad beträffar de svenska investeringarna i Sydafrika, som jag inte berörde men som herr Werner tog upp, sades att dessa hade minskat under senare år. Det nämndes emellertid ingenting om hur mycket man investerat under senare år. Jag är på det klara med att det varit mycket enklare att minska investeringarna under senare år; när man kommer ned på en lägre nivå på grund av restriktioner för investeringarna, kostar det så mycket mindre att minska dessa än när investeringsnivån är hög.

Herr handelsministern LIDBOM:

Herr talman! För att avsluta debatten om Portugal och u-länderna vill jag först vända mig till herr Ullsten. Han sade att portugisiska företagare i branschen är bekymrade och att vårt begränsningsavtal med Portugal kan leda till att några av företagen går i konkurs. Vi i det rika Sverige skulle ha lättare att bära den här bördan och borde därför släppa importen från Portugal fri.

Jag är förvånad över att herr Ullsten för det resonemanget. Det får väl ändå vara någon konsekvens. Vi kan inte peka ut ett enstaka land. Det gäller inte huruvida Sverige har lättare att bära den här bördan än Portugal, utan frågan är vilket behov det ena eller andra u-landet har av att exportera textilvaror till Sverige. Det finns i så fall en rad andra länder som har anspråk på större marknadsandelar och som är ekonomiskt lika starkt beroende som Portugal av en export till Sverige.

En konsekvens av herr Ullstens resonemang blir någonting som jag tycker är absurt, nämligen att vi skulle släppa alla restriktioner, oavsett vilka sociala skäl och vilka beredskapshänsyn som kan åberopas. Jag

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

tycker inte bara att det är en absurd slutsats, utan att bakom den också ligger en orimlig anklagelse. Jag vill påstå att vi gentemot u-länderna visar och har visat en rätt hygglig solidaritet, när vi kan konstatera att per capita-importen av tekovaror till Sverige är större än till något annat industriland som jag känner till och när vi vet att vi under en period av 15 år – från 1960 till 1975 – har ökat vår import av tekovaror från u-länderna från 93 miljoner till 825 miljoner. Detta kostar oss något – det kräver en anpassning. Vi har under denna period låtit den svenska textilindustrin krympa, så att den i dag sysselsätter 50 000 personer mot 95 000 personer år 1960. Mer tycker jag inte att man kan begära. Inom ramen för möjliga anpassningsåtgärder vill vi naturligtvis vara hyggliga mot Portugal, och det tycker jag att vi har lyckats vara.

Sedan vill jag vända mig både till herr Ullsten och herr Burenstam Linder när det gäller frågan om stål och skor och möjligheterna att i stället för handelspolitiska restriktioner tillgripa anpassningsåtgärder i den egna industrin. Någon av herrarna – jag minns inte om det var herr Ullsten eller herr Burenstam Linder – påpekade att vi i regeringsdeklarationen apropå det amerikanska specialstålet just fäster uppmärksamheten på möjligheterna och lämpligheten att vidta anpassningsåtgärder i stället för att införa handelsrestriktioner. Men situationen är totalt ojämförbar, för i Sverige stod vi inför den situationen att vi på något år skulle tappa hälften av en för oss från försörjningssynpunkt oundgänglig produktion om vi inte snabbt bromsade utvecklingen. När vi skulle ha varit färdiga med hur anpassningsåtgärderna borde se ut skulle den skoindustri vi avsåg att hjälpa redan ha varit försvunnen. Det var därför vi var tvungna att t. v. välja handelspolitiska restriktioner, trots att vi, liksom herr Ullsten och herr Burenstam Linder, inte är förtjusta i sådana åtgärder och sannerligen inte kommer att någonsin ta till sådana i onödan.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Ullsten anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr statsrådet FELDT:

Herr talman! Jag har bara anledning att vända mig till herr Burenstam Linder. Jag tycker att han kanske i onödan visar sin benägenhet för dåligt humör när han inte låtsas om att han faktiskt känner till arbetsfördelningen i den svenska regeringen och att jag har ansvaret för de internationella ekonomiska frågorna, däribland vår valutapolitik.

Herr Burenstam Linder frågar: Förringar herr Feldt att vår utlandsupplåning är ett problem? Nej, det gör jag verkligen inte. Men jag vill visa att vår utländska förmögenhetsställning kan beskrivas på ett annat sätt än herr Burenstam Linder gjorde. Jag tyckte nämligen att han påminde om gamla tiders högerpropaganda då man idisslade upplåningen – det var statens upplåning på den tiden – och man talade om hur mycket den växte per minut, per vecka och per hushåll. På samma sätt skrämmer han i onödan svenska folket genom att säga att vi står i stor skuld till

utlandet när vi i själva verket har – räknat så som jag gjorde – ett visst överskott.

Upplåningsens storlek visar att vi behöver en ny regering, säger herr Burenstam Linder. Det är mycket möjligt. Men i så fall tror jag inte det är en regering där moderaterna skulle sköta vår ekonomiska politik. Vad moderata samlingspartiet genomgående velat göra under den här svåra perioden är att försvaga finans- och kreditpolitiken genom en oansvarig och ibland t. o. m. hållningslös löftes- och överbudspolitik. Jag tycker uppriktigt sagt att de som har minst anledning att tala om vådorna av att vi haft underskott i vår utrikeshandel och behövt låna utomlands är det parti som hela tiden ansett att vi skulle spä på inhemsk efterfrågan mycket mer än regering och vissa övriga riksdagspartier velat göra.

Det är uppenbart att vi under en rad år får göra stora ansträngningar i den ekonomiska politiken och i näringslivet för att åstadkomma den utvecklingen av export och import och övriga löpande betalningar att vi återställer balansen. Men det gör vi icke, herr Burenstam Linder, genom att intala svenska folket att stora skattesänkningar nu är det viktigaste vi har att genomföra och att stora bidragsökningar skall gå till hushållen utan finansiell täckning. Då når vi aldrig balans i utrikeshandeln. Den tanken tycker jag herr Burenstam Linder kan ta med sig nästa gång han sitter och konstruerar en borgerlig regering.

Herr talman! Vi känner alla farorna med förkortningar. Hittills har bokstäverna EG stått för orden Europeiska gemenskapen. Enligt herr Burenstam Linder skall vi översätta EG med Europakommissionen i Bryssel. Nu gjorde han i sitt anförande inte mycket för att leda mig fram till den tolkningen eftersom han sade att regeringens bristande intresse för goodwill-resor i Europa visar "en överlägsen hållning gentemot de viktigaste industriländerna" och att vi inte anstränger oss "att skapa de allra bästa förbindelser med dessa länder". Han talar icke om kommissionen. Uppriktigt sagt tror jag inte vi skulle skapa någon som helst goodwill vare sig i Paris, Bonn eller London om man där fick höra att förbindelserna med dessa länder går över Brysselkommissionen.

Det är nog tur att herr Burenstam Linder än så länge inte släpps ut att skapa goodwill å den svenska regeringens vägnar.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om den ansvarsfördelning som finns mellan herrarna Feldt och Lidbom, och jag konstaterar än en gång att det är bra att herr Lidbom har hjälp – han behöver det. Det skulle vara svårare om han dessutom skulle försöka klara valutafrågorna.

Sedan har inte jag idisslat någon stor skuld till utlandet. Jag har gjort det mycket viktiga konstaterandet att som den ekonomiska utvecklingen varit har vi försämrat vår ställning i fråga om utlandsupplåningen så att den motsvarar en försämring för varje familj med 10 000 kr. under de senaste åren. Det är helt riktigt vad än herr Feldt säger.

Dessutom är det gudskelov så att även om herr Feldt vill tona ner

detta finns det personer t. o. m. i den socialdemokratiska regeringen som är medvetna om att det här med utlandsupplåningen är en svårighet. Herr Sträng brukar faktiskt ibland ha kurage att säga det, även om herr Feldt inte tycker om att man talar om dessa ting. Resultatet av den långtidsutredning som är framlagd understryker också hur stora dessa svårigheter är.

Vad gäller den moderata politiken försöker herr Feldt att på nytt komma med regeringens underliga påståenden om överbud. Vi har framlagt t. ex. ett förslag om att skattebetalarna skall ha en inflationsskyddad skatteskala. Om ni vill kalla det för någon sorts överbud när man anser att skattebetalarna inte skall betala mera skatt bara för att priserna stiger, måste det betyda att den socialdemokratiska regeringen inte har råd att stoppa inflationen därför att då minskar skatteinkomsterna till staten. Det är väl ungefär så ni resonerar, och det är av den anledningen som det verkligen behövs en ny ekonomisk politik, en politik som t. ex. tar fasta på att det är nödvändigt med en utbyggnad av näringslivet om man skall kunna öka den svenska exporten i den omfattning som behövs för att vi skall kunna klara oss på världsmarknaden.

Det är allvarligt om inte herr Feldt har insett dessa ting.

När det gäller en sak som herr Feldt tog upp i sitt första inlägg angående importerad inflation så har jag aldrig sagt att man inte kan komma att importera inflation. Om det är snabb inflation utomlands påverkar det oss. Vad jag har sagt är att det är helt fel när regeringen f. n. söker göra gällande att de prisstegringar som kom förra året var importerade. Vi hade en inflation här i landet föregående år på ungefär 11 %. Våra importpriser, herr talman, steg med 2 %. Då är inte inflationen importerad minsann!

Herr statsrådet FELDT:

Herr talman! Jag har en känsla av att vi börjar upprepa våra argument på andra eller tredje varvet.

När jag påpekade att herr Burenstam Linder gav en ensidig beskrivning av de svenska hushållens förmögenhetsställning gentemot utlandet – detta måste väl vara av intresse när en framstående företrädare för oppositionen tar upp det i ett tal i riksdagen – ville jag visa att det finns en annan sida, nämligen att vi också har tillgångar gentemot utlandet. Då säger herr Burenstam Linder att herr Feldt icke över huvud taget förstår de svårigheter som vi har i vår utrikeshandel utan vill förringa hela problemet. Icke ett ögonblick vill jag göra det – det har jag två gånger upprepat.

Men jag har konstaterat – och det är något helt annat – att den ekonomiska politik som moderata samlingspartiet detta valår är på väg att nästla in sig i inte leder till målet. Jag är rädd för att det är en politik som tvärtom förvärrar situationen. Och jag må tillåtas ha den uppfattningen att den politik som herr Burenstam Linder gör sig till tolk för är en felaktig ekonomisk politik som inte så att säga beaktar vilken an-

vändning av resurserna som erfordras för att nå fram till målet.

Sedan, herr talman, tror jag att det bör räcka med att konstatera – som vi så ofta gör i debatterna här i riksdagen – att om målen för den ekonomiska politiken går det att förena sig, när vi formulerar dem i allmänna termer; det är när vi kommer ner till den hårda karga verkligheten att fatta beslut och genomföra dem som skillnaden visar sig mellan regeringen och oppositionen.

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är förvisso herr Feldt obetaget att anse att vår politik inte skulle leda till några förbättringar. Men det är också min förhoppning att väljarna förstår, att om vi skall kunna slå vakt om vår exportindustris möjligheter och våra möjligheter inom de importkonkurrerande näringarna, så får man inte öka lönekostnaderna genom ständiga skattehöjningar, så att svenskt näringsliv förlorar marknadsandelar. Det kan inte vara riktigt att bygga på en ekonomisk politik som innebär att investeringarna i näringslivet nästa år kommer att minska. Det är nämligen vad de senaste prognoserna pekar på. Det kan inte vara vägen ur de svårigheter som vi f. n. kan konstatera och som är utomordentligt allvarliga.

Herr statsrådet FELDT:

Herr talman! Jag ber om tillgift för att jag frestar kammarens tålmod, men det var en sak som herr Burenstam Linder sade om investeringarna, som jag tror att det är av värde att jag lämnar en kompletterande upplysning om. Jag avser förutsättningarna för den svenska industrins möjligheter att både klara en exportutveckling och att möta importkonkurrensen.

Det är nämligen så att sedan 1968, alltså på sju år, har volymen av den svenska industrins investeringar ökat med sammanlagt 50 %, och mig veterligt är det inte något annat industriland i västvärlden som kan uppvisa en sådan ökningstakt. Och detta är av mycket stort intresse, ty det visar att industrin i handling, om än icke i ord, demonstrerar den tro på framtiden och den vilja till expansion och utveckling som vi kommer att behöva. Därför tycker jag att verkligheten gör att mycket av de skräckmålningar som herr Burenstam Linder och hans meningsfränder målar upp faller som löv till marken.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Burenstam Linder anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! I fredags kväll återkom jag från ett par dagar vid nedrustningskonferensen i Genève, där jag på torsdagen i ett anförande som väckte ett visst eko i den internationella pressen framförde Sveriges synpunkter på de mest aktuella ärendena på konferensens dagordning. Jag

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

föreställer mig att det kan finnas ett visst intresse av att till riksdagens protokoll få redovisa vår syn på dagsläget för nedrustningsförhandlingarna.

Låt mig emellertid först och som bakgrund till en sådan redovisning något kommentera en utvecklingstendens i dessa förhandlingar, som Sverige tillsammans med andra mindre men i arbetet aktivt engagerade stater har all anledning att uppmärksamma och dra slutsatser av för sitt agerande.

Den kände amerikanske statsvetaren Richard Falk vid Princetonuniversitetet är naturligtvis inte ensam om den iakttagelsen – som han emellertid framför med stor skärpa i ett temanummer kring nedrustningen i Daedalus sommaren 1975 – att, medan det internationella ekonomiska samarbetet har blivit alltmer präglat av multilateralt ömsesidigt beroende och multilaterala förhandlingar har nedrustningsförhandlingarna kommit att alltmer domineras av de bilaterala överläggningarna mellan de två supermakterna USA och Sovjetunionen. Självfallet välkomnar alla – och så sker också i regeringsdeklarationen – det faktum att sådana samtal pågår, i Genève och i Wien, samtidigt som man ständigt måste hålla i minnet de i själva de jättelika, ja groteska militära systemen i bägge dessa länder inbyggda svårigheterna att nå resultat i de bilaterala förhandlingarna. Dessa två omständigheter, dominansen av de bilaterala nedrustningsförhandlingarna och de tragiskt uppenbara hindren för framgång i dessa förhandlingar, leder till vad jag tidigare påpekat i denna kammare, nämligen att de multilaterala förhandlingarna i Genève ständigt finner sig försatta i efterhand och att de två huvudagerande verkar att räkna med att vi andra skall snällt anamma vad de förr eller senare – tyvärr oftast mycket senare – förelägger oss som ett *fait accompli*.

Sverige är naturligtvis, herr talman, inte ensamt bland de små medlemsstaterna vid nedrustningskonferensen – och för den delen också i FN – att bli i stigande utsträckning otåligt över den nödtvungna avsaknad av konkreta resultat som detta leder till och det intryck av överksamhet och handlingsförflamning som måste skapas hos utomstående iakttagare, trots att nedrustningskonferensen under de senaste åren har arbetat hårdare än någonsin. Tvärtom delas denna vår reaktion både av den stora alliansfria gruppen och av flera mindre militärblockstater. Det tillhör emellertid bilden av vår aktiva utrikespolitik och vårt hävdande av de små staternas rätt till oberoende gentemot stormakterna – vilket det erinras om i regeringsdeklarationen – att Sverige nyligen tagit två initiativ för att på nedrustningsområdet skapa bättre balans mellan de få stora och mäktiga samt de många små och svagare, vilkas framtida öde, liksom hela världens fred, är helt beroende av supermaktsagerandet.

Vi drev hösten 1975 fram det generalförsamlingsbeslut, varigenom den kommitté upprättades som skall överse och lägga fram förslag till stärkande av FN:s roll på nedrustningsområdet. Som ordförande i denna FN-kommitté känner jag starkt ansvaret för att den skall kunna föreslå höstens generalförsamling sådana åtgärder, som gör det möjligt för oss,

de små och många, att finna nya vägar till verklig nedrustning och gör oss bättre skickade än f. n. att hävda vår mening och vinna beaktande för våra krav.

I torsdags framförde jag i Genève, på Sveriges vägnar, kravet att USA och Sovjetunionen skall avstå från det permanenta och gemensamma ordförandeskap för nedrustningskonferensen som bestått ända sedan den s. k. Adertonmannakommittén etablerades för fjorton år sedan. Världen är helt annorlunda i dag än för fjorton år sedan, och den tidens betraktelsesätt kan inte, som jag framhöll i Genève, betraktas som en evig naturlag. Tiden är inne för att skapa en demokratisk ledning av nedrustningskonferensens arbete, och vi hoppas att under kommande förhandlingar kring förbättrade arbetsmetoder för konferensen få gehör för en sådan demokratiseringsprocess.

Herr talman! Också beträffande de två sakfrågor, som – vilket framhålles i regeringsdeklarationen – är huvudfrågorna f. n. för nedrustningskonferensen, nämligen det fullständiga kärnvapensprovstoppet och förbudet mot kemiska vapen, hade jag anledning att i torsdags framföra direkta svenska krav.

I fråga om det fullständiga kärnvapensprovstoppet har vi, som regeringen framhåller, tagit nya initiativ inför det expertmöte som på svenskt förslag skall hållas av konferensen i slutet av april. Den redovisning vi kan göra av nyaste seismologiska möjligheter att ned till en sprängstyrka av 1 kiloton skilja mellan underjordiska kärnvapenprov och jordskalv innebär att det s. k. tröskelavtalet mellan USA och Sovjet om förbud mot prov över 150 kiloton, vilket skulle ha trätt i kraft i dag, framstår som ganska löjeväckande.

Några tekniska hinder för en effektiv kontroll av ett avtals efterlevnad utan inspektion på platsen finns inte längre. Har supermakterna politisk anledning att fortfarande motsätta sig det fullständiga provstoppet, måste den nu öppet redovisas. Mot den bakgrunden krävde jag häromdagen i Genève att nedrustningskonferensen skall, efter detta expertmöte, gå rakt in i en multilateral politisk förhandling om ett fullständigt kärnvapensprovstopp.

Det är min förhoppning att vi skall få starkt stöd för detta krav av den s. k. 15-gruppen, dvs. de alliansfria medlemsstaterna vid konferensen. Vi måste få supermakterna att inse att de nu äntligen måste uppfylla sina gamla förpliktelser och vidta den kanske viktigaste åtgärden för att stoppa kärnvapenupprustningen och begränsa risken för kärnvapenspridning, nämligen att ingå avtal om ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov.

Den andra huvudfrågan, herr talman, är både politiskt och tekniskt betydligt mer komplicerad. Vi måste öppet erkänna att svårigheterna att effektivt kontrollera efterlevnaden av ett förbud mot kemiska vapen alltså är mycket betydande, framför allt på grund av karaktären av de produkter som åstadkoms inom den våldsamt expanderande kemiska industrin. Åtskilliga andra omständigheter gör att en rad problem måste

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

lösas innan vi kan gå till realförhandlingar på detta område. Nedrustningskonferensen skall emellertid under sommaren hålla ännu ett expertmöte kring dessa problem, och där avser vi att aktivt delta. Mot den bakgrunden ställde jag i torsdags det svenska kravet att konferensen skall snarast möjligt och senast under nästa år gå in i konkreta politiska förhandlingar för en överenskommelse om förbud mot kemiska vapen.

Herr talman! Jag har velat ge denna något mer detaljerade redovisning av aktiva svenska insatser i nedrustningsarbetet, därför att en allmän uppfattning tycks vara att avsaknaden av praktiska resultat skapat en känsla av håglöshet och handlingsförlamning. Det är icke så. Vi som företräder Sverige i detta arbete, liksom representanterna för åtskilliga andra nationer, är djupt medvetna om vad den nuvarande allvarliga situationen på rustningsområdet kan innebära för världens och vår egen framtid. Och vi är föresatta att icke lämna någon möjlighet oprövad att bidra till att bryta det nuvarande dödläget och ta avgörande steg mot en verklig och kontrollerad nedrustning – inte minst därför att detta kan bana väg för en ökad förståelse för att världen, i denna tid av umberand, nöd och lidanden för miljarder människor, äntligen måste finna en vettigare användning för dyrbara mänskliga och materiella resurser.

Herr andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Kontakten mellan länderna i vår värld har blivit allt intensivare. Det är knappast möjligt och ännu mindre lämpligt att isolera sig från förbindelserna med andra delar av världen. Flertalet länder är medlemmar i Förenta nationerna och därmed följer i varje fall moraliska förpliktelser i det mellanfolkliga samarbetet. I den mån länderna anslutit sig till konventioner har de också formligen förbundit sig att följa de överenskommelser som träffats i internationella sammanhang. På handelsområdet har utvecklingen gått snabbt. Den tekniska utvecklingen gör att alla länder har intresse av att få kontakter med andra länder för att få nytta av de forskningsresultat som åstadkommit.

Sverige har alltid arbetat med stort internationellt intresse. Vi har ingen anledning att isolera oss. Den som vill studera Sveriges politiska förhållanden är välkommen hit, och den som vill resa härifrån hindras inte. Jag noterar med stor tillfredsställelse att vårt land markant skiljer sig från diktatorländerna, där det ofta förekommer att människor hindras från att t. ex. förenas med sina familjer som vistas i annat land.

Helsingforskonferensens resultat kan diskuteras, men jag anser att konferensen ändå hade betydelse. Jag beklagar dock att den vikt som fästes vid de s. k. fyra korgarnas innehåll är olika i vissa länder. Det bör emellertid observeras att även om slutdokumentet från Helsingfors är av stor betydelse som politisk manifestation så utgör det inte något internationellt fördrag. Det är, som herr Werner i Tyresö sagt tidigare, önskvärt att

kunskaperna om detta sprids. Men vi bör observera att tolkningstvister rörande dess innehåll inte kan avgöras på judiciella grunder. De möten mellan de deltagande staterna som kommer att äga rum med början i Belgrad år 1977 kommer emellertid att ge staterna möjligheter att i varje fall påtala för varandra vad de uppfattar som bristande efterlevnad. Många av formuleringarna i dokumentet från Helsingfors är också så vagt utformade att tolkningen kan bli olika, utan att man för den skull kan hävda att en viss deltagande stat brutit mot dem. Det finns också från olika länder förbehåll som i och för sig gör överenskommelsen än svagare. Konferensen arbetade ju efter consensusprincipen och därför blev det förbehåll för att man skulle kunna uppnå enighet.

En av de viktigaste delarna av principdeklarationen är att våldsmetoder inte får användas för att främja nationella mål och att gränserna i Europa förklaras okränkbara. Det anges dock att gränserna skall kunna förändras men endast enligt internationell rätt, med fredliga medel och efter överenskommelse. En särskild princip ägnas respekten för de mänskliga rättigheterna, och det är denna principens stora betydelse som jag tycker att man i vissa sammanhang inte betonar. Man talar mycket gärna om de två första korgarna men inte så mycket om vad som gäller mänskliga rättigheter. Det sägs uttryckligen i texten att respekt för de mänskliga rättigheterna utgör en väsentlig faktor för freden och för vänskapliga förbindelser och samarbete mellan staterna. Dessa bestämmelser får dock mindre betydelse sedan konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter trätt i kraft den 23 mars i år. Det är förvisso ett mycket betydelsefullt datum.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har tidigare i år trätt i kraft. Därmed har ett av de viktigaste beslut som Förenta nationerna någonsin fattat förverkligats. Det är att observera att det slutgiltiga antagandet av konventionerna och det fakultativa protokollet i Förenta nationernas generalförsamling skedde redan i december 1966. Men konventionerna skulle ha ratificerats av minst 35 stater, innan de trädde i kraft. I den svenska delegationen ansåg vi att detta mycket höga tal var ett sätt att fördröja i kraftträdandet av konventionerna. I vanliga fall nöjde man sig med att 10 eller 15 medlemsländer ratificerade. De länder som hade sådana avsikter har på detta sätt lyckats fördröja ikraftträdandet i 10 år. För att ge något exempel på vad som föreskrivs om människors rätt att flytta och emigrera vill jag – eftersom jag har nämnt det tidigare – citera artikel 12, vari föreskrivs:

”1. Envar som lagligen befinner sig på en stats område äger rätt att där röra sig fritt och fritt välja bosättningsort.

2. Envar äger frihet att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget.”

Det är i högsta grad angeläget att alla länder följer dessa regler så att vi slipper upprepningar av det som vi har bevittnat vid flera tillfällen, nämligen att personer har hindrats att resa ut från ett land, inte minst från östblocket, där man har kvarhållit människor mot deras vilja.

Om länderna verkligen följer bestämmelserna i konventionerna blir det inte längre något resonemang om en persons rätt att emigrera, eftersom den rätten formellt garanteras i konventionerna.

Det är emellertid en fråga om konventionernas efterlevnad. Och det första människor frågar sig är: Hur går det till? Vid behandlingen för tio år sedan hävdades det från svensk sida och även från många andra länder att kontrollbestämmelser skulle infogas i själva konventionerna. Detta blev emellertid inte möjligt, främst på grund av motstånd från Sovjetunionen men också från en del andra länder. Ett fakultativt protokoll upprättades emellertid, men nu uppträder den misstänkta åtgärden att flertalet länder inte ansluter sig till protokollet och därmed undandrar sig kontroll. Det är endast ett tiotal länder, däribland de nordiska, som har ratificerat protokollet. Därmed har ett stort antal länder inte getts möjligheter till kontroll.

Redan i första artikeln i konventionen om de mänskliga rättigheterna står det att alla folk har självbestämmanderätt. Med stöd av denna rätt äger de fritt bestämma sin politiska ställning och fullfölja sin egen utveckling på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena. Därmed borde den sista delen av det gamla, förhatliga kolonialsystemet vara likviderad. Ett av de största framstegen som nåtts under senare årtionden är otvivelaktigt att så många länder har blivit självständiga.

Men det är stora svårigheter som möter när länderna skall börja verka som självständiga stater. Det är inte bara svårigheter i ekonomiskt och organisatorisk avseende utan också i fråga om själva friheten. Det finns ju s. k. befrielseörelser som kämpat tappert mot förtryck och kunnat avbörd sig detta förtryck men som sedan omedelbart etablerat en järnhård diktatur. Man känner sig onekligen undrande inför en rörelse som kämpar för frihet men sedan själv inför en annan form av förtryck. I sådana fall önskar man att en ny frihetsrörelse skulle uppstå som kunde ge verklig demokrati och frihet åt folket.

Afrika är den del av världen som varit mest händelserik i fråga om att ge självständighet åt tidigare kolonialländer. Det är med största tillfredsställelse man nu kan konstatera att de tidigare portugisiska kolonierna Angola och Moçambique har blivit fria länder. Vad som nu kommer att ske i Angola är dock oviss eftersom utländsk inblandning även med reguljära trupper har förekommit. Jag konstaterar med tillfredsställelse att regeringsdeklarationen anger att Sverig tog klar ställning mot *all* utländsk inblandning i Angolas inre angelägenheter. Just att det gäller *all* inblandning är av största betydelse.

När regeringen nu deklarerar att den vill att säkerhetsrådet beslutar om sanktioner mot Sydafrika så ställer jag mig tveksam till effekten av ett sådant beslut. Den frågan har diskuterats under många år. Om sådana sanktioner får ingen eller ringa effekt, vilket tidigare befarats, så blir det bara en prestigeförlust för Förenta nationerna. Jag vill också gärna fråga om regeringen i så fall tänkt på den solidaritet som borde förekomma i händelse av sanktioner. Det finns vissa länder som har

en omfattande handel med Sydafrika medan utbytet i andra fall är litet, och då kan det bli nödvändigt med visst stöd åt länder som drabbas särskilt hårt om sanktioner vidtas.

Jag instämmer helhjärtat i regeringens deklaration om Namibia, och jag fäster stor vikt vid att regeringsdeklarationen säger att val bör ske under FN:s överinseende. Friheten förkvävs i så många länder där regimen talar stort om frihet men tillämpar någonting helt annat. Sker valen under FN:s överinseende bör det kunna bli fria, hemliga och fullt demokratiska val där även själva kandidatnomineringen är fri. I åtskilliga länder har man någon form av val, men när man studerar hur kandidaterna nomineras finner man att det är landets topp, en junta som regerar, som bestämmer vilka kandidater som över huvud taget får ifrågakomma vid val.

Det är många länder som redan i sina namn har ordet demokrati även om de är mycket hårda diktaturer. Och många länder har ordet folk i sina namn medan folket inte har någonting att säga till om. Andra länder har ordet republik i namnet utan att de på något sätt är republiker. Jag hoppas att sådana länder begriper att ord inte är det mest betydelsefulla utan att det är realiteterna om frihet och demokrati som är det avgörande.

I regeringsdeklarationen uttalas det att risken för en kärnvapenspridning utgör ett av de svåraste nedrustningsproblem som vi står inför. Jag lyssnade med stort intresse till fru Thorssons anförande just innan jag kom upp i talarstolen. Det anges vidare att det särskilt gäller att förbättra den internationella kontrollen av handhavandet av klyvbart material. Och det är önskvärt. Men det är förvånande att regeringen på samma gång så vårdslöst kan arbeta för att utvidga omfattningen av den svenska kärnkraften. Sverige ligger nu högst i världen i fråga om kärnkraft, och givetvis utgör detta ett dåligt exempel för andra länder.

Tror verkligen regeringen att man i vårt land kan skaffa alltmera klyvbart material och ändå samtidigt tala om att hindra dess spridning? Det är självfallet att ju större mängder av klyvbart material i världen som finns, desto större blir riskerna för att det också kommer att användas för stridsändamål.

Den 6 augusti 1945 fälldes den första atombomben över Hiroshima och satte skräck i hela världen genom sina fruktansvärda verkningar. Den bomben innehöll ungefär 12 kg plutonium medan det nu inom en ganska snar framtid kommer att finnas tusentals ton av plutonium.

Är det troligt att det finns någon möjlighet att kontrollera dessa enorma potentiella vapenresurser? Man måste se pessimistiskt på den frågan. Efter att ha sett vissa TV-program om hanteringen av plutonium, som klarlagt hur små kvantiteter som behövs och hur svårt det är att hålla reda på vilka mängder som egentligen existerar är man, herr talman, mycket pessimistisk inför möjligheterna att ha kärnkraft för fredligt bruk och samtidigt undvika att plutonium också kommer ut för användning i stridssammanhang.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! I det danska folketinget förekom för en tid sedan en utrikespolitisk debatt. En svensk iakttagare som följde debatten konstaterade efteråt inför några danska vänner, att icke ett ord hade yttrats om Norden. Nej, upplystes han, det berodde på att man i förväg hade kommit överens om att icke diskutera Norden utan för det ändamålet hade avsatt en särskild debattdag senare.

En dansk iakttagare i dag skulle kunna göra samma reflexion om den svenska utrikesdebatten. Knappast ett ord har sagts om Norden. Den skillnaden föreligger dock att det inte finns någon överenskommelse om en särskild debattdag rörande Norden som kompensation för detta. För den saken skall vi emellertid inte klandra regeringen. Det är riksdagens egen angelägenhet att ordna den frågan.

Annars fanns det, herr talman, mycket att rapportera från det nordiska fältet. Det fanns t. ex. en möjlighet att konstatera att man, i full enighet, fört partipolitiseringsen i Nordiska rådet vidare och att den nu går så långt att – enligt vad den norske stortingspresidenten Guttorm Hansen meddelade nyligen – hans parti i fortsättningen kommer att ha särskilda partimöten före varje utskotts sammanträde för att behandla nytillkomna frågor. Följden blir naturligtvis att andra partier gör på samma sätt.

Men det finns också andra nordiska frågor av intresse, där regeringarnas ansvar för bristande kommunikation med vederbörande parlament är något större. Jag tänker t. ex. på ett sådant förhållande som att det vid Nordiska rådets senaste session kunde konstateras att den nordiska samhörigheten i fråga om röstningar i Förenta nationerna under senare tid har minskat. Vid 26 tillfällen – räknade en dansk talare ut – hade de nordiska länderna kommit på skilda ståndpunkter i Förenta nationerna. Det är en siffra som skiljer sig från vad som tidigare gällt. De nordiska länderna har av olika skäl, som jag inte skall ingå på här, kommit ifrån varandra även i FN-arbetet. Det är en beklaglig tendens, som vi bör se upp med.

Än viktigare är emellertid att den säkerhetspolitiska debatten om Norden, som har förts med en sådan energi i Danmark och i Norge, så gott som helt gått den svenska regeringsdeklarationen och också denna dags debatt förbi. Det är faktiskt så att den militära aktiviteten kring våra stränder och våra länder har ökat under senare år på ett enligt många oroväckande sätt. Kolahalvön i norr är väl ett av världens mest kärnvapenspäckade områden. Norska havet fylls med marina enheter, främst från stormakten i öst, och aktiviteten i Östersjön ökar så mycket att spaningsverksamheten, främst bedriven av östtyska enheter, synes ha sexdubblats på några år. Praktiskt taget allt inlopp och all utfart från Östersjön är noga kontrollerade. Det förekommer vidare betydande övningar, innefattande landstigningsmanövrar, det förekommer också flygaktivitet, som kan ta sig sådana uttryck som att armador på 40–50 bombplan lyfter från sovjetiskt område och går nästan ända fram till den danska gränsen, där de några minuter från den plötsligt gör helt om.

Alla dessa iakttagelser föranledde nyligen den danske utrikesministern att fråga sin kollega från Polen vid dennes besök i Köpenhamn vad allt detta syftade till. Det säger sig självt att det svar han fick icke var särskilt upplysande.

Herr talman! Denna diskussion och de problem som uppstår i samband därmed hade varit väl värda att belysas i dagens säkerhetspolitiska debatt. Men det är väl enklare att tala om fjärrare problem än om närmare. Det är i många fall mindre behagligt att syssla med vad som sker i vår närhet än att syssla med vad som sker borta, på långdistans. Nog hade i samband med Helsingforsdeklarationen och förnöjsamheten med den åtminstone kunnat omnämnas att sedan den deklarationen tillkom har den östtyska muren kraftigt utbyggt och kraftigt förstärkt, och isoleringen av östtyska folket har alltså skärpts. Varje möjlighet till utfärd är praktiskt taget förhindrad via det område som muren täcker. Detta står inte gärna i överensstämmelse med Helsingforsdeklarationen.

Men, herr talman, min avsikt var nu närmast att syssla med en annan fråga. Icke tidigare har i den svenska regeringsdeklarationen så stort utrymme som just i år ägnats åt kontakterna med de s. k. alliansfria staterna.

Till någon del beror väl detta – om icke helt och hållet – på det pågående besöket av den statschef som en gång organiserade en samverkan mellan dessa stater. Det första egentliga mötet ägde också rum i Belgrad år 1961. Avsikten var naturligtvis från jugoslavisk sida att söka bryta den isolering som landet råkat in i med anledning av kontroverserna med Sovjetunionen. 24 stater deltog i sammanträdet 1961, och huvudtemat var då, liksom det skulle bli även i fortsättningen, kampen mot kolonialism och imperialism.

I Lima, den senaste konferensstaden, deltog 81 stater. Nästa möte blir i Colombo i augusti. Bland dem som är föremål för trevare att komma närmare gruppen är Sverige. President Tito uttalade sig också före sin ankomst hit för ett "utvidgat och fördjupat" samarbete mellan Sverige och de alliansfria staterna.

Vem leder då denna mäktiga grupp, som förfogar över röstmajoritet i Förenta nationerna när den uppträder enigt? – något som självfallet långt ifrån alltid är fallet. Under senare år har en viss rivalitet om ledarpositionen uppstått mellan Jugoslaviens Tito och Cubas Fidel Castro. Mot Cuba anmärktes att landet stod alltför starkt under sovjetiskt inflytande. Stridsyxan synes nu emellertid vara nedlagd – vid ett möte på sommarön Brioni utanför Jugoslavien tycktes yxan ha nedlagts – och Tito lär t. o. m. ha nämnt Castro som en kommande ledare för gruppen.

Castros militära framgångar har naturligtvis bidragit därtill. Onekligen är den kubanske diktatorn en militärt mäktig man. Hans militära apparat är den starkaste i Sydamerika, med 90 000 man i armén, 7 000 i marinen och 20 000 i flygvapnet samt därtill en folkmilis på åtskilligt över 100 000. Stridsförmågan har tidigare prövats i Syrien år 1974 och nu senast i Angola. Som instruktörer och som vaktkompanier tjänstgör kubaner i Guinea, i Folkrepubliken Kongo, i Somalia, i Guinea-Bissau, i Sierra Leone,

i Ekvatorialguinea och i andra stater. Med rätta har Cuba betecknats som ett redskap i den internationella socialismens tjänst – och, kan man tillfoga, i den socialistiska imperialismens tjänst.

I regeringsdeklarationen i dag görs en reservation. Där sägs att det inte alltid råder samstämmighet mellan Sverige och den alliansfria gruppen i fråga om ståndpunkter. Det är en befogad reservation. Men en annan synpunkt tillkommer. Om en alliansfri stat bedriver en politik som tolkas som förberedelse för att gå med i en ny allians eller bli delaktig av planering inom denna allians, kan risken vara att staten i framtiden icke uppfattas som en alliansfri stat. Alliansfriheten kräver frihet från allianser – även från allianser med alliansfria. Detta argument var den svenska utrikesledningens med utrikesnämndens instämmande i 1960-talets början, när Sverige mottog de första inbjudningarna att nalkas gruppen. Under senare år har Sverige deltagit som gäst vid dess möten, något som motiverats med vikten av att få information inför FN-möten.

Men därvid bör det också stanna! Någon observatörsstatus bör Sverige icke sträva efter. Ett alltför djupt engagemang i denna grupp eller alltför ymniga kontakter skulle kunna skapa tvivel om vår ställning i såväl öst som väst. Det samarbete som bedrivs mellan neutrala stater i Europa, såsom Schweiz, Österrike och Finland, är av helt annan natur. Det har vuxit upp under respekt för att neutralitetspolitiken i dessa länder har skilda förutsättningar och speciella kännetecken.

Svensk utrikespolitik skall bedrivas med utgångspunkt i svenska intressen. Östersjön, Norska havet och vår del av Atlanten är naturliga intresseområden, knappast Karibiska sjön och andra mera fjärran hav.

Till sist, herr talman: Vi skall ju ha en särskild biståndsdebatt, och jag går därför inte in på den svenska biståndspolitiken – med ett undantag. Regeringsdeklarationen är i många avseenden härvidlag oklar, särskilt beträffande Cambodja. Regeringen tar inte ställning för eller emot någon hjälp till Cambodja; den skjuter frågan på framtiden.

Den svenska allmänhet som genom svenska journalister, som fanns på platsen, hade tillfälle att ta del av vad som skedde i Cambodjas huvudstad när de röda khmererna tog makten ställer sig säkerligen oförstående inför att svenskt bistånd skulle utsträckas till det landet, där, som vi minns, sjuka och gamla, unga och friska utan åtskillnad drevs ut på risfälten till ovissa öden. Det rapporteras att enligt säkra bedömningar 800 000 personer satt livet till under de månader som följde. Det har också rapporterats att regimen eftersträvar att utplåna varje identifikation med förfluten tid – och detta i ett gammalt kulturland. Varje identifikation utplånas till den grad att inte ens namnen skall få vara kvar på människorna.

Att tala om humanitär hjälp till en regim som far fram på detta sätt är naturligtvis otänkbart. Den regimen släpper f. ö. icke in någon utifrån, inte heller någon hjälporganisation.

Orden humanitet och humanitär kan icke gärna förknippas med de röda khmerernas regim i Cambodja. Låt oss därför, fru biståndsminister

– jag riktar orden till den tomma stolen – icke få del av några underhandlingar eller avtalsförslag rörande hjälp till Cambodja, och må regeringen ej heller inlåta sig på att söka bruka sina vidsträckta fullmakter i u-landssammanhang till att inleda något närmare samarbete – humanitärt eller inte – med det landet så länge nuvarande förhållanden består!

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Vi talar om utrikespolitik i dag, men det är faktiskt inte bara något som man för utrikes. Våra noter, resolutioner och konventioner har, hoppas vi, någon effekt i de länder dit de riktas och som de angår. Men utrikespolitik är också en fråga om människor inom vårt eget lands gränser. Flyktingar, politiska flyktingar, som kommer till oss för att få del av den frihet vi själva inte kan tänka oss att mista och som de vill att vi skall dela med oss av.

Jag talar alltså inte om invandrare i största allmänhet. Sådana har vi en hel del. De arbetar hårt. De gör stor nytta för vårt land både genom sina arbetsinsatser och genom att berika vår kultur.

De politiska flyktingarna är i en annan situation. De tas inte in på kvot, de *skall* enligt lagen tas emot, om de utsätts för risker ifall de skickas hem igen. De är inte särskilt många. De är världens nöd och ofrihet, uppenbarad i några ansikten här i folkhemmet. Att de skall få det skydd och den frihet som vi kan ge dem anser vi liberaler vara en lika viktig samvetssak som att vi protesterar mot våldet utanför våra gränser, nära eller långt borta.

Hur ser de ut, dessa ansikten?

Det finns t. ex. en liten flicka i Tjeckoslovakien som skall fylla tio år i maj och som inte har sett sina föräldrar sedan hon var tre och ett halvt år. Vi har sett de där föräldrarna i TV i höstas; de har arbetat sedan 1968 på att få henne hit. Men att stanna kvar i Sverige, när man har kommit hit på en sällskapsresa, accepteras inte av den tjeckiska staten; föräldrarna måste straffas, och så får de inte tillbaka sin dotter.

Ett annat flyktingöde: ett chilenskt par som undkom förföljelsen i sitt eget land och hamnade i DDR, den tyska demokratiska republiken. Där blev den andra sortens ofrihet för mycket för dem, de flydde igen och kom den gången till Portugal, därifrån till Danmark och till slut till Sverige. Men här betraktades de inte som flyktingar, eftersom de redan flytt till ett annat land innan de kom hit. De sändes tillbaka till Danmark, och därifrån utvisades de återigen, till DDR, till ett ovisst öde.

Ett annat liknande fall var det unga polska par, som flydde till var sitt land. Hon tog sig till Sverige, där den unge mannens mor fanns, och han hamnade i Danmark. Hon reste då till Danmark, men utvisades därifrån tillbaka till Sverige; han följde henne hit, men skickades tillbaka till Danmark.

Den sortens groteska tvångsresor råkar många flyktingar ut för, därför att inget land anser sig vara tvunget att ta hand om andra flyktingar

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

än dem som kommit dit direkt från sitt hemland.

Sverige gör det särskilt lätt att behandla människor på det här sättet, därför att vi över huvud taget inte ger flyktingar politisk asyl i någon större utsträckning, utan låter dem stanna ändå.

Det betyder att myndigheterna har fria händer att utvisa dem, ifall det skulle bli någon anledning till det. Det betyder också – och det är värre – att om vi utvisar en flykting till t. ex. Danmark eller Västtyskland, får han inte heller där status som politisk flykting och kan skickas hem till just det land han har flytt ifrån. Om Sverige däremot hade gett honom eller henne ställning som politisk flykting, skulle detta av praxis ha accepterats också i andra västeuropeiska länder.

Det skulle betyda mycket för dessa människors trygghet och frihet, om deras ställning blev klart definierad så fort som möjligt. För att så skall kunna ske krävs också att de får bättre juridisk hjälp när de kommer till landet. De vet ofta utomordentligt litet om svenska lagar och bestämmelser, de är av erfarenheter från sitt eget land rädda för poliser och myndigheter, och de har svårt att göra sig förstådda. Det skulle vara både i deras och i Sveriges intresse att deras situation klargjordes och fastlades snabbt och säkert.

Vad som också behövs är att vår egen utlandsrepresentation kraftigt arbetar för att hjälpa familjer att återförenas. Den tjeckiska tioåringen är bara ett exempel bland många. Det har gjorts, och görs, berömvärda ansträngningar av UD för att påverka utländska myndigheter till ett mänskligare uppförande. De ansträngningarna behöver fortsättas och intensifieras.

Sådana åtgärder av rent praktisk och juridisk natur är vad vi i Sverige skulle kunna göra för att visa upp att det inte bara är munväder när vi talar om omsorgen om dem som förtrycks. I världen i dag förföljs människor i öst, väst och syd av de mest skilda regimer, somliga kommunistiska, somliga fascistiska, somliga av andra schatteringar.

I allt fler länder uppstår folkgrupper som kräver självständighet, både politiskt och kulturellt och religiöst, och som blir behandlade som uppror män av de makthavande.

Till de politiska förföljelserna kommer i en svårgenomskådlig blandning de religiösa och de kulturella, vilket assyrier i Turkiet, kopter i Egypten och kristna i Nigeria och Sudan fått känna på. Latinamerika skapar ständigt nya flyktingströmmar; nu senast har läget blivit ännu värre än förut för dem som flytt från Brasilien, Chile och Uruguay till Argentina.

Dessa förföljelser och många andra kan vi inte uppfatta som enbart nationella problem. De angår världen – de angår demokrater och humanister i alla länder. Varken Sydafrika, Chile, Sovjetunionen eller Uganda har någon moralisk rätt att behandla sina egna medborgare hur de vill, utan att andras samveten protesterar. När vi i Sverige värnar om våra fri- och rättigheter, bl. a. genom våra grundlagar, är det inte bara för vår egen skull. Vi vill att friheten skall bli en rätt för varje människa

på vår jord, att den skall räcka till även för andra än oss själva – för dem som utifrån söker vår hjälp. Det är vår plikt som demokrater. Vi har i Sverige råd att visa generositet mot människor på flykt undan förtryck.

Herr talman! Vi har till slut anledning, inte minst en sådan här dag, att påminna oss själva och våra landsmän om vad en gammal vis judisk professor har sagt: Det är först när en handling kostar en något som man kan veta om den har ett moraliskt värde.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Sedan förra årets utrikesdebatt har Helsingforskonferensen om säkerhet och samarbete i Europa avslutats. Det har redan många gånger sagts även i denna debatt, och jag upprepar det gärna, att det slutdokument som den 1 augusti 1975 undertecknades av de 35 deltagande ländernas statschefer, premiärministrar eller partiledare är en av historiens märkligaste folkrättsliga handlingar.

Det var i Europa som andra världskriget utlöstes bara 21 år efter att det första världskrigets massakrer hade avslutats. Det var här som den tyska gaskammarindustrin utrotade 6 miljoner judar för något över 30 år sedan. Det var på vår kontinent som Sovjetunionen förlorade 20 miljoner medborgare i försvaret mot Hitlers invasionsarméer. Och nu är det avspänningsprocessen och det fredliga samarbetet som karakteriserar läget.

Det finns dock oroande element i den aktuella situationen. Jag tänker på den återgång till det kalla kriget och till den repression som yrkesförbudet och de nya lagarna mot fredsarbetare och framstegsvänner i Förbundsrepubliken Tyskland utgör.

Under det halvsekel – ända sedan barndomen – som jag själv varit djupt engagerad i detta politiska skeende har världen förändrats – vetenskapligt, tekniskt, politiskt – med en språngartad snabbhet som ingen gång tidigare i historien. De katastrofer som åstadkommits av en rovgirig kapitalisms redskap har överträffat digerdöden i sina verkningar och inkvisitionen i sin hämningslösa brutalitet. Å andra sidan har vi den politiska nyorientering som på allvar inleddes av Karl Marx och Friedrich Engels i ideologiskt och organisatoriskt hänseende och som fick sitt genombrott i den ryska oktoberrevolutionen 1917, vilket möjliggjorde i vår tid kolonialsystemets sammanbrott och de färgade folkens frihet. Världen står nu mitt uppe i den vetenskapliga-tekniska revolutionen, som skulle göra det möjligt för alla människor av alla folk att bli frigiorda från hunger och analfabetism, bostadsnöd och socialt betingade sjukdomar.

I Arvid Rundbergs oförglömliga böcker "En svensk arbetares memoarer" och "En rysk arbetares memoarer" berättar den svenske metallarbetaren Gustav Ericson och den sovjetiske textilarbetaren Vladimir Arbatskij om sina erfarenheter från mellankrigstiden, krigsåren och efterkrigstiden. I dessa böcker berättar två s. k. vanliga människor vad de

upplevt, hur de kämpat, hur de drömt och vad de hoppas av samhället, av världen, av framtiden.

Kampen mot fascismen i Spanien på 1930-talet var nödvändig – sedan må Alexander Solzjenitsyn och folk av hans sort läsa sina välsignelser hur mycket som helst över general Francos minne. Kampen mot den tyska nazismens, den italienska fascismens och den japanska imperialismens hämningslösa horder i andra världskriget var nödvändig. De indokinesiska folkens långa kamp mot den franska kolonialismen och USA-imperialismen var nödvändig, liksom det angolanska folkets två befrielsekrig, först mot den portugisiska kolonialmakten, sedan mot den sydafrikanska apartheidregimens militära invasionsarmé. Men de offer som krävdes i första världskriget, i kriget i Spanien, i andra världskriget, i de långa krigen i Indokina och i kolonialkrigen i Afrika kunde ha förebyggts om tillräckligt många regeringar och tillräckligt stora delar av mänskligheten varit mobiliserade mot krigens organisatörer och de exploaterare som gjort sina rikedomar på rustningarna och de förtryckta folkens misär.

Men om dessa förutsättningar olyckligtvis saknades före 1914 och före 1939, så finns de nu. Säkerhetskonferensens framgångsrika arbete visar att det ursprungligen sovjetiska initiativet blivit ett centralt intresse även för många västeuropeiska statsledningar. Den finska regeringens och speciellt president Kekkonens personliga engagemang har haft en utomordentlig betydelse. Det är också väl känt i hela världen att den svenska regeringen spelat en mycket aktiv och konstruktiv roll.

Att avspänningen och den historiska vändpunkt, som Helsingforskonferensens slutdokument markerar, inte hindrar utan tvärtom främjar de förtryckta folkens befrielsekamp bör de senaste två årtiondenas händelser ha bekräftat. En rad länder har frigjort sig från kolonialistiskt välde under dessa år. Folkens seger i Indokina var naturligtvis i första hand ett resultat av deras egen tappra kamp under en klok politisk ledning. Samma gäller befrielsekampen i Guinea-Bissau, Moçambique och Angola liksom givetvis det kubanska folkets seger tidigare. Men Fidel Castro, Amilcar Cabral, Ho Chi Minh och alla andra stora ledare för befrielsekampen har aldrig underlåtit att betona vilken roll det internationella läget och den internationella solidariteten har spelat för segrarna.

Det är inte av en händelse som progressiva statsledningar och politiker i Afrika, Asien och Latinamerika ser den europeiska säkerhetskonferensens resultat som ett hopp och ett föredöme för deras egna världsdelar. Det är nu nödvändigt att omsätta säkerhetskonferensens ord i handling i ett europeiskt land där dess anda och bokstav alltjämt kränks på ett flagrant sätt. Cypren är till 40 % alltjämt under turkisk ockupation – i uppenbar strid mot enhälliga FN-resolutioner och Helsingforskonferensens slutdokument.

Det är nödvändigt att avspänningsprocessen vidgas till att innefatta de folk som i Afrika ännu är under rasismens och exploateringens ok, till det palestinska folket som alltjämt förvägras sina nationella rättig-

heter, till Indiska oceanen där USA-imperialismen deporterat Diego Garcias befolkning för att upprätta en ny militärbas, till Östra Timor där den indonesiska interventionsarmén begår massakrer av en omfattning som inte kan kallas annat än folkmord, till Västra Sahara som invaderats av Marockos och Mauretaniens trupper och till Chile, Brasilien, Argentina, Paraguay, Uruguay och andra latinamerikanska länder där fascistiska knektar i USA-imperialismens tjänst har gjort större delen av denna världsdel till koncentrationsläger och tortyrkammare.

Det är också nödvändigt att avspänningsprocessen äntligen avsätter resultat också på det militära området. Jag lyssnade som vanligt med stort intresse på Inga Thorssons exposé på detta område. I centrum för uppmärksamheten står givetvis de strategiska rustningarna, särskilt utvecklingen till alltmer intrikata och dyrbara kärnvapensystem. Varje nytt system innebär oerhörda kostnader samtidigt – givetvis – som det innebär en ytterligare risk för att, som det formulerades i SIPRIS årsbok 1974, "ett kärnvapenkrig kan utlösas genom olyckshändelse, felberäkning eller rena galenskapen".

I USA pågår f. n. en folkrörelse med stöd av många kongressledamöter för att stoppa utvecklingen av bombplanet B-1, som beräknas kosta 92 miljarder dollar, närmare 400 miljarder kr., under den närmaste tioårsperioden. Varje nytt sådant system drar självfallet med sig ett motsvarande projekt i Sovjetunionen, något som de sovjetiska ledarna, bl. a. vid den 25:e partikongressen i år, många gånger understrukit och varnat för.

FN:s generalsekreterare Kurt Waldheim använde ett långt avsnitt av sin senaste årsrapport, daterad den 11 augusti 1975, till att redogöra för de fyra aspekter som han och FN-ledningen ansåg ha en avgörande betydelse:

1. nedrustning
2. respekt för FN:s huvudorgans beslut
3. utveckling av FN:s teknik för *fredsbevarande* aktiviteter
4. en breddning av FN:s *fredsfrämjande* aktivitet.

Han konstaterade att det trots många viktiga överenskommelser om begränsning och kontroll av rustningar inte varit möjligt att stoppa eller begränsa kapprustningen i fråga om vare sig kärnvapen eller konventionella vapen. Risken för kärnvapenspridning ökar, kärnvapenprov fortsätter, vapen görs alltmer raffinerade och dödliga och den teknologiska kapprustningen bebådar en ny och alltmer fruktansvärd utveckling. Världens rustningskostnader per år har angivits till olika belopp, men enligt Waldheims årsrapport skulle de nu närma sig 300 miljarder dollar, alltså mer än 1 200 miljarder kr. per år.

Ett intressant tema i Waldheims årsrapport liksom f. ö. i hans strävanden under de år han varit FN:s generalsekreterare är hans vädjan om allmänhetens stöd och förståelse för FN:s strävanden.

Regeringar ensamma kan inte, hur aktivt och konstruktivt de än verkar, få ett slut på kapprustningarna, det första viktiga steget på vägen till

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

nedrustning och avrustning. Det krävs en upplyst och aktiv opinion i alla länder.

Världsfredsrådet, vars presidium jag har den äran att tillhöra, visade 1950 genom Stockholmsappellen mot atomvapen vilken enorm betydelse en världsomfattande kampanj kring ett begränsat och väl definierat syfte kan ha. Det är inget tvivel om, även om det är svårt att vetenskapligt bevisa det, att kampanjen för Stockholmsappellen spelade en avgörande roll för att hindra planerna på användning av kärnvapen i Korea och Vietnam. Det var möten på snart sagt varje plats i världen och ett engagemang av stora delar av fackföreningsrörelsen och andra folkrörelser. En halv miljard namn samlades under 1950 in som stöd för Stockholmsappellens krav.

Nu pågår sedan förra året en kampanj i de flesta av världens länder för en appell, som fått beteckningen Nya Stockholmsappellen och som – i likhet med den tidigare – innehåller ett klart och väl avgränsat mål: att stoppa kapprustningen.

De sammanfattande slutsatserna i Nya Stockholmsappellen är följande:

”För att göra avspänningen oåterkallelig – stoppa kapprustningen!

För att snabbt gå fram mot en ny internationell ekonomisk ordning – stoppa kapprustningen!

För att försvara freden och bygga upp en ny värld – stoppa kapprustningen!

Tillsammans kämpar vi för att bannlysa kärnvapen och andra massförstörelsevapen.

Tillsammans kämpar vi för allmän och total avrustning.

Tillsammans kämpar vi för ett inkallande utan dröjsmål av FN:s världsomspännande nedrustningskonferens.”

Appellens text är inte helig. I Finland har exempelvis en appell med samma innehåll men något annorlunda lydelse blivit antagen av praktiskt taget alla betydelsefulla partier och organisationer, och president Kekkonen toppar listan av de många kända personligheter som först undertecknat den.

Jag är övertygad om att de ansträngningar som många regeringar, inkl. den svenska regeringen, gör för att få ett stopp på kapprustningarna och främja nedrustningssträvandena måste ha en bred opinionsrörelse som stöd och komplement. Sådana organisationer som Svenska freds- och skiljedomsföreningen, Svenska fredskommittéen och Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet har liksom FN-föreningarna en utomordentligt stor roll att spela.

Herr KORPÁS (c):

Herr talman! Det kan inte nog understrykas att det är en stark uppslutning kring huvudlinjerna i vår utrikespolitik, det har framhållits tidigare i dag. En central linje i denna utrikespolitik är att vi slår vakt om vår neutralitet. Samtidigt betonar vi emellertid vår rätt att säga ifrån

när rätten är hotad och att med fredliga medel försöka påverka världen till det bättre. När vi talar om denna rätt att säga ifrån, bör vi emellertid göra det i all ödmjukhet i medvetande om att vi tar en rad politiska och taktiska hänsyn i vår kritik. Det måste nog vara så, men vi får akta oss för att låta kritiken bli så ensidig att vår utrikespolitik och därmed vår neutralitetspolitik sätts i fråga.

Det finns i svenska utrikespolitiska deklamationer ofta ett drag av självöverskattning, och utrikesministerns tal i dag ger tyvärr exempel på det. Sådant kan verka utmanande, i den mån man läser det utomlands. Vi gör anspråk på att särskilt hävda rätten och moralen i umgänget mellan stater och förutsätter att ingen märker vår egen omoral, när vi är selektiva i vår moraliska bedömning av andras handlande – vi mästrar ofta åt ett håll och slätar över åt ett annat. Sydafrika men inte Cuba och Sovjetunionen nämns vid namn på tal om utländsk inblandning i Angola.

Detta kan synas oförargligt och är väl som regel så. Det skulle emellertid kunna bli farligt, om det leder till osäkerhet om hur fasta och konsekventa vi avser att vara i vår neutralitetspolitik om det verkligen gäller. Ett sätt att vara konsekvent vore att avstå från varje bedömning av andra staters eller regimers handlande – det är väl i stort sett den modell som Schweiz använder. Vi är emellertid överens om att detta inte är den svenska politiken. Vi är överens om att det är förenligt med vår utrikespolitik, som vi själva tolkar den, att vi påtalar orätten där vi ser den. Utrikesministern kallar detta aktiv utrikespolitik.

Jag vill gärna stryka under deklamationens ord, att en förutsättning för att denna aktiva utrikespolitik skall vinna respekt och få tyngd är att vi konsekvent fullföljer den svenska neutralitetspolitiken. Det är också riktigt som det står, att en aktiv utrikespolitik samtidigt kan understryka vårt oberoende och på så sätt stärka tilltron till neutralitetspolitiken. Det är riktigt, under förutsättning att Sverige också utanför sina egna gränser uppfattas som verkligt neutralt i sin aktiva utrikespolitik. Alla förstår att vi även därvid måste ta vissa hänsyn till politiska realiteter, men då skall vi inte utmana genom att alltför mycket framhäva vår egen moral i våra utrikespolitiska deklamationer.

I deklamationen står: "I vår u-landspolitik sluter vi starkt upp bakom kraven på varje nations rätt till självbestämmande. Det är en huvudprincip för vårt arbete också inom olika internationella organisationer." Det är bra sagt. Det bästa sättet att hävda vår egen rätt till självbestämmande är att hävda samma rätt för andra folk.

I praktiken möter vi emellertid svårigheter och blir inkonsekventa. Vad är en nation? Deklamationen tycks inte skilja mellan nation, folk och land. Det talas sålunda om att regeringen vill främja en ekonomisk och social jämlikhet för det "angolanska folket". Det borde nog ha stått "Angolas folk". För är inte en del av förklaringen till Angolas svårigheter under dess första tid efter portugisernas försvinnande att det omfattar många folk, som inte själva bett om att föras samman utan som förts ihop inom en politisk ram av de europeiska kolonialmakterna? Var inte

en del av förklaringen till den zairiske presidenten Mobutos stöd till FNLA, att han måste vara solidarisk mot bakongofolket, som bor i norra Angola men som också är ett dominerande folk i det angränsande Zaire? Det är sannolikt att MPLA:s snabba seger på sikt var det bästa för Angolas folk. Det kan emellertid inte uteslutas att något av Angolas folk kan komma i kläm. Jag förutsätter att Sveriges stöd i så fall också omfattar det.

Angola är ett av Afrikas många exempel på att folk och stat inte är samma sak. Strängt taget alla stater i Afrika omfattar många folk med olika kulturell bakgrund. Att kräva att varje sådant folk skulle ha politisk självständighet skulle leda till ekonomiskt och politiskt kaos. Därför kan det vara ett dilemma för oss för vilka vi skall ställa upp.

Låt oss ta Etiopien som ett annat exempel. Jag föreställer mig att regeringen också kan uttala sitt stöd för det etiopiska folket. Skulle det i så fall innebära att vi stöder den etiopiska regeringens undertryckande av Eritreas folk? Eller stöder vi detta folks strävan till självständighet? I utrikesministerns deklaration i dag sägs: "I vår u-landspolitik sluter vi starkt upp bakom kraven på varje nations rätt till självbestämmande." Det låter bra, men menar vi att Etiopien har rätt att bestämma över Eritrea eller sluter vi vi upp bakom Eritreas rätt till självbestämmande? Arbetar regeringen i så fall för Etiopiens rätt eller för Eritreas rätt "inom olika internationella organisationer", för att fortsätta att citera deklarationen? Enligt min uppfattning har Förenta nationerna och därmed vi ett ansvar för det eritreanska folkets rätt.

I avsnittet om Västasien säger utrikesministern bl. a. att "Palestina-arabernas situation inte får betraktas som enbart ett flyktingproblem utan som en fråga om rätt till nationell existens". Jag ställer mig helt bakom denna deklaration.

I den här delen av världen finns emellertid andra folk, som saknar nationell existens. Kurderna t. ex. är ett särpräglad gammalt kulturfolk med en samlad bosättning. Kurdistan torde ha lika många invånare som den skandinaviska halvön. Kurderna vill vara självständiga, men de behärskas nu av Irak, Iran, Turkiet, Syrien och Sovjetunionen. Många kurder är nu flyktingar eller lever i social och ekonomisk misär. Är vi beredda att ställa oss bakom också kurdernas rätt till nationell existens? Konsekvensen, borde fordra det.

Kan vi inte tillförsäkra alla folk en nationell existens – och det kan vi inte – bör vi arbeta för att de garanteras en kulturell existens. Mänskligheten har under sin utveckling byggt upp en oändlig variation i livsmönster. Varje sådan kultur är en folkgrupps lösning av sin relation till världen. Varje sådan kulturform har ett särskilt värde för dem som lever inom den. Alla har emellertid inslag som skulle kunna vara en tillgång för hela mänskligheten. Den tekniska kulturens erövring av världen har inte bara ändrat de ekonomiska förutsättningarna för folk efter folk. Den har förstört kulturer och isolerat människor från deras sammanhang. Det är inte bara så, att människor och folk bokstavligen går

under i denna utvecklings spår. Hela mänskligheten får ett så mycket fattigare arv att leva vidare på.

Vi kan inte hävda varje folks självbestämmande inom en nationell existens. Vi måste emellertid hävda varje folks rätt till kulturell existens. Denna rätt måste kunna hävdas internationellt och mot regeringar. Det gamla Nationernas förbund kallades gärna Folkförbundet på svenska. Det är en svaghet att Förenta nationerna enbart är en organisation för regeringar. Vi skulle behöva en parallellorganisation, något slags första kammare, ett folkförbund som byggde på kulturella folkgrupper och inte på politiska regeringar.

Ett framtida världssamhälle måste förutsätta ett inbördes samspel mellan länderna, vilket i viss mån minskar dessas ekonomiska och politiska rörelsefrihet. Desto mer angeläget blir det då att man i andra avseenden värnar om det mångfasetterade världssamhället. En ny ekonomisk världsordning får inte bara vara något för regeringar. Den måste innebära en samverkan mellan alltjämt levande folk och kulturer. Det får inte bli en utslätning av dem. Med den förutsättningen kan en ny ordning te sig som ett hopp också för de folk, kulturgrupper och minoriteter som förtrycks inom ramen för konstlade nationalstater eller andra politiska konstruktioner. Det bör, herr talman, vara folken förr än regeringarna som skall kunna räkna på stöd från det svenska folket.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Svensk utrikespolitik under senare år förtjänar en inträngande och kritisk analys i riksdagen, i massmedia och i andra fora. Den svenska neutraliteten har medverkat till att den utrikespolitiska debatten i vårt land genomgående har blivit försiktig. Den gamla traditionen i svensk utrikespolitik från 1950-talet har fortfarande hängt med i så måtto att intresset och viljan till en kritisk analys av den svenska utrikespolitiken och dess mål förekommit i alltför ringa grad.

Detta är olyckligt, eftersom det har lett till att bl. a. riksdagens inflytande över utrikespolitiken i alltför ringa utsträckning kunnat göra sig gällande. Den svenska utrikespolitikens senaste utvecklingsfaser har knappast någon särskilt djup folklig förankring. Det gäller också vår biståndspolitik. Det går i dag inte att skilja den svenska biståndspolitik från den svenska utrikespolitiken i övrigt. I och med detta har vi avlägsnat oss från det grundläggande kriterium som borde vara gällande för svenskt bistånd, nämligen den humanitära aspekten.

Det svenska biståndet till Cuba har kommit i centrum av debatten. Kritiken mot det kubanska militära engagemanget i Afrika har varit hård. Det måste slås fast att det som hänt i Angola inte är någon engångsföreteelse. Cuba finns – det har med all önskvärd tydlighet framgått av artiklar i bl. a. svensk press – också på en rad andra ställen i Afrika, Mellersta Östern och Latinamerika.

Det är självklart att denna globala verksamhet inte är någonting som Cuba självt kan betala. Det är inte heller så att dessa aktiviteter i första

hand gynnar rent kubanska intressen. Det är Sovjetunionen som drar nytta av vad Cuba gör i tredje världen. Cuba tjänar här som en spjutspets för sovjetiska militära och politiska framstötter.

Den amerikanska utrikespolitiken har haft betydande motgångar under 1960- och 1970-talen på vissa håll i världen. Sovjetunionen har under denna tidsperiod legat relativt lågt men i gengäld ägnat sig åt bl. a. att bygga upp en militär flotta som saknar motstycke och som är ett utomordentligt redskap om man skulle vilja utöka sitt militära och politiska inflytande till andra delar av världen. Den sovjetiska högsjöflottans skapande är ett av de mest intressanta och samtidigt mest illavarslande tecknen på Sovjetunionens expansionssträvanden.

Genom att de kubanska trupperna har börjat uppträda i strategiskt och politiskt intressanta länder i olika delar av världen öppnas nu möjligheterna till ett ökat politiskt inflytande för Sovjetunionen. Det vore naivt att blunda för detta. Sovjetunionen betalar Cubas aktiviteter och försörjer detta land med hypermoderna vapen. Sovjet gör naturligtvis inte detta utan vederlag. Fidel Castro har på det sättet gjort sig till ett lydigt redskap för den sovjetiska politiken. Måhända har han inte haft något val.

Med all säkerhet kan vi räkna med att kubanska trupper kommer att ställa upp i fler och fler länder för särskilda syften. Det kommer framdeles att finnas gott om "befrielseörelser" av de mest skilda slag, som kommer att betrakta Cuba som en reserv, en truppbank varifrån man kan låna soldater och vapen, dock på vissa villkor. Vilka villkoren är kan man gissa sig till.

Det är säkert väldigt få i vårt land som har någonting emot att diktatoriska regimer, var de än finns – och vi har som bekant sådana på nära håll – ersätts med demokratiska. Men det är inte detta saken gäller. Problemet är om vi skall acceptera att en av supermakterna använder ett u-land till att föra dess krig, sköta dess subversion, öka dess politiska och militära inflytande. Problemet är naturligtvis detsamma vilkendera av supermakterna det är fråga om.

Sådana förhållanden är inte unika. De har alltid förekommit. Krig genom ombud kommer vi säkert aldrig ifrån. Men i det aktuella fallet är Sverige i hög grad inblandat. Genom vårt stöd, ekonomiskt och politiskt, blir vi indirekt garanter för Cubas och Sovjetunionens politik i vissa avseenden.

Det måste understrykas att vi ger ett betydande bidrag till Cuba via biståndsbudgeten. Men vi har också, herr talman, och det är intressant – jag har inte noterat att det har uppmärksammats i debatten – visat Cuba ett större förtroende än något annat land vad gäller upphandlingen av varor och tjänster för biståndet. Cuba är nämligen det enda mottagande land för svenskt bistånd som självt får svara för upphandlingen av de varor och tjänster som ingår i projekten. Detta är anmärkningsvärt mot bakgrund av vad som hänt.

Vidare har det diplomatiska umgänget med Cuba ökat. Statsministern

och andra företrädare för den svenska regeringen har varit på officiella besök i det landet. Den kubanske regeringschefen Fidel Castro väntas till Sverige i år. Allt detta kan knappast tolkas som annat än att Sverige inte har några mer avgörande invändningar mot Cubas politik.

Jag är övertygad om att min skeptiska inställning till Cubas militära äventyr delas av en överväldigande majoritet av svenska folket. Reaktionen mot Cubas politik har också varit stark i andra länder. I det norska stortinget har starka krafter varit i gång för att helt stoppa hjälpen till Cuba. Beslutet blev för några dagar sedan att u-hjälpen till Cuba helt skall avbrytas när de norska hamnprojekten är avslutade 1978. Västtyskland, som hittills har givit ett mindre bistånd till Cuba, har också beslutat sig för att helt upphöra med det med hänsyn till Cubas inblandning i Angola. Från svensk sida föreslås däremot en uppräknig av biståndet.

En nedtrappning av motsvarande slag som det norska stortinget har beslutat är det minsta vi borde göra från svensk sida. I annat fall riskerar vi att allvarligt skada viljan hos svenska folket att ge bistånd. Det är naturligt om reaktionen blir sådan. Viljan hos gemene man att ge svenska skattepengar till krigiska äventyr, syftande till att öka det sovjetiska inflytandet i världen, torde vara högst begränsad.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis säga några ord om situationen i Mellersta Östern. Herr Ahlmark har relativt utförligt ägnat sig åt den frågan i sitt anförande. I regeringsdeklarationen finns också ett flertal synpunkter i just detta ämne.

Den svenska inställningen till konflikten har förändrats under senare år, från en starkt Israelvänlig inställning till en mer avvaktande attityd till de olika parterna i konflikten. Att en omsvängning de facto har ägt rum från svensk sida är bara att konstatera. Vi behöver i detta sammanhang inte gå närmare in på orsakerna. Oljan har spelat en roll, men det har också funnits andra skäl för Sveriges nya linje.

Jag hade förra året tillfälle att besöka en rad länder i regionen. I samband därmed fick jag tillfälle till sammanträffanden som syftade till att visa hur de olika länderna såg på konflikten och PLO:s roll i sammanhanget.

Den korta reflexion som jag gör med anledning av detta är följande: det finns – och det har förvisso understrukits i olika sammanhang – inte någon enhetlig linje arabländerna emellan i frågan, och PLO står i många avseenden på en ståndpunkt som inget arabland stöder. Det vore farligt att dra alla arabländer över en kam. Det finns olika grader av förståelse för Israel och dess problem i skilda länder.

Vad Sverige i detta sammanhang kan göra är att klart markera sin positiva inställning till de arabländer som mer än andra strävar efter en fredlig lösning av konflikten. Jag är inte säker på att detta verkligen har varit en konsekvent linje från den svenska regeringens sida. Också här har man från svenskt håll haft en viss benägenhet att odla kontakter med stater som har en mer militant inställning i frågan än andra.

Att Israel är en realitet har knappast förnekats av någon representant

för de mer moderata arabstaterna. Men då är utgångspunkten 1967 års gränser. Det är mot denna bakgrund som rapporterna om att Israel börjat bebygga de territorier som erövrades under oktoberkriget 1973 är oroande. Man får inte underskatta den psykologiska effekt som detta har i arabvärlden. Vad som nu sker på Israels initiativ kan minska möjligheterna att få till stånd en lösning på grundval av 1967 års gränser. De moderata krafterna i arabvärlden försätts genom det som nu sker i en besvärlig situation. Israel motverkar sina egna syften genom att börja bebygga de nya områdena.

En lösning av den här konflikten måste innebära att båda sidor måste kompromissa. Det ankommer inte på oss i Sverige att i detalj tala om vad en lösning skall innehålla. Men vi måste i vårt handlande konsekvent stödja de moderata krafterna såväl i arabvärlden som i Israel. Vi bör påtala olämpliga handlingar på vilken sida de än förekommer. Knappast någon i Sverige – om vi bortser från rena extremistgrupper – vill radera ut Israel från kartan. Vi måste från svenskt håll arbeta för att kräva rättvisa åt alla de parter som har drabbats av konflikten. Då gäller det inte längre i första hand stater utan människor som bor och verkar nära varandra.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! I en slutreplik till Per Ahlmark, som denne inte hade möjlighet att bemöta, sade utrikesministern att det uttalande i Newsweek av PLO-talesmannen Kaddoumi som Per Ahlmark hade åberopat har dementerats. Kaddoumi skulle ha varit felciterad. Vidare menade utrikesministern att det gäller att hänga med i svängarna, att uttalanden som är en månad gamla kan vara föråldrade därför att utvecklingen går så fort.

Nej, tyvärr, herr Andersson. PLO har inte utvecklats. Man har konsekvent hållit fast vid sina programpunkter. Israel skall försvinna som judisk stat. Bara de judar som kom till Israel före 1917 skall få stanna kvar i ett Palestina enligt PLO:s modell. Palestinafrågan måste lösas med krig.

Det är så man uppfostrar den palestinska ungdomen. Det är de förväntningarna PLO skulle ha att infria den dag man fick herraväldet över Palestina.

Någon gång kan man göra ett mer försonligt uttalande för okritiska journalister eller politiker från västländerna för att skapa goodwill, för att öka chanserna att få tala inför FN eller för att få tillgång till någon annan propagandaplattform. Men det dröjer inte många dagar förrän man är framme med en dementi – som kanske inte får så stora rubriker i Västerlandet, men som hos de egna skingrar alla tankar på en mjukare linje och givetvis krossar alla eventuella illusioner inom Israel om att PLO skulle ha ändrat sina grundläggande avsikter.

Låt mig bara ta ett enda exempel på den här tekniken, hämtat från Dagens Nyheter den 2 mars i år. PLO dementerade den dagen bestämt

uppgifter från Washington Post om att Yassir Arafat skulle ha föreslagit en buffertzoon under FN på ockuperat område, och sagt att en sådan zoon skulle kunna leda till ett palestinskt erkännande av Israel.

Det var inte alls tal om att erkänna Israel, inte under några omständigheter, sade PLO-talesmannen. Även om Israel går med på att dra sig tillbaka från ockuperat arabiskt territorium och går med på att en palestinsk stat upprättas väster om Jordan, så blir det inget erkännande. Det sade Arafats närmaste man. Det finns en klar linje vad oss anbelangar, och det är att vi inte erkänner Israel. Det är fullkomligt omöjligt, fortsatte han.

Jag kommer inte dragande med det här citatet för att triumfera – tvärtom. Det är i en känsla av hopplöshet man läser varje ny dementi. Och beklämningen är så mycket större, när man ser hur PLO:s ställning bland palestinierna tycks stärkas – delvis på grund av den svenska regeringens insatser.

Mot den här bakgrunden är det också klart att det inte skulle räcka med en eller annan försonlig deklaration av PLO – även om den inte följdes av nya dementier och krav på att Israel skall förgöras. Så länge PLO fortsätter att skapa förväntningar hos palestinierna om att den judiska staten skall sopas bort, att alla judar som kommit till Israel efter 1917 skall sändas tillbaka till förföljelsen, så länge är det mycket begärt att Israel skall våga lita på milda deklarationer för världspresen.

Jag vet inte vad som hände när Kaddoumi intervjuades av Newsweek. Hans dementi följer ju bara mönstret från tidigare. Men jag vet vad han sade till Per Ahlmark om PLO:s program, för då var jag närvarande. Jag kan bara intyga att det referat av samtalet, som Per Ahlmark har lämnat här i dag och i TV-diskussionen i måndags, är till alla delar korrekt. Kaddoumi förnekade inte på någon punkt § 6 i PLO:s stadgar. Han påstod inte att den skulle ha ändrats eller tagits bort. Det var samma skrämmande budskap som så många gånger tidigare.

Helsingforsdeklarationen har spelat en stor roll i diskussionen här i dag. Vi har blivit påmind om hur Sovjetunionen har utfäst sig att "respektera mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, däri inbegripet tanke-, samvets-, religions- och trosfrihet för alla utan åtskillnad med hänsyn till ras, kön, språk eller religion." Sovjet kommer att "främja och uppmuntra ett verkligt utövande av de medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och andra rättigheterna och friheterna, vilka alla härrör från det inneboende värdet hos varje människa och är väsentliga för hennes fria och fulla utveckling." Inom denna ram kommer de deltagande staterna "att erkänna och respektera den enskildes frihet att bekänna sig till och utöva --- sin religion eller tro, följande sitt samvetes bud."

De deltagande stater på vilkas territorium det finns nationella minoriteter – dit hör ju Sovjetunionen – har lovat att respektera dessas rätt till likhet inför lagen och ge dem full möjlighet till verkligt åtnjutande av de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

De ryska ledarna lovade i Helsingfors att i positiv och humanitär anda behandla ansökningar från personer som önskar återförenas med medlemmar av sina familjer, och därvid särskilt beakta ansökningar av brådskande natur, såsom ansökningar från personer som är sjuka eller gamla. De lovade också att behandla ansökningar på detta område så skyndsamt som möjligt. De försäkrade att en begäran om att få återförenas med familjemedlemmar inte skall leda till att man mister sina rättigheter.

Det är nu åtta månader sedan det här dokumentet undertecknades. Vi vet att löftena inte har hållits. Många ryska judar, som ansöker om att få återförenas med sina familjer i Israel, har inte fått en behandling i positiv och humanitär anda, inte heller har deras ansökningar behandlats skyndsamt.

Judarna i Sovjet har inte kommit i åtnjutande av de rättigheter som enligt Helsingforsdeklarationen skall garanteras minoriteter. De har inte den religionsfrihet och kulturella frihet som de sovjetiska härskarna har lovat att respektera.

I stället har judarna i Sovjet fått uppleva fortsatt och skärpt diskriminering. De förvägras rätten att vara judar, att fritt utöva sin religion, att ge ut tidningar och böcker inom sin egen kultur. Samtidigt – om de av detta drar slutsatsen att deras hemland inte är Sovjetunionen utan Israel, så förvägras de rätten att resa dit.

Antalet judar som tillåts lämna landet har skurits ned från ungefär 3 000 i månaden 1973 till 1 700 i månaden 1974 och bara 1 000 i månaden 1975. I fler fall än någonsin har antingen judar fått sina ansökningar om att få återförenas med familjemedlemmar avslagna eller också har, trots Helsingforsdeklarationens löften, behandlingen dragits ut så att de fortfarande väntar på besked, kanske flera år efter det att ansökan lämnades in.

Dröjsmålet är så mycket grymmare som själva ansökan vanligen leder till en förvärrad situation för dem som vill lämna landet. Ofta blir man av med arbetet och kan inte få något nytt. Man trakasseras som förrädare. Eftersom man förvägras arbete, kan man straffas enligt lagen om parasitism.

Herr talman! Låt mig visa ett exempel på den kulturella behandlingen av judar i Sovjetunionen. Det som kammarens ledamöter kan se litet svagt på bildskärmen är en fotostatkopia av en vetenskaplig artikel, som sprids officiellt i Sovjetunionen. Texten har en mängd vita gluggar. Namnet på professor Levitj, en internationellt känd judisk-rysk fysiker har nämligen raderats ut på alla ställen där det förekom i denna vetenskapliga artikel. Professor Levitj görs alltså till en icke-person. Han får inte ens omnämnas i vetenskapliga artiklar. Var finns då den respekt för det in-neboende värdet hos varje människa, som Helsingforsdeklarationen talar om? Det här kan kanske tyckas vara en detalj, men medge att det är en ganska otäck detalj!

Herr Werner i Tyresö önskade tidigare att svenska folket skulle få bättre information om vad som står i Helsingforsdeklarationen. Det kan

man hålla med om. Det som står i det dokumentet är i och för sig inte några märkliga saker för de flesta svenskar.

Inför kapitlet om familjernas återförening tror jag de flesta här i landet snarast känner besvikelse. Trots allt bygger ju det avsnittet inte på den för oss så självklara principen att man skall ha *rätt* att förenas med sin familj, och att man skall ha *rätt* att lämna det land där man upplever sig som diskriminerad, utan på att man måste *ansöka*, att ansökan skall övervägas av myndigheterna, att det kan finnas olika avgifter och andra påfund från de styrande som är till för att försvåra för familjemedlemmar att leva tillsammans.

Kort sagt: vad detta kapitel lär oss är att i de kommunistiska staterna känner man sig tvingad att hålla kvar medborgarna med våld. Där är det en särskild förmån att få lämna landet!

Om det är någon informationsuppgift som Lars Werner borde känna som speciellt angelägen, är det att upplysa oss om detta: Varför är det nödvändigt för hans kommunistiska broderparti att försvåra för judarna att lämna Sovjet – och andra oliktankande med för den delen? Och varför har så litet gjorts i praktisk handling av hans partibröder i Sovjet för att på de här viktiga punkterna leva upp till de löften som gavs i Helsingfors?

Låt mig också, som herr talmannen Bengtson, påminna om ett annat dokument som har direkt betydelse för de ryska judarna, nämligen FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna. Den ratificerades av Sovjetunionen i höstas, den 16 oktober. Den trädde i kraft den 23 mars i år – alltså för drygt en vecka sedan.

FN-konventionen talar ett klarare språk om rätten att lämna ett land: "Envar äger frihet att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget". Den rätten får inte inskränkas annat än för att skydda den nationella säkerheten och den allmänna ordningen, den allmänna hälsovården eller sedligheten eller andra personers fri- och rättigheter.

Den här konventionen har alltså just trätt i kraft. Det har givetvis inte varit något hinder för staterna att tillämpa den redan tidigare – jag utgår från att Sverige har gjort det – men nu är det nödvändigt. Nu ankommer det på Sovjetunionen att leva upp till deklARATIONEN att var och en skall ha rätt att lämna sitt eget land, även judarna. Fullkomligt laglydiga människor får inte plötsligt betraktas som brottslingar därför att de ansöker om utresetillstånd. De som inte har haft befattning med försvarshemligheter eller liknande får inte hindras att resa med hänvisning till den nationella säkerheten.

I regeringsdeklARATIONEN i dag sägs på tal om Helsingfordsdokumentet att "påtalande av förtryck och ofrihet är ett sätt att värna om avspänningspolitiken". Regeringen kommer, säger man, att fortsätta att delta i den internationella opinionsbildningen gentemot brott mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Något nämnvärt bidrag till opinionsbildningen mot förföljelserna av judarna i Sovjet har dock inte regeringen lämnat i dag. Statsministern

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

skall nästa vecka resa till Sovjetunionen. Jag utgår från att han då påtalar det förtryck och den ofrihet som de ryska judarna lever under, eftersom det enligt regeringens uppfattning – och jag delar den inställningen – är ett riktigt sätt att värna avspänningspolitiken att kritisera sådant. Självfallet kommer herr Palme att avkrävas besked, när han återvänder hem, om vad han har gjort för att klargöra det svenska folkets starka uppslutning bakom principen att envar skall ha rätt att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget, och den lika starka kritiken i Sverige mot det sätt på vilket judarna i Sovjet förföljs, fängslas och förödmjukas.

Sverige är inte bara bundet av Helsingforsdeklarationen och FN-konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna. Vår delegation i Europarådet stödde också enhälligt den senaste rekommendationen angående judarna i Sovjet, som hade förberetts av Per Ahlmark och som antogs i januari 1976. Den kräver av Sveriges regering att man begär av de sovjetiska myndigheterna att de avbryter trakasserierna, förtrycket och de orättfärdiga rättegångarna mot judar och den antisemitiska kampanjen, och att de skall låta alla judar som så önskar utvandra, och ta bort alla hinder för en sådan utvandring.

Jag utgår från att herr Palmes besök i Sovjet är ett lämpligt tillfälle för den svenska regeringen att uppfylla sina förpliktelser enligt Europarådets beslut. Många vittnesmål från judar som har sluppit ut därifrån säger också att sådana framställningar i samband med statsbesök kan ha effekt, inte bara i största allmänhet, utan direkt för människor av kött och blod. Om Olof Palme är villig att ta på sig uppgiften att tala för namngivna människors rätt att förenas med sina familjer, då har han möjlighet att hjälpa några av dem till frihet. Jag kan inte förstå hur Olof Palme skall kunna säga nej till en sådan vädjan.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till den rapport beträffande nedrustningsarbetet som fru Thorsson lämnade inför kammaren för en stund sedan. Från centerns sida hävdar vi att nedrustningsarbetet måste ha högsta prioritet i vårt internationella engagemang. Det var därför uppmuntrande att höra att fru Thorsson har en bestämd vilja att som ordförande i den kommitté som ser över FN:s engagemang i nedrustningsarbetet nå konstruktiva lösningar inom en nära framtid: Världsfreden men också tekniska och ekonomiska konsekvenser för världens länder av fortsatt kapprustning gör det nödvändigt att ständigt söka finna nya och effektivare vägar till nedrustning.

I den regeringsdeklaration som vi fick del av inledningsvis i den här debatten tecknas i det stora hela en ljus bild av den svenska kronans situation på valutamarknaden. Från regeringens sida lägger man tydligen stor vikt vid vår valutamässiga anknytning till länder med en genomsnittligt klart fallande takt i pris- och kostnadsstegringar. Detta karakteriseras i regeringsdeklarationen med rätta som en viktig faktor för att dämpa sådan kostnadsstegring i Sverige som orsakats av importprisut-

vecklingen. Man bör då notera att det sedan långt tillbaka råder en ny situation när det gäller den internationella prisutvecklingen. Av regeringsdeklarationens formuleringar kan man lätt få det intrycket att utvecklingen av importpriserna fortfarande är motorn i vår svenska inflationsutveckling. Så är emellertid inte alls fallet. Regeringsdeklarationen är på denna punkt oklar.

Den prisstegringsvåg som under 1974 välldes in över Sverige utifrån upphörde praktiskt taget helt under fjolåret. Statistiska centralbyråns importindex steg endast från 194 i december 1974 till 197 i december 1975, eller med runt tal 1,5 %. Uppgången i exportprisindex var likaledes begränsad. Detta står i skarp kontrast till den mer än 20-procentiga höjning som inträdde under 1974.

Den kraftigt minskade inflationspåfrestningen utifrån återspeglas också i konjunkturinstitutets beräkningar över faktorer bakom konsumentpriser i Sverige. Medan internationellt bestämda priser 1974 förklarade mer än hälften av det årets prisuppgång på 12 %, svarade de endast för en tiondel av fjolårets prisuppgång. För innevarande år beräknar institutet att utländska prisstegringar skall orsaka en sjättedel av den beräknade prisuppgången på 8 %. Det innebär att den inhemska inflationen blivit i motsvarande grad högre. Eftersom inflationsimpulserna utifrån på detta sätt har minskat, har andrum skapats för att man på allvar skall kunna ta itu med inflationsproblemen i Sverige. Det är mot den bakgrunden som centern redan vid höstriksdagens start föreslog ett anti-inflationsprogram, och detta program är i dag lika aktuellt som då.

Det är uppenbart att den svenska kronans stabila utveckling i icke oväsentlig utsträckning bidragit till en stabilisering av den svenska prisnivån. Efter att under de första tre kvartalen i fjol ha åkt berg- och dalbana på en hög nivå har kronan praktiskt taget oavbrutet sedan oktober månad i fjol stärkt sin ställning gentemot andra valutor. Detta är att notera med tillfredsställelse mot bakgrund av den inflationsproblematik som jag här tecknat bilden av. D-marken ligger alljämt stabilt på toppen, som också framhålls i regeringsdeklarationen, och den svenska kronan har framgångsrikt behållit sin position. Västtyskland har lyckats hålla tillbaka inflationen, och den tyska exporten har nu också kommit i gång, vilket bidragit till att stärka D-markens ställning.

Den fråga man nu kan ställa sig är om Västtyskland kan undgå en uppskrivning av den starka D-marken. Kan Danmark och Belgien hålla kursrelationerna till D-marken utan särskilda stödoperationer, som ändå innebär en ökad skuldsättning? Eller kommer dessa länder att följa Frankrike i spåren? Det är aktuella frågor som är av stor betydelse också för den svenska kronans ställning och därmed även för vår handelspolitiska situation under den närmaste framtiden. Den valutaoro som nu sätter sin prägel på utvecklingen har också sin betydelse för utvecklingen av handelssamarbetet. Osäkerheten beträffande valutakursernas utveckling skapar oro beträffande priser och betalningsvillkor, vilket kan få negativa effekter för den konjunkturåterhämtning som nu har börjat och som

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

vi är beroende av för den svenska ekonomins riktiga och positiva utveckling. Från svensk sida måste därför utvecklingen på valutamarknaden följas med största vaksamhet, samtidigt som man med fog kan konstatera att en stark krona är en absolut förutsättning för att vi med framgång skall kunna bekämpa inflationen, som nu har gått in i ett besvärligt skede eftersom den till större delen är hemmaorienterad.

På sikt kan givetvis inte en stark krona grundas på en genom stor utrikes upplåning uppbyggd valutareserv. Det avgörande måste vara vår egen produktionsförmåga och konkurrenskraft. Regeringen har en benägenhet att se valutapolitiken som en fristående faktor i detta sammanhang – det är det intryck man får av regeringsdeklarationen. Så är naturligtvis inte fallet. En framgångsrik valutapolitik som slår vakt om vår ekonomiska självständighet och vårt oberoende måste grundas på en näringspolitik som tar till vara de utvecklingsmöjligheter som finns i vårt produktionsliv. Regeringsdeklarationen ger alltså ingen fullständig bild och bör alltså kompletteras om man vill ha en realistisk analys av vårt läge i det internationella ekonomiska och handelspolitiska samarbetet.

Man skulle kunna säga, herr talman, att regeringens brist på målmedveten näringspolitik på sikt är ett av hoten mot kronans starka ställning på valutamarknaden.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I årets budgetproposition och i finansplanen har finansministern mycket klart uttalat att det svenska välståndet och den svenska levnadsstandarden i mycket hög grad är beroende av vår utrikeshandel och då främst av ett gott utbyte av vår export. Finansministern har i svepande ordalag sagt att företagen måste uppmuntras i sina exportansträngningar. Man saknar emellertid några konkreta exempel på finansministerns goda vilja att hjälpa svensk export och de svenska exportföretagen i ett läge där vår handelsbalans pekar i fel riktning. Det är uppenbart att både när man har och när man står inför en väntad lågkonjunktur bör staten gå in och med olika medel stimulera företagens ansträngningar att bidra till att den svenska levnadsstandarden bibehålls och att utvecklingen förs framåt.

Staten engagerar sig nu och har tidigare engagerat sig i stort sett inom tre områden vad gäller exportfrämjandet:

1. Exportrådet.
2. Handelssekreterarorganisationen.
3. Exportfrämjande åtgärder (projektverksamheten).

Exportrådet har i sin anslagsframställning poängterat nödvändigheten av att staten går in och bidrar när det gäller kostnaderna för insatser för de mindre företagen. De större företagen betalar redan sin andel av de totala kostnaderna. Där måste man konstatera att på grund av den inställning som riksdagen har deklarerat – vi fattade ett beslut här för någon vecka sedan – kommer de mindre företagen att få en mindre

service än tidigare. Den uppsökande verksamheten kommer att skäras ner, och en stor del av den verksamhet som Exportrådet initierat får anstå. Till Exportrådets uppgifter hör att i egen regi eller tillsammans med företagarföreningar, styrelsen för teknisk utveckling etc. bedriva en uppsökande verksamhet bland de företag som har en exportpotential men som i dag ännu inte har vågat ta steget fullt ut på exportmarknaden på grund av resursbrist eller av andra skäl. Jag har tidigare – i den debatt som gällde näringsutskottets betänkande om bl. a. anslaget till Exportrådet – påpekat just att insatser som riktar sig mot de mindre företagen kanske inte sätter några större spår i den totala svenska exportstatistiken. Däremot har en insats med inriktning på de mindre företagen en stabiliserande effekt för det enskilda företaget: man har möjligheter att få en bredare marknad, möjlighet till längre serier och därmed lägre priser och större konkurrenskraft både hemma och på exportmarknaderna. Man höjer sysselsättningen, vilket inte är minst viktigt för den långa rad företag som finns i avfolkningsområden, där en exportfrämjande insats direkt kan ge jobb till i bygden boende.

Vid tillkomsten av Exportrådet pekade de båda huvudmännen, men kanske främst handelsdepartementet, på nödvändigheten av att ha en betryggande reserv för verksamheten. Exportrådet har genom en mycket intensiv rationaliseringsverksamhet och en mycket verksam effektivisering av arbetet lyckats bygga upp en reserv som ligger på en rimlig ambitionsnivå, dvs. ett belopp som täcker ungefär en tredjedel av de sammanlagda kostnaderna för företagsservice samt planering och ledning rörande Exportrådet och handelssekreterarorganisationen för de närmaste två verksamhetsåren. För ett aktiebolag är det helt naturligt att man har en betryggande reserv relaterad till aktiekapital och även relaterad till omsättning och antal anställda.

Man har nu rätt att ställa frågan till statsrådet Lidbom, om uppbyggnaden av en reserv, som vid utgången av detta verksamhetsår kommer att uppgå till ca 10 milj. kr., ligger Exportrådet i fatet när man diskuterar statligt bidrag till Exportrådets verksamhet. Det måste ju ur allas synpunkt vara önskvärt att man har byggt upp en reserv som man inte utan vidare tummar på, som endast tas till i extremfall och som inte skall tas med i en diskussion beträffande statsbidrag. I Exportrådets fall finns många möjligheter till minskningar eller direkta bortfall, t. ex. abonnentbortfall, variationer av abonnemangavgifter, exempelvis vid konjunkturnedgångar, kraftiga prisstegringar osv. Det är ett bortfall som man självklart måste ha en reserv för. En annan kostnadssynpunkt, som man måste ta hänsyn till, är den som sammanfaller med Exportrådets arbete med handelssekreterarorganisationen. Med de neddragningar som riksdagen har beslutat för administrering av handelssekreterarorganisationen, vilken alltså åvilar Exportrådet, kan konsekvensen bli att Exportrådet inte kan ta på sig administrativa uppgifter, t. ex. personalanskaffning, som då förs över till handelssekreterarkontoren. Därvid undandras operativ kraft fältet, och i stället får tid och resurser läggas ned på admi-

nistrativa uppgifter, som bättre kan skötas av moderorganisationer/basorganisationer.

Staten/handelsdepartementet, i egenskap av den ena huvudmannen, har inte heller på något sätt markerat beredskap för extraordinära situationer, t. ex. att raskt kunna upprätta ett tillfälligt kontor eller starta ett kontor med reservmedel för att sedan kunna gå in med en mer ordinarie stat. Jag tänker på sådana extraordinära tillfällen som när oljeländerna helt plötsligt fick betydligt bättre ekonomiska resurser och därmed ett köpsug uppstod. Motsvarande situationer kan med all säkerhet uppstå på andra platser och av andra skäl, t. ex. att en rad afrikanska marknader får politisk stabilitet och samtidigt ekonomiska möjligheter att köpa varor utifrån eller att investera kraftigt i såväl infrastrukturen som i den industriella utbyggnaden. Med andra ord, beredskap för hastigt uppdykande möjligheter saknas.

Den tredje utgiftsposten, som riksdagen har tagit ställning till, är exportfrämjande åtgärder, det som Exportrådet kallar projektverksamhet. Där är det till synes en minskning av anslagen från 1975/76 till 1976/77, men i verkligheten är det i stort sett status quo, vilket alltså med den inflation vi har innebär en minskning av ramen för exportfrämjande åtgärder. Exportrådet har klara ambitioner att förbättra metoderna, att fördela medel mellan olika marknader och mellan olika branscher och målgrupper. Inom anslaget för exportfrämjande åtgärder ligger också de medel som står till förfogade för exportstöd inom ramen för stimulansprogram eller vad vi brukar kalla branschstödsprogram. Det har tidigare legat på handelsdepartementet men numera överförs till industridepartementet. Teko får 5 milj. kr., glas 700 000 kr., möbler och snickeri 800 000 kr., sko och garveri 700 000 kr. och metallmanufaktur 700 000 kr. Dessa branschprogram är rent allmänt alltför kortsiktiga, och de som är satta att sköta programmen har inte möjlighet att arbeta med längre tidsperspektiv. Det vore klart önskvärt att från statsmakterna få synpunkter och direktiv på en mer långsiktig planering. Kan man i fortsättningen räkna med den här omfattningen av branschstödet och kan det bli en ökning såväl i krontal till de nu existerande stöden som en utökning av branschstöd på andra områden?

Som exempel kan vi ta exportstödet till de svenska tekoföretagen. Regeringen föreslog ett slopande av exportstödet för tekoindustrin för budgetåret 1975/76, men riksdagen hade då en annan mening, och med lottens hjälp beviljades 5 milj. kr. till fortsatt stöd. På hösten 1975/76 återkom regeringen med ett stort upplagt program för tekoindustrin under den kris som då på allvar hade satt in. Även vid en optimistisk bedömning av konjunkturutvecklingen, dvs. en långsam återhämtning i de viktigaste industriländerna, måste tekoindustrin också i fortsättningen räkna med ett hårt konkurrens klimat.

De svenska företagens konkurrensläge har försämrats av de kraftigt höjda kostnaderna på lönesidan för 1975 och 1976. Som följd av den besvärliga situationen i världshandeln när det gäller tekoprodukter har

tendenser till ökande protektionism blivit märkbara. Det har här i dag förts en lång debatt mellan statsråden och några av talarerna om just den tendensen. Industriländer med inhemsk tekoindustri, som är hårt trängd av importerade lågprisprodukter och en sviktande hemmamarknad, inför olika typer av importrestriktioner och vidtar importövervakande åtgärder. Det har vi gjort också här i landet genom licensgivning.

Mot bakgrund av den av mig tecknade marknadssituationen krävs enligt min mening en fortsatt prioritering av resurser till exportarbeten hos de svenska tekoföretagen för att de skall kunna hävda och utveckla sina positioner på exportmarknaderna, vilket är en förutsättning för att stora delar av svensk tekoindustri skall kunna överleva. Därför är det viktigt att de med statlig hjälp ges möjlighet att utvidga och fullfölja de exportansträngningar som kunnat igångsättas inom ramen för det tidigare exportstödsprogrammet.

I denna situation finner jag det angeläget att det under den kommande treårsperioden ges sådana möjligheter tids- och resursmässigt att under perioden långsiktig planering och fördelning av medlen kan genomföras för att därigenom åstadkomma maximal effekt av programmet. Inte mindre viktigt är att man får möjlighet till långsiktig personalplanering såväl vid hemmaorganisationen som vid de olika handelssekreterarkontoren. Vi har i färskt minne hur vi plötsligt i höstas fick anställa över 40 man vid kommerskollegium. Det är inte så lätt för dem att sätta sig in i jobbet på några veckor eller månader. Det behövs en kvalificerad, branschkunig personal på fältpunkterna. Det är enligt min åsikt en av de viktigaste förutsättningarna för att effektivt kunna stödja företagen – en uppfattning som också bekräftats i utvärderingen av exportaktionen Centraleuropakläder.

De individuella bidragen inom tekostödets ram hjälper ofta företagen till tunga, koncentrerade insatser på utvalda marknader. Här skulle man vilja att möjlighet fanns att inom tröskelkostnadsbegreppet stödja etablering av försäljningsbolag utomlands, en åtgärd som ofta innebär ett stort risktagande från företagets sida.

Huvudintrycket av den statliga importstödsverksamheten är att det krävs en viss omfattning av stödet för att det skall ge resultat och för att de administrativa kostnader som med nödvändighet uppstår inte skall äta upp merparten av anslagen. Anslagen skall alltså vara så stora att de administrativa kostnaderna blir marginella. Stödet till möbelbranschen är t. ex. på 800 000 kr. Därav går drygt 200 000 kr. till att täcka administrativa kostnader. Det är orimligt att så stor del av anslaget skall gå till hanteringen.

När det gäller frågan om krav på abonnemang i Exportrådet för att delta i ett branschprojekt, säger stadgan klart ifrån att man måste vara abonnent i Exportrådet för att över huvud taget kunna delta i dessa typer av projekt. Då krävs det också att man blir medlem. Det innebär att man får betala en medlemsavgift på ungefär 1 000 kr. för att få vara med på en exportdrive. Det individuella stöd som utgår i sammanhanget

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

kan ofta vara 5 000 kr.

Herr talman! Sammanfattningsvis kan man beträffande de exportfrämjande medel som ställs till förfogande säga att det skulle vara bra om man en gång för alla från handelsdepartementet och regeringen finge en redovisning av motiveringarna och principerna för exportstödet och ett klargörande av hur man i fortsättningen vill ha exportstödet uppbyggt, såväl det allmänna exportstödet som de olika branschstöden.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan upptagna utskottsbetänkanden till kl. 19.30.

§ 7 Anmälades och bordlades

Propositioner

1975/76:105 med förslag till arbetsrättsreform m. m.

1975/76:118 om hemspråksundervisning för invandrabarn

1975/76:129 om forskningsrådsorganisationen inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

1975/76:167 om ny organisation för postverket

1975/76:168 om vissa frågor rörande den regionala samhällsförvaltningens uppgifter och organisation

1975/76:169 med förslag till lag om styrelserepresentation för de anställda i bankinstitut och försäkringsbolag

1975/76:186 om godkännande av 1976 års internationella kaffeavtal

1975/76:188 om ändrade regler för sjömanspension

1975/76:190 om inrättande av ett flygvapenmuseum och vissa skolor för försvarsmakten

1975/76:194 om TV-övervakning

1975/76:196 med förslag till lag om motortävlingsförsäkring, m. m.

1975/76:197 med förslag till lag om arbetsskadeförsäkring

1975/76:199 om ändring av värnpliktslagen (1941:967), m. m.

1975/76:201 om överlåtelse av staten tillhörig fast egendom, m. m.

§ 8 Anmälades och bordlades

Inrikesutskottets betänkanden

1975/76:28 med anledning av propositionen 1975/76:84 med förslag till lag om skyldighet för arbetsgivare att anmäla ledig plats till den offentliga arbetsförmedlingen, m. m. jämte motioner

1975/76:32 med anledning av propositionen 1975/76:100 såvitt gäller anslag till Arbetsmarknadsdepartementet m. m.

1975/76:33 med anledning av propositionen 1975/76:100 såvitt gäller Arbetsmarknad m. m. jämte motioner

§ 9 Meddelande om frågor

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

Meddelades att följande frågor framställdes

den 31 mars

*Meddelande om
frågor*

1975/76:297 av fru *Berglund* (s) till herr socialministern om ökat antal tandhygienister inom folktandvården:

Tandhygienisterna kan mycket starkt bidra till att vårdtrycket inom tandvårdsområdet lättar. Vi har ett lågt antal tandhygienister i vårt land. Den senaste statistiken visar att det finns en tendens att den procentuella andelen tandhygienister inom folktandvården minskar och att den privata sektorns andel ökar.

Mot denna bakgrund vill jag till statsrådet ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att folktandvårdens andel av antalet tandhygienister utökas?

1975/76:298 av herr *Siegbahn* (m) till herr socialministern om statliga myndigheters engagemang i reklamkampanjer:

I samråd med socialstyrelsen och konsumentverket har en reklamkampanj startats med följande motto: "Socialstyrelsen vill att vi äter 6-8 skivor bröd om dagen."

Anser statsrådet att ett svenskt ämbetsverk skall ställa sig bakom annonser med en sådan lydelse?

1975/76:299 av fru *Anér* (fp) till herr utbildningsministern om tillsättningen av arbetsgrupp för ett nytt svenskt uppslagsverk:

Har utbildningsministern tillsatt den förra året aviserade arbetsgruppen för ett nytt svenskt uppslagsverk?

1975/76:300 av herr *Nyquist* (fp) till herr justitieministern om utredning rörande vidgade möjligheter till notariatjänstgöring:

I motion 1975:1127 av mig och herr Westberg i Ljusdal framhölls det angelägna i att utbudet av notarieplatser för nytexaminerade juris kandidater ökades. Vi framhöll bl. a. att det borde vara möjligt att inom notariatjänstgöringens ram låta tjänst vid annan myndighet än länsstyrelse, åklagarmyndighet och polismyndighet eller hos privat arbetsgivare ingå i större utsträckning än f. n., i samtliga fall i utbyte mot den konventionella tjänstgöringen inom tingsrättsorganisationen. Vi föreslog också ändrade regler med avseende på utbytestjänstgöringens omfattning i tid samt tillgodoräkning av praktiktjänstgöring under utbildningstiden. Vi menade också att man borde överväga att låta utbytestjänstgöring

Onsdagen den
31 mars 1976

*Meddelande om
frågor*

obligatoriskt ingå i samtliga notarietjänster.

Med anledning av motionen fann justitieutskottet att en allmän översyn borde göras av den i motionen aktualiserade problematiken, samtidigt som en utvärdering borde göras av resultaten av den år 1973 genomförda notariereformen (JuU 1975/76:9). Enligt utskottets mening borde överlåtas åt regeringen att besluta om formerna för utredningens bedrivande. Utskottets förslag vann riksdagens bifall och gavs utan reservation regeringen till känna (riksdagens skrivelse nr 21 den 12 november 1975).

Med hänvisning till vad som sålunda förevarit vill jag fråga vilka åtgärder herr statsrådet vidtagit för att den begärda utredningen skall komma till stånd och vilka bedömningar som gjorts med avseende på formerna för och inriktningen av utredningsarbetets bedrivande.

1975/76:301 av fru *André* (c) till herr handelsministern om lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam:

Könsdiskriminerande reklam förekommer fortfarande i press och andra tryckalster. Bilder på kvinnor, många gånger utan kläder, får tjänstgöra som blickfång för marknadsföring av smörjmedel, batterier o. d. I ett uppmärksammat fall inför marknadsdomstolen ansåg sig inte majoriteten av domstolens ledamöter kunna fälla en uppenbart könsdiskriminerande annons, under hänvisning till marknadsföringslagens bestämmelser.

Är handelsministern beredd att lägga fram förslag om en ändring av marknadsföringslagen, så att könsdiskriminerande reklam kan fällas i marknadsdomstolen?

1975/76:302 av herr *Nyquist* (fp) till herr utbildningsministern om åtgärder för att nedbringa väntetiden vid studiemedelsnämnderna:

Vid upprepade tillfällen har de långa väntetiderna vid studiemedelsnämnderna påtalats, nu senast av Uppsala studentkår. Lokalt har härvid hänvisats till centrala studiestödsnämnden och vidare till utbildningsdepartementet. Begärd uppvaktning i frågan hos statsrådet har icke medgivits.

De långa väntetiderna medför olägenheter inte bara för de sökande som fortlöpande studerar, utan också för dem som erhållit studiemedel men under den tid för vilken medel utgår av olika skäl, t. ex. sjukdom, nödgas avbryta sina studier. I dessa senare fall skall viss återbetalning ske med räntepåslag. Den utdragna behandlingstiden kan medföra oskäligen återbetalningskostnader.

Med anledning av det anförda vill jag fråga herr utbildningsministern om han är medveten om de påtalade förhållandena och – om så är fallet – vilka åtgärder han avser att vidta för att nedbringa väntetiderna.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 17.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976
